

KORUPCIJAS °C

Pārskats par korupciju un pretkorupcijas politiku Latvijā

2005. gada otrais pusgads

2006

UDK 338.1(474.3)
Pa 600

Galvenais redaktors: Valts Kalniņš

Autori: Andrejs Judins
Iveta Kažoka
Inese Voika

Šis projekts ir daļēji finansēts no ASV Valsts departamenta piešķiruma. Pārskatā publicēti autoru viedokļi, dati, secinājumi un ieteikumi, kas var nesakrist ar Valsts departamenta nostāju.

Par faktu precizitāti no 2. līdz 5. nodaļai atbild attiecīgo nodaļu autori.

Izdevums latviešu un angļu valodā ir pieejams internetā: www.politika.lv

Redaktore Ieva Janaite

© Andrejs Judins, Valts Kalniņš, Iveta Kažoka, Inese Voika, teksti, 2006

© Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, teksts, 2006

© Mākslinieciskais iekārtojums "Nordik", 2006

ISBN 9984-792-02-1

Saturs

Priekšvārds	5
1. Cīņa pret korupciju faktos: 2005. gada otrais pusgads	7
2. Vai KNAB attaisno cerības – darbības pirmie trīs gadi	19
3. Tiesu prakse krimināllietās par kukuļņemšanu	33
4. Lai deklarēšana būtu efektīva	47
5. Politiskie interešu konflikti: jēdziens un risinājumi	59
6. Pielikums. Krimināllietas, ko ierosinājis KNAB vai kurās KNAB veicis pirmstiesas izmeklēšanu no 2003. gada līdz 2005. gada vidum	73

Attēli

3.1. attēls. Kukuļa lielums un notiesāto skaits pēc KL 320. panta	38
---	----

Tabulas

3.1. tabula. Notiesāto skaits par kukuļņemšanu Latvijā no 2000. līdz 2004. gadam	34
3.2. tabula. Izdarīto noziegumu raksturs	35
3.3. tabula. Par kukuļņemšanu sodīto personu amati	36
3.4. tabula. Darbības, par kuru izdarīšanu ticis prasīts/saņemts kukulis	37
3.5. tabula. Tiesājamo izglītība	39
3.6. tabula. Tiesājamo ģimenes stāvoklis	39
3.7. tabula. Tiesājamo apgādībā esošās personas	39
3.8. tabula. Tiesājamo raksturojums	39
3.9. tabula. Atbildību mīkstinoši apstākļi, notiesājot par kukuļņemšanu	39
3.10. tabula. Atbildību mīkstinošo apstākļu daudzums, notiesājot par kukuļņemšanu	39
3.11. tabula. Atbildību mīkstinošie apstākļi, notiesājot par kukuļņemšanu	40
3.12. tabula. Piesprietās brīvības atņemšanas ilgums, notiesājot nosacīti	41
3.13. tabula. Piesprietās brīvības atņemšanas ilgums, notiesājot par kukuļņemšanu	42
3.14. tabula. Faktori, kurus tiesa ņēmusi vērā, nosakot sodu	43

Izceltā informācija

2.1. informācija. Efektīvas pretkorupcijas institūcijas darbības priekšnosacījumi 19
4.1. informācija. Fragmenti no kādas valsts amatpersonas deklarācijas,
kas iesniegta, stājoties amatā 49

Biežāk lietotie saīsinājumi

- APK – Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss
- AT – Augstākā Tiesa
- IZM – Izglītības un zinātnes ministrija
- KK – Kriminālkodekss
- KL – Krimināllikums
- KNAB – Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs
- VID – Valsts ieņēmumu dienests

Priekšvārds

Šis izdevuma *Korupcijas °C. Pārskats par korupciju un pretkorupcijas politiku Latvijā* izlaidums lielā mērā veltīts trīs gadiem kopš Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja izveidošanas, kuri apritēja 2005. gada rudenī. Lai gan KNAB pilnvērtīgas darbības laiks ir īsāks nekā šie trīs gadi, daži secinājumi jau ir izdarāmi. Nav šaubu, ka patlaban gan korupcijas apkarošana, gan novēršana norit aktīvāk un mērķtiecīgāk nekā 2002. gadā. Turklāt droši var apgalvot, ka KNAB ir atvērtākā tiesībsardzības iestāde Latvijā, kas novērtē, cik svarīgi informēt sabiedrību par savu darbību un ar to sadarboties.

Starptautisko pretkorupcijas ekspertu vidū valda gandrīz vai vienprātība, ka efektīvai cīņai pret korupciju ir jā sastāv no trim elementiem – novēršanas, apkarošanas un sabiedrības izglītošanas. KNAB sniegums šajos trīs virzienos ir nevienmērīgs, – sabiedrības izglītošana it kā palikusi otršķirīgā vietā. Tomēr, kā norādīts Ineses Voikas rakstā, sabiedrība ir gatava vērtēt KNAB darbības rezultātu pēc krietni šaurāka kritērija – proti, pēc izskatītajām augsta ranga politiķu korupcijas lietām un sodu barguma korupcijas jautājumos. Tomēr sabiedrībā dominējošajam viedoklim ir pamats. Kamēr pretkorupcijas centieni skar nosacīti vājākos un korupcijas augstākās virsotnes paliek tiesībsargu neskartas, cīņai pret šo ļaunumu pietrūkst tā ētosa, kas varētu iedvesmot plašāku sabiedrību uz ikdienas rīcības maiņu. Šajā ziņā Latvijā pārrāvums nav sasniegts. Un, pat aizmirstot par politisko korupciju, pārskata gatavošanas laikā KNAB izmeklētajās krimināllietās spēkā stājušies tiesas spriedumi bija tikai uz roku pirkstiem skaitāmi.

Kvalitatīvi jauns posms pretkorupcijas darbā tomēr nav sasniedzams tikai ar KNAB spēkiem. Turpinot Ineses Voikas tēzi, KNAB ierosināto lietu iznākums nav tieši atkarīgs no biroja, bet arī no Ģenerālprokuratūras un tiesām, kā arī sadarbības ar citām tiesībsargājošām institūcijām. Te vietā pievērsties tiesu praksei, ko šajā *Korupcijas °C* analizējis Andrejs Judins. Viņš arī secina, ka tiesu piekoptā sodu politika, notiesājot par kukuļņemšanu, kopumā ir mīkstāka par to, ko vēlēties redzēt likumdevējs. Šī problēma skaidri parāda, ka, lai cik efektīvu, pilnvarām un resursiem apveltītu pretkorupcijas iestādi izveidotu, būdama izolēta no citām valsts institūcijām, tā nevarēs panākt vēlamu rezultātu.

To, ka KNAB darbība izpelnās arī pretsparu, parādīja 2005. gada nogalē dažu augstu amatpersonu saceltā ažiotaža ap biroja it kā pieļauto telefonsarunu noklausīšanos un iegūtās informācijas prettiesisku izpaušanu. Neviena iestāde nedrīkst būt imūna pret iespējamām pārbaudēm. Tomēr Ministru prezidenta, kas ir arī KNAB pārraugis, izvēle ar vairākkārtīgi paustām aizdomām izraisīt publisku skandālu radīja bažas ne tik daudz par biroja iespējamiem pārkāpumiem, kā par politiku vēlmi diskreditēt korupcijas apkarotājus. Diemžēl operatīvās informācijas slepenības dēļ (kas ir pilnīgi pamatota), visticamāk, ka sabiedrība tā arī neuzzinās, kādi bijuši visi konkrētā incidenta apstākļi.

Korupcijas °C otrajā izlaidumā uzmanība pievērsta arī perspektīviem uzdevumiem korupcijas novēršanas politikā. Viens no nozīmīgākajiem ir vispārējās ienākumu un mantiskā stāvokļa deklarēšanas ieviešana. Šis sistēmas ieviešana ir nepieciešams priekšnosacījums, lai nodrošinātu kaut cik pilnīgu kontroli pār valsts amatpersonu ienākumiem un mazinātu mantības slēpšanu zem citu personu vārdiem. Šo rindu autora rakstā ir izklāstīti vairāki apsvērumi, kas šā uzdevuma īstenošanā būtu jāņem vērā. Galvenais risks ir ienākumu un mantiskā stāvokļa kontroles sarežģītība – šis smalkais *pulksteņa mehānisms* ir jāveido ar maksimālu rūpību, un to var viegli padarīt bezjēdzīgu daži politiski un ierēdņi, kas ir pilni entuziasma, lai nodemonstrētu, kāpēc gandrīz visās attīstītās valstīs pastāvošā sistēma Latvijā ir absurda, vai arī klusībā atstātu kādu neizstrādātu, bet būtiski svarīgu elementu.

Tematisko rakstu klāstu šajā pārskatā noslēdz Ivetas Kažokas analīze par politiskajiem interešu konfliktiem. Viņa paceļ diskusiju par interešu konfliktiem jaunā pakāpē un analizē, kā kontrolēt valsts amatpersonas oficiālo interešu iespējamās kolīzijas ar viņa kā politiskās organizācijas biedra vai atbalstītāja interesēm.

Gluži tāpat kā pirmā izlaiduma gatavošanā, arī šoreiz pārskatu sagatavot palīdzēja plašs cilvēku loks; to ir pārāk daudz, lai visus šeit nosauktu, bet visiem pienākas pateicība. Paldies Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonām, kas sniedza informāciju un paskaidrojumus, kā arī šoreiz īpaša pateicība LR Ģenerālprokuratūrai, kas sniedza detalizētu un visaptverošu apkopojumu par KNAB ierosinātām, izmeklētām krimināllietām un to tālāku virzību. Šis apkopojums izmantots pārskata pielikumā.

Valts Kalniņš,
Korupcijas °C galvenais redaktors

1. Cīņa pret korupciju faktos: 2005. gada otrais pusgads

Šajā pārskata daļā ir apkopoti nozīmīgākie notikumi, kas saistīti ar korupcijas novēršanu vai apkarošanu. Apkopojums sakārtots 14 tēmās, kas formulētas, daļēji balstoties uz Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmas 2004.–2008. gadam struktūru. 14 tēmas neaptver pilnīgi visas korupcijas novēršanā un apkarošanā nozīmīgās nozares, taču šīs nodaļas uzdevums ir tikai fikset 2005. gada otrajā pusgadā notikušo. Tāpēc nav iekļautas jomas, par kurām šajā laikā nav zināmi svarīgi notikumi. Apkopojumā izmantotas galvenokārt Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja un citu valsts institūciju sniegtās ziņas, kā arī valsts institūciju interneta lapās publicēta informācija.

Politisko organizāciju finansēšanas kontrole

Politisko partiju atkarību no sponsoru ziedojumiem un atklātības trūkumu partiju finansēšanā mēdz uzskatīt par vienu no visnozīmīgākajiem politiskās korupcijas cēloņiem. 2005. gada 29. decembrī valsts sekretāru sanāksmē izsludināja KNAB izstrādātos grozījumus Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumā, kas nosaka partijām pienākumu maksāt valsts budžetā summas, kuras pārsniegušas likumā noteikto priekšvēlēšanu izdevumu limitu. Tā par šā limita pārsniegšanu tiktu ievērojami pastiprināta sankcija, kas līdz šim bijis administratīvais sods ne vairāk kā Ls 5000 apmērā.

Turklāt 2005. gada otrajā pusgadā KNAB divām politiskajām organizācijām uzdeva atmaksāt **pretrunā ar likumu saņemtos ziedojumus** Ls 4919,59 apmērā.

Par partiju 2005. gada vēlēšanu ieņēmumu un izdevumu deklarāciju un paziņojumu **iesniegšanas kārtības** pārkāpumiem KNAB sastādīja 14 administratīvā pārkāpuma protokolus un pieņēma 13 lēmumus par administratīvo sodu piemērošanu (kopsummā – Ls 3325).

Par konstatētajiem pārkāpumiem 2005. gada 12. marta vēlēšanu ieņēmumu un izdevumu deklarāciju (dažos gadījumos arī 2004. gada ikgadējās finansiālās

darbības deklarāciju) **aizpildīšanas kārtībā**, kā arī par nepatiesas informācijas sniegšanu deklarācijās, par ziedojumu nedeklarēšanu un priekšvēlēšanu izdevumiem atļautās summas pārsniegšanu KNAB sastādījis 14 administratīvā pārkāpuma protokolus, pēc kuriem pieņemti astoņi lēmumi par administratīvā soda piemērošanu Ls 10 515,39 apmērā. Piecos gadījumos administratīvā lieta tika izbeigta maznozīmīguma dēļ, vienā gadījumā lēmums līdz gada beigām nebija pieņemts un deviņos gadījumos uzdots par pienākumu precizēt vēlēšanu ieņēmumu un izdevumu deklarāciju.

Augstākās Tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments 2005. gada 22. novembrī atzina par nepamatotu un noraidīja Centriskās partijas "Latvijas Zemnieku savienība" (LZS) kasācijas sūdzību saistībā ar KNAB lēmumu, ar kuru LZS tika uzdots atmaksāt 2002. gadā pretrunā ar Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumu saņemtos Ls 55 120,80. AT Senāta spriedums nav pārsūdzams.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja statuss un darbība¹

2005. gada jūlijs

- KNAB izstrādāja likumprojektu "Valsts un pašvaldību mantas iznomāšanas likums", ko 2005. gada 21. jūlijā izsludināja valsts sekretāru sanāksmē. Patlaban normatīvajos aktos noteiktais valsts un pašvaldības mantas iznomāšanas regulējums nav pietiekams – tas nenodrošina vienveidīgu praksi valsts un pašvaldības mantas iznomāšanā, nenodrošina atklātību un neveicina vienlīdzību starp potenciālajiem mantas iznomāšanas pretendentiem. Šis nepilnības ir korupcijas risku veicinošs faktors.

2005. gada septembris

- Ministru kabinets akceptēja 2006. gada budžeta projektu, kurā KNAB piešķirti 3,385 miljoni latu, kas ir ievērojams pieaugums salīdzinājumā ar 2005. gadu (2,244 miljoni latu). Šis finansējums ļauj birojam 2006. gadā iegūt 20 jaunas personāla vienības, kas provizoriski iecerētas darbinieku skaita papildināšanai korupcijas apkarošanas bloka un Valsts amatpersonu darbības kontroles nodaļā. Šāds finansējums saglabāts arī 2006. gada budžeta Saeimas pieņemtajā galīgajā variantā.

2005. gada oktobris

- 2005. gada 4. oktobrī Rīgas apgabaltiesa atzina par nelikumīgiem KNAB priekšnieka Alekseja Loskutova rīkojumus par biroja Izziņas nodaļas vadītāja Ilmāra Bodes atbrīvošanu no amata.

¹ Sk. arī *Korupcijas* ^oC 2. nodaļu.

2005. gada novembris

- 2005. gada 24. novembrī Finanšu ministrijas iebildumu dēļ valsts sekretāru sanāksme neatbalstīja likumprojektu “Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja amatpersonu izdienas pensiju likums”.

2005. gada decembris

- Augstas valsts amatpersonas – Ministru prezidents Aigars Kalvītis un satiksmes ministrs Ainars Šlesers – puda bažas, ka KNAB amatpersonas, iespējams, prettiesiski izpaudušas informāciju, kas iegūta no telefona sarunu noklausīšanās. Par šo lietu prokuratūra sākusi pārbaudi, taču līdz gada beigām pārbaudes rezultāti vai cita konkrēta informācija, kas bažas apstiprinātu vai noliegtu, nav publicēta.

Sakarā ar likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” valsts amatpersonām noteikto ierobežojumu neievērošanu KNAB saucis pie administratīvās atbildības 77 valsts amatpersonas (t. sk. ar naudas sodu sodījis 76 amatpersonas kopumā par Ls 4975). 27 valsts amatpersonām lūgts atlīdzināt valstij nodarītos zaudējumus Ls 8213,73 apmērā.

20 gadījumos KNAB konstatējis, ka valsts amatpersonu un viņu radnieku ienākumi, iespējams, nav bijuši atbilstoši viņu izdevumiem, tāpēc pārbaudes materiāli par 20 personām nosūtīti VID šo personu ienākumu likumības pārbaudei. 2005. gada otrajā pusē, pēc biroja ierosinājuma, VID uzsācis iedzīvotāju ienākumu nodokļa auditu 13 personām. Audita rezultātā VID pieņēma lēmumus par papildu nodokļu aprēķināšanu un soda naudas noteikšanu 3 personām Ls 24 973,90 apmērā.

KNAB ierosinātās/izmeklētās krimināllietas un uzsāktie kriminālprocesi, par kuriem ziņas publicētas²

- 2005. gada 5. jūlijā ierosināta krimināllieta pēc KL 319. panta (Valsts amatpersonas bezdarbība) otrās daļas par Izglītības un zinātnes valsts ministrijas valsts sekretāra darbībā, noslēdzot nomas līgumu par valstij piederoša nekustamā īpašuma kompleksa iznomāšanu uz divdesmit gadiem kādam uzņēmumam Mežaparkā par acīmredzami valstij neizdevīgu nomas maksu – Ls 1500 mēnesī. KNAB izmeklētājs 2005. gada decembrī pieņēmis lēmumu IZM bijušo valsts sekretāru atzīt par aizdomās turēto KL 318. panta (Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana) otrajā daļā paredzētā noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

² KNAB publisko informāciju par tiem kriminālprocešiem, kuru ietvaros nosūtīti lūgumi prokuratūrai uzsākt kriminālvajāšanu vai ja ir konkrēta aizdomās turama persona.

- 2005. gada 5. jūlijā ierosināta krimināllieta pēc KL 318. panta (Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana) otrās daļas par Rīgas pilsētas akciju sabiedrības "Mežaparks" atbildīgas amatpersonas pretlikumīgām darbībām. A/s "Mežaparks" amatpersona no 2003. gada jūlija līdz 2004. gada oktobrim, pārkāpjot likumu normas, noslēgusi nomas līgumu ar sev piederošu individuālo uzņēmumu par automašīnas nomu.
- 2005. gada 6. jūlijā ierosināta krimināllieta pēc KL 318. panta (Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana) otrās daļas pret trim Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta (VUGD) Preiļu brigādes amatpersonām par bezdarbību un dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu mantkārīgā nolūkā. No 2000. gada maija līdz 2005. gada maijam šīs amatpersonas aiz nolaidības nav pildījušas savus pienākumus, t. i., ilgstoši nav veikušas dienesta automašīnas tehniskā stāvokļa pārbaudi un piecu gadu laikā norakstījušas materiālās vērtības par kopējo summu Ls 6900. Krimināllieta 2005. gada 27. jūlijā nosūtīta kriminālvajāšanas uzsākšanai.
- 2005. gada 19. jūlijā ierosināta krimināllieta pēc KL 323. panta (Kukuļdošana) pirmās daļas par to, ka kāda privātpersona 2005. gada 1. jūlijā Rīgas tiesas apgabala tiesnesei iedeva dzeltenas krāsas metāla gredzenu, lai tiesnese atteiktos izskatīt krimināllietu. 2005. gada 16. augustā krimināllieta nosūtīta kriminālvajāšanas uzsākšanai.
- 2005. gada 20. jūlijā ierosināta krimināllieta pēc KL 320. panta (Kukuļņemšana) trešās daļas, 318. panta (Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana) otrās daļas un pēc 195. panta (Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija) pret diviem Rīgas pilsētas Galvenās policijas pārvaldes 23. nodaļas kriminālpolicijas darbiniekiem par 600 eiro liela kukuļa izspiešanu. Minētie darbinieki no kādas personas izspieduši kukuli un to saņēmuši, lai policijā veiktās pārbaudes ietvaros tai tiktu izsniegts labvēlīgs eksperta atzinums. Rezultātā netiktu anulēts kravas automašīnas piekabes tehniskais talons un būtu pieņemts lēmums par atteikšanos ierosināt krimināllietu. 2005. gada 12. augustā krimināllieta nosūtīta kriminālvajāšanas uzsākšanai.
- 2005. gada 22. jūlijā ierosināta krimināllieta pēc KL 317. panta (Dienesta pilnvaru pārsniegšana) pirmās daļas par zvērināta tiesu izpildītāja rīcību, pārkāpjot dienesta pilnvaras, kas radījis būtisku kaitējumu.
- 2005. gada jūlijā no LR Ģenerālprokuratūras saņemta krimināllieta pēc KL 325. panta (Valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšana) pirmās daļas par Rīgas Galdniecības arodividusskolas direktora darbībām, pārkāpjot valsts amatpersonai noteiktos ierobežojumus.
- 2005. gada 17. augustā ierosināta krimināllieta pēc KL 318. panta (Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana) otrajā daļā paredzētajām noziedzīga nodarījuma pazīmēm par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, kas izraisījusi smagas sekas. Minētās pazīmes konstatētas zvērinātās tiesu izpildītājas darbībās. Nekustamā īpašuma izsolē saņemto naudu zvērinātā tiesu izpildītāja sadalījusi pretēji likuma prasībām un nav apmierinājusi prasījumus atbilstoši prioritātei, tādējādi pārkāpjot Civilprocesa likumu. 2005. gada 16. novembrī krimināllieta nosūtīta kriminālvajāšanas uzsākšanai.

- 2005. gada 18. augustā ierosināta krimināllieta pēc KL 320. panta (Kukuļņemšana) otrās daļas par Ls 200 pieprasīšanu no personas A., ko veica Rīgas pilsētas pašvaldības policijas darbinieks. 2005. gada 26. augustā krimināllieta nosūtīta kriminālvajāšanas uzsākšanai.
- 2005. gada 30. augustā ierosināta krimināllieta pēc KL 177. panta (Krāpšana) pirmās daļas par nelikumīgu darbību veikšanu, ko izdarījusi Narkoloģijas valsts aģentūras Alkohola un narkotisko vielu ekspertīzes vadītāja.
- 2005. gada augustā no LR Ģenerālprokurora saņemta krimināllieta pēc KL 291. panta (Nelikumīga sprieduma un lēmuma taisīšana) pirmās daļas, kas ierosināta pret Jūrmalas pilsētas zemesgrāmatu tiesnesi par trīs 2003. gadā pieņemtiem, apzināti nelikumīgiem lēmumiem saistībā ar nostiprinājuma lūgumiem par ēkām uz zemes gabala. 2005. gada 21. septembrī krimināllieta nosūtīta kriminālvajāšanas uzsākšanai.
- 2005. gada 9. septembrī ierosināta krimināllieta pēc KL 275. panta (Dokumenta, zīmoga un spiedoga viltošana un viltota dokumenta, zīmoga un spiedoga realizēšana un izmantošana) otrās daļas un 319. panta (Valsts amatpersonas bezdarbība) pirmās daļas par dokumentu viltošanu, lai iegūtu īpašuma tiesības Rīgā, Kuģu ielā, kā arī par valsta amatpersonu bezdarbību, piešķirot īpašuma tiesības uz viltotu dokumentu pamata.
- 2005. gada 16. septembrī ierosināta krimināllieta pēc KL 318. panta (Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana) otrās daļas par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu mantkārīgā nolūkā, rīkojot fiktīvas iepirkuma procedūras, un par atkārtotu valsts institūcijas naudas līdzekļu piesavināšanos, legalizējot to izcelsmi, ko izdarījis Valsts zemes dienesta Administratīvā departamenta direktors.
- 2005. gada 19. septembrī ierosināta krimināllieta pēc KL 319. panta (Valsts amatpersonas bezdarbība) otrās daļas par Jūrmalas domes amatpersonu bezdarbību, piešķirot nomā zemi un nekustamos īpašumus un nododot tos privatizācijā.
- 2005. gada 22. septembrī ierosināta krimināllieta pēc KL 318. panta (Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana) otrās daļas par zvērīnātas tiesu izpildītājas dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, kas radīja būtisku kaitējumu Ls 460 000 apmērā.
- 2005. gada 10. oktobrī uzsākts kriminālprocess par valsts amatpersonu, iespējams, pretlikumīgām darbībām Naturalizācijas pārvaldes (NP) Valmieras nodaļas Limbažu filiālē. 2005. gada 8. decembrī krimināllieta nosūtīta kriminālvajāšanas uzsākšanai pret NP amatpersonu par kukuļņemšanu (KL 320. panta pirmā daļa) un vēl pret divām kukuļošanā iesaistītajām privātpersonām: vienu – par starpniecību un kukuļa piesavināšanos (KL 321. panta pirmā daļa un 322. panta otrā daļa), bet otru – par kukuļdošanu (KL 323. panta pirmā daļa).
- 2005. gada 17. oktobrī KNAB par kukuļņemšanu aizturējis Naturalizācijas pārvaldes (NP) Valmieras nodaļas vadītāju, savukārt par starpniecību kukuļošanā – Rīgas pašvaldības policijas (RPP) štāba priekšnieku. NP amatpersona sekmējusi labvēlīga lēmuma pieņemšanu personas M. zināšanu pārbaudē

saistībā ar Latvijas pilsonības iegūšanu naturalizācijas kārtībā, ar diviem starpniekiem saņemot par to prettiesisku atlīdzību. RPP štāba priekšnieks piedāvājis personai M. par atlīdzību Ls 500 apmērā nokārtot naturalizācijas eksāmenu.

- 2005. gada 21. oktobrī uzsākts kriminālprocess par amatpersonas pretlikumīgām darbībām saistībā ar kukuļa piesavināšanos. 2005. gada 14. decembrī krimināllieta nosūtīta kriminālvajāšanas uzsākšanai pret kādas Rīgas autoskolas instruktoru par kukuļa piesavināšanos (KL 321. panta pirmā daļa). Instruktors prettiesiski apsolijs nodrošināt praktiskās braukšanas eksāmena sekmīgu nokārtošanu Ceļu satiksmes drošības direkcijā (CSDD), taču faktiski instruktors pats piesavinājies it kā CSDD amatpersonai domāto kukuli.
- 2005. gada 7. decembrī KNAB aizturējis kādu personu par kukuļa piesavināšanos. Aizdomās turētā persona par atlīdzību Ls 600 apmērā piedāvāja uzņemt starpnieka lomu saistībā ar vadītāja apliecības prettiesisku iegūšanu, nekārtojot teorētisko eksāmenu un praktisko transportlīdzekļa vadīšanu. Kukulis pieprasījis it kā nodošanai valsts amatpersonai par prettiesisku darbību veikšanu, bet faktiski pieprasītājs kukuli piesavinājies. Persona aizturēta pēc kukuļa daļas Ls 300 apmērā saņemšanas.
- 2005. gada 12. decembrī KNAB uz aizdomu pamata par kukuļošanu aizturējis trīs personas: vienu Rīgas domes amatpersonu par kukuļa Ls 12 600 apmērā pieņemšanu, otru Rīgas domes amatpersonu – par starpniecību kukuļošanā, kā arī vienu privātpersonu – par kukuļdošanu. Vēl viena Rīgas domes amatpersona atzīta par aizdomās turētu KL 322. pantā (Starpniecība kukuļošanā) paredzētā noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.
- 2005. gada 30. decembrī KNAB uz aizdomu pamata par kukuļošanu aizturējis divus Rīgas pilsētas Galvenās policijas pārvaldes darbiniekus – Ekonomikas policijas biroja nodaļas priekšnieku un Administratīvās pārvaldes galveno speciālistu, kā arī zvērinātu advokātu. Kukulis Ls 19 500 apmērā tika pieprasīts ar zvērināta advokāta starpniecību no kādas komercsabiedrības, lai tā varētu netraucēti rīkoties ar bankā “iesaldētiem” (bloķētiem) finanšu līdzekļiem Ls 64 000 apmērā un lai netiktu uzsākts kriminālprocess pret attiecīgās komercsabiedrības amatpersonu.

Valsts sektora personāla atlase un motivēšana

No korupcijas riska samazināšanas viedokļa ir svarīgi nodrošināt valsts sektorā strādājošajiem konkurētspējīgu atalgojumu, kas turklāt ir atbilstošs darbinieka kvalifikācijai un padarītajam darbam, kā arī samērīgs starp dažādām valsts sektora nozarēm. Atalgojuma paaugstināšana 2006. gadā ir paredzēta vairākām valsts sektora darbinieku grupām. Šeit minēti lēmumi, kas valsts sektorā kopumā vai atsevišķās nozarēs groza atalgojuma un/vai sociālo garantiju sistēmu.

2005. gada 22. decembrī Saeima pieņēma pirmajā lasījumā likumprojektu “Tiesnešu izdienas pensiju likums”. Projekts vērsts uz sociālo garantiju – izdienas

pensiju – nodrošināšanu tiesnešiem, kas līdz šim nav darīts. Saskaņā ar likumprojekta anotāciju tā pieņemšana pozitīvi ietekmēs iespējas nodrošināt tiesas ar tiesnešiem, veicinās tiesnešu profesionālo izaugsmi un samazinās personāla maiņu, kā arī radīs papildu labvēlīgus faktoros tiesu sistēmas attīstībai kopumā.

2005. gada 23. augustā Ministru kabinets akceptēja rīkojumu par Pedagogu darba samaksas paaugstināšanas programmu no 2006. līdz 2010. gadam (izņemot pirmsskolas izglītības pedagogus, kas nav nodarbināti piecgadīgo un sešgadīgo bērnu sagatavošanā skolai). Kabinets nolēma, ka pedagogu darba samaksas sistēma ar 2007. gada 1. septembri tiek iekļauta valsts sektorā nodarbināto vienotajā darba samaksas sistēmā.

2005. gada 20. decembrī Ministru kabinets pieņēma “Noteikumus par tiešās pārvaldes iestāžu ierēdņu, darbinieku un amatpersonu, Centrālās vēlēšanu komisijas darbinieku darba samaksas sistēmu un kvalifikācijas pakāpēm, kā arī ierēdņu un amatpersonu pabalstiem un kompensāciju”. Noteikumi ietver vienotus darba samaksas principus valsts sektorā strādājošajiem ministrijās, institūcijās, kas ir ministriju padotībā, t. sk. valsts aģentūrās, policijā, robezsardzē, KNAB u. c. Noteikumi paredz paaugstināt mēneša darba algas, pamatojoties uz atalgojuma pētījumiem privātajā sektorā, līdz ar to veicinot valsts sektora konkurētspēju darba tirgū, kā arī paredzēts darba samaksas sistēmas pārskatīšanas mehānisms reizi gadā. Tomēr KNAB iebilda pret biroja iekļaušanu vienotā tiešās pārvaldes iestāžu ierēdņu un darbinieku darba samaksas sistēmā, saskatot draudus KNAB kā neatkarīgas un specializētas pretkorupcijas iestādes statusam.

Iekšējās kontroles mehānismi

Sistēmiskai korupcijas novēršanas uzlabošanai valsts pārvaldē un pašvaldībās kopumā ir nepieciešami pretkorupcijas pasākumi, ko veic visas attiecīgās institūcijas. 2005. gadā valsts pārvaldes un pašvaldību iestādes turpināja gatavot un iesūtīt Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam iestāžu pretkorupcijas pasākumu organizatoriskos plānus. 2005. gada beigās lielākajā daļā valsts pārvaldes iestāžu šādi plāni bija izstrādāti un iesniegti KNAB. Saskaņā ar KNAB sniegto informāciju 2005. gada decembrī plāni nebija izstrādāti/iesniegti birojam no iestādēm, kas ir Finanšu ministrijas, Satiksmes ministrijas, Reģionālās un pašvaldību lietu ministrijas padotībā – no katras ministrijas pa vienai iestādei, kā arī no vairākām iestādēm, kas ir Izglītības un zinātnes ministrijas padotībā.

Publisko iestāžu ētika

2005. gadā turpinājās valsts pārvaldes iestāžu ētikas kodeksu izstrādāšana un pieņemšana, ētikas komisiju veidošana un ētikas normu iekļaušana darbinieku darba līgumos. Šeit sniegts pārskats par ētikas regulējuma situāciju ministrijās 2005. gada beigās, taču daudzi ētikas kodeksi ir pieņemti vai vēl tiek izstrādāti, kā arī tiek veidotas ētikas komisijas dažādās ministriju padotībā esošās iestādēs.

- Aizsardzības ministrija: ir ētikas kodekss un ētikas komisija.
- Ārlietu ministrija: tiek izstrādāts ētikas kodekss (informācija nav mainījies kopš 2005. gada vidus).
- Bērnu un ģimenes lietu ministrija: ir ētikas kodekss.
- Ekonomikas ministrija: ir ētikas kodekss un komisija.
- Finanšu ministrija: ētikas normas ir noteiktas iekšējos normatīvajos aktos.
- Iekšlietu ministrija: tiek izstrādāts ētikas kodekss (informācija nav mainījies kopš 2005. gada vidus).
- Izglītības un zinātnes ministrija: ir ētikas kodeksa projekts (informācija nav mainījies kopš 2005. gada vidus).
- Kultūras ministrija: ir ētikas kodekss un darba kārtības noteikumi.
- Labklājības ministrija: ir ētikas kodekss.
- Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija: ir ētikas kodekss un komisija.
- Satiksmes ministrija: ir ētikas kodekss un komisija.
- Tieslietu ministrija: ir ētikas kodeksa projekts.
- Veselības ministrija: ētikas normas ir noteiktas iekšējos normatīvajos aktos.
- Vides ministrija: ir ētikas kodekss.
- Zemkopības ministrija: ir ētikas kodeksa projekts.

(Avots: KNAB dokuments "Pārskats par ministriju un to padotībā esošo iestāžu ētikas kodeksiem, kā arī pārskats par Valsts kancelejas, prokuratūras, tiesu un autonomo iestāžu ētikas kodeksiem". Nav publicēts.)

Personu ienākumu kontrole un noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas novēršana

2005. gada 20. septembrī Ministru kabinets atbalstīja KNAB izstrādāto fizisko personu ienākumu kontroles pilnveidošanas koncepciju, kas paredz ieviest vispārēju ienākumu deklarēšanu visiem Latvijas pilsoņiem un pastāvīgajiem iedzīvotājiem (sk. *Korupcijas* 4. nodaļu).

2005. gada 13. oktobrī Saeima galīgajā lasījumā pieņēma likumu "Par skaidras naudas deklarēšanu", kas iecerēts, lai pastiprinātu cīņu pret nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizāciju. Likums noteic, ka fiziskām personām, šķērsojot Latvijas robežu, ir obligāti jādeklarē skaidras naudas līdzekļi, ja naudas apjoms ir līdzvērtīgs 10 000 eiro vai lielāks.

2005. gada 13. oktobrī Saeima galīgajā lasījumā pieņēma grozījumus Operatīvās darbības likumā, kas nosaka jaunu operatīvās darbības pasākumu – kontrolēto piegādi. Kontrolētā piegāde ir preču vai citu vērtību, tajā skaitā vielu, mak-

sāšanas līdzekļu vai citu finanšu līdzekļu pārvietošanas Latvijas Republikas teritorijā vai pār valstu robežām kontrole un ar to saistīto personu kontrole, ja saņemtas ziņas vai ir pamatotas aizdomas par pārvietojamo preču saistību ar noziedzīgu nodarījumu, lai novērstu vai atklātu noziedzīgos nodarījumus un noskaidrotu vainīgās personas.

2005. gada 17. novembrī Saeima nodeva komisijām grozījumus Krimināllikumā, kas paredz noteikt atbildību par izvairīšanos no skaidras naudas deklarēšanas, par nelikumīgu finanšu līdzekļu un citas mantas izmantošanu, uzkrāšanu un glabāšanu un par finanšu līdzekļu un citas mantas izcelsmes avota neuzrādīšanu. Projekts cita starpā paredz atbildību par tādu finanšu līdzekļu vai citas mantas, kuras izcelsmes vai piederības likumību persona bez dibināta iemesla nespēj vai atsakās pamatot, izmantošanu, uzkrāšanu vai glabāšanu, ja tas darīts lielā apmērā. Šis pants nosaka tā saukto legālo prezumpciju par mantas izcelsmi, un ar tā palīdzību varētu cīnīties pret noziedzīgi iegūtas bagātības baudīšanu un neesošu naudas līdzekļu deklarēšanu, lai legalizētu prettiesiskas darbības nākotnē, piemēram, kukuļņemšanā gūtu peļņu.

2005. gada 8. decembrī Saeima galīgajā lasījumā pieņēma grozījumu Krimināllikumā, papildinot to ar jaunu 195.² pantu, kas paredz atbildību par normatīvajos aktos noteikto skaidras naudas, ko, šķērsojot Latvijas Republikas valsts robežu, ievēd Eiropas Kopienas muitas teritorijā vai izved no tās, nedeklarēšanu vai nepatiesu deklarēšanu.

Liecinošo personu un ziņotāju aizsardzība

Cīņa pret korupciju bieži ir atkarīga no tā, vai cilvēki ir gatavi ziņot par pretlikumīgām darbībām. Lai sargātu šādus ziņu sniedzējus no atriebības darba vietā, 2005. gada 15. septembrī Saeima pirmajā lasījumā pieņēma grozījumus Darba likumā, kas nosaka aizliegumu sodīt darbinieku vai citādi tieši vai netieši radīt viņam nelabvēlīgas sekas, ja darbinieks darba tiesisko attiecību ietvaros pieļaujama veidā izmantojis savas tiesības, kā arī ja viņš informē kompetentās iestādes vai amatpersonas par aizdomām sakarā ar noziedzīgu nodarījumu vai administratīvu pārkāpumu darba vietā.

Valsts un pašvaldību iepirkums

2005. gada 17. novembrī Saeima pirmajā lasījumā pieņēma Publisko iepirkumu likumprojektu, kam jāaizstāj pastāvošais likums "Par iepirkumu valsts vai pašvaldību vajadzībām". Šis ir svarīgs likumprojekts pretkorupcijas kontekstā, jo publiskais iepirkums ir uzskatāms par vienu no nozīmīgākajām korupcijas riska zonām. Vairāki korupcijas novēršanas eksperti pāduši bažas, ka likuma normas paredzēts attiecināt tikai uz iepirkumiem, kuru vērtība pārsniedz Ls 10 000, līdz ar to palielinātos korupcijas risks atsevišķos nelielajos, taču, kopumā ņemot, apjomīgajos iepirkumos.

Korupcija publiskajos pakalpojumos (veselības aprūpe, izglītība u. c.)

Lai varētu saukt pie atbildības par kukuļņemšanu vai neatļautu labumu pieņemšanu personas, kas nav valsts amatpersonas, piemēram, medicīnas un izglītības darbiniekus, Saeima 2005. gadā sāka izskatīt attiecīgus likumu grozījumus projektus.

2005. gada 22. septembrī Saeima otrajā lasījumā pieņēma grozījumus Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā un Krimināllikumā. Grozījumi APK nosaka atbildību par prettiesisku labumu saņemšanu par ārstniecības pakalpojumu sniegšanu.

Grozījums Krimināllikumā paredz izteikt 198. pantu "Neatļauta labuma pieņemšana" jaunā redakcijā. Saskaņā ar pirmajā lasījumā pieņemto redakciju šā panta pirmajā daļā paredzēts noteikt atbildību par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu apzināti prettiesisku pieņemšanu, ko uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības), iestādes vai organizācijas darbinieks, kurš nav valsts amatpersona, uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības), iestādes vai organizācijas pilnvarota tāda pati persona vai cita persona, kas uz likuma vai tiesiska darījuma pamata pilnvarota vest citas personas lietas, pieņemt saistošus lēmumus vai izšķirt strīdus, pieprasījusi personiski vai ar starpnieku par kādas savas profesionālās darbības vai pakalpojuma izdarīšanu vai neizdarīšanu labuma devēja interesēs, ļaunprātīgi izmantojot savas pilnvaras, neatkarīgi no tā, vai pieņemtās materiālās vērtības, mantiska vai citāda rakstura labumi domāti šai personai vai jebkurai citai personai. Paredzētais sods ir brīvības atņemšana uz laiku līdz trim gadiem, piespiedu darbs vai naudas sods līdz astoņdesmit minimālajām mēnešalgām (198. panta pirmā daļa).

Izglītošana

Saskaņā ar KNAB sniegtajām ziņām, 2005. gada otrajā pusē birojs turpināja izskaidrošanas darbu pašvaldību amatpersonām sakarā ar likuma "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" normu piemērošanu. Semināri par šo tēmu notikuši arī Latvijas Valsts robežsardzē, Lauku atbalsta dienesta ierēdņiem, kā arī Veselības ministrijā – slimnīcu vadītājiem un ministrijai padoto iestāžu darbiniekiem. Diskusijas par interešu konflikta rašanos un tā novēršanu notikušas Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrības seminārā un seminārā Banku augstskolas pārstāvjiem.

Vairāki semināri notikuši VID reģionālo iestāžu amatpersonām par iestādes iekšējo korupcijas risku identificēšanu un novēršanu.

Analīze un pētniecība

2005. gadā tika publiskoti Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības bankas un Pasaules Bankas Biznesa vides un uzņēmumu snieguma apsekojuma 2005. gada raunda rezultāti (*EBRD-World Bank Business Environment and Enterprise Performance Survey – BEEPS*). *BEEPS* apsekojums pavisam veikts trijos raundos 1999., 2002. un 2005. gadā un ietver gandrīz visas Centrālās Eiropas un Austrumeiropas valstis, kā arī bijušās PSRS valstis un Turciju. 2005. gada pētījumā aptaujātas 9500 firmas 26 valstīs. Pētījums aplūko tādas tēmas kā problēmas uzņēmējdarbībā, neoficiāli maksājumi un korupcija, noziedzība, noteikumi un administratīvie šķēršļi, muiņa un nodokļi, tiesiskie jautājumi u. c. *BEEPS* dati Latvijā piesaistījuši īpašu uzmanību, jo ietver rādītājus par administratīvo korupciju un tā saukto valsts sagrābšanu. 2005. gada pētījumā Latvijas uzņēmumi pauduši, ka vidēji ap 0,7% ieņēmumu ik gadu tiek samaksāti kukuļos, ap 25% uzņēmumu nosauc korupciju par problēmu uzņēmējdarbībā, un ap 8% uzņēmumu apgalvo, ka neoficiāli maksājumi tiek veikti bieži (šajā ziņā ir būtisks uzlabojums salīdzinājumā ar 2002. gadu, kad šādu apgalvojumu izteica aptuveni 18 % uzņēmumu).

Starptautiskie līgumi un sadarbība

2005. gada 13. oktobrī Saeima 1. lasījumā pieņēma likumprojektu "Par Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas Papildprotokolu". Šis Papildprotokols noteic katrai dalībvalstij pienākumu nodrošināt, lai kā noziedzīgu nodarījumu kvalificētu nacionālo un ārvalstu šķērējtiesnešu kukuļošanu un nacionālo un ārvalstu tiesu zvērīnāto un tiesu piesēdētāju kukuļošanu.

2005. gada 17. novembrī Saeima galīgajā lasījumā pieņēma un apstiprināja Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvenciju. Konvencija tika pieņemta 2003. gada oktobrī. ANO pretkorupcijas konvencija ir visaptverošs dokuments, kas ietver nodaļu par korupcijas novēršanas pasākumiem (valsts amatpersonu uzvedības kodeksi, korupcijas novēršanai svarīgi elementi publiskajā iepirkumā, prasība pēc atklātības un grāmatvedības prasības privātstruktūrām, sabiedrības līdzdalība korupcijas novēršanā, pasākumi pret noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju), nodaļu par korupcijas kriminalizāciju un apkarošanu (konvencijā ietverta tādu darbību kriminalizēšana kā valsts amatpersonu, ārvalstu amatpersonu un starptautisko publisko organizāciju amatpersonu kukuļošana, valsts amatpersonu izdarīta īpašuma izšķērdēšana, tirgošanās ar ietekmi, pilnvaru ļaunprātīga izmantošana, nelikumīga bagātības ieguve, kukuļošana privātajā sektorā, īpašuma izšķērdēšana privātajā sektorā un citas darbības, kā arī juridisko personu atbildība, ziņotāju aizsardzība u. c.), nodaļu par starptautisko sadarbību (savstarpējo tiesisko palīdzību u. c.), nodaļu par aktīvu atgūšanu, nodaļu par tehnisko palīdzību un informācijas apmaiņu, kā arī nodaļu par konvencijas īstenošanas mehānismiem, kas ietver dalībvalstu konferences izveidi konvencijas īstenošanas veicināšanai un caurskatīšanai.

Starptautiskā finansējuma kontrole

Viens no korupciju potenciāli veicinošiem faktoriem ir ārēju naudas plūsmu ienākšana valstī, jo tās var radīt kārdinājumu šo finanšu plūsmas vadībā iesaistītajām personām savtīgos nolūkos izmantot savu stāvokli. Latvijā šāda ārēja naudas plūsma ir ES struktūrfondu finansējums.

2005. gada 8. decembrī Saeima galīgajā lasījumā pieņēma Eiropas Savienības struktūrfondu vadības likumu. Attiecībā uz interešu konflikta regulējumu likuma 24. pants ietver norādi, ka struktūrfondu vadībā iesaistīto personu komercdarbības, ienākumu gūšanas un amatu savienošanas ierobežojumus, kā arī citus ierobežojumus un pienākumus, nosaka likums "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā".

2. Vai KNAB attaisno cerības – darbības pirmie trīs gadi

Inese Voika¹

Trīs gadus kopš izveidošanas Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs ir ieņēmis stabilu vietu starp citām Latvijas valsts pārvaldes struktūrām. 2003. gadā KNAB darbībai no valsts budžeta iztērēti 1,67 miljoni latu, 2005. gadā – jau 2,4 miljoni latu un papildus – gandrīz miljons latu ārvalstu palīdzības līdzekļu. Tomēr pagaidām nav vērojama korupcijas situācijas jūtama uzlabošanās. Korupcijas uztveres indeksā, kas mēra ekspertu un iedzīvotāju domas par korupcijas stāvokli, Latvija nemainīgi atrodas Eiropas Savienības valstu saraksta lejasgalā.² Runājot par ikdienas saskarsmi ar korupciju, 2005. gada aptaujā 18,9% iedzīvotāju atzina, ka ir veikuši neoficiālus maksājumus.³ Arī 2004. gada aptaujā šis īpatsvars bija 18%.⁴

Šajā rakstā mēģināts noteikt, vai KNAB izveidošanā ir ielikti atbilstoši pamati, lai varētu cerēt uz situācijas maiņu un kardinālu korupcijas samazināšanos nākotnē. Ir izvērtēti arī riski, kam pakļauts KNAB kā iestāde, kuras mērķis ir mazināt korupciju.

Pētnieki vienojušies, ka neatkarīgām pretkorupcijas institūcijām ir jāatbilst virknei nosacījumu, lai tās spētu attaisnot savu darbību.⁵ Balstoties uz šiem kritērijiem (sk. arī 2.1. informāciju), aplūkosim KNAB izveidošanu un darbību pirmajos trīs gados.

2.1. informācija. Efektīvas pretkorupcijas institūcijas darbības priekšnosacījumi

1. Politisks atbalsts ne tikai no valsts augstākajām amatpersonām, bet arī no plašākām politiskām aprindām.
2. Politiska un operacionāla neatkarība, lai varētu izmeklēt korupciju augstākajos varas ešelonos.
3. Kopējā stratēģijā balstīta un saskaņota sadarbība ar citām valsts iestādēm.

4. Adekvāts finansējums un resursi.
5. Atbilstoša likumdošana, kas nodrošina institūcijas darbību, tajā skaitā pieeju nepieciešamajiem dokumentiem un iespēju veikt nepieciešamās operatīvās darbības.
6. Institūcijas darbinieku profesionalitāte un specializācija.
7. Vadība, kas rāda godīgas un ētiskas rīcības piemēru; visa biroja darbība pēc labākajiem pārvaldības principiem.
8. Konsultācijas ar pilsonisko sabiedrību.
9. Atklātība un atbildība darbībā.
10. Sabiedrības uzticība.

Avoti: *Utstein Anti-Corruption Resource Center, Transparency International, Bertrand de Speville*; sk. 5. vēri.

Politisks atbalsts

Pretkorupcijas eksperti norāda, ka “grūts uzdevums ir mobilizēt nepieciešamo politisko gribu, lai izveidotu tādu institūciju”.⁶ Latvijas situāciju raksturo Valts Kalniņš: “Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs allaž bijis kā karsts kartupelis Latvijas politiķu rokās.”⁷ Pretstatā daudzveidīgai korupcijas pieminēšanai Latvijas medijos un iedzīvotāju vidū, politiķi satraukumu par korupcijas nepietiekamo samazināšanos pauda reti, negribīgi un lielākoties ārējo spēku ietekmē. No 1997. gada, kad Pasaules bankas eksperti iepazīstināja ministrus ar ideju par biroju kā efektīvu mehānismu korupcijas mazināšanā, pagāja seši gadi, līdz birojs varēja uzsākt darbību.

Īpaša loma biroja izveides gaitā bijusi citām tiesībsargājošām iestādēm. Lai gan pētījums par korupcijas apkarošanas institucionālo sistēmu atklāja, ka nevienai no pastāvošajām iestādēm tieši korupcijas noziegumi nebija prioritāri un ka vērojama gan funkciju dublēšanās, gan koordinācijas trūkums⁸, Valsts policija un citas iestādes vairākkārt iebilda pret “vēl vienas tiesībsargājošas institūcijas izveidi”⁹ un to neatbalstīja.

Trīs darbības gados gan valdība, gan parlaments ir apstiprinājuši KNAB pieaugošo budžetu. Pieņemti arī KNAB darbībai vitāli svarīgi likumi. Taču politiķu vairākuma negribīga attieksme šo jautājumu risināšanā saglabājas kopš KNAB izveides laika.

Visuzskatāmāk šo attieksmi raksturo piemērs saistībā ar partiju finansēšanas kontroles ieviešanu. Valdošās koalīcijas politiķi 2002. gadā grozīja partiju finansēšanas likumu, par tā izpildes kontrolētāju nosakot Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroju. Priekšlikuma autors Jānis Lagzdīņš skaidroja, ka “KNAB iecerēts veidot neatkarīgāku un ar plašākām pilnvarām nekā Valsts ieņēmumu dienests”.¹⁰ Tomēr, kad KNAB sāka realizēt uzticēto funkciju un vairākām partijām 2002. gada beigās lūdza atmaksāt nelikumīgi iegūtās summas, Saeimas

deputātu reakcijā bija jaušama vēlme apšaubīt KNAB darbības leģitimitāti. Kulmināciju šī attieksme sasniedza, kad 2003. gada 20. novembrī Saeima nepiekrīta deputātes Ingridas Ūdres saukšanai pie administratīvās atbildības par KNAB prasību savlaicīgu neizpildīšanu – viņas pārstāvētā partija nebija atmaksājusi nelikumīgi saņemtos ziedojumus.

Negatīvā reakcija varētu būt daļēji saistīta ar to, ka iepriekšējo septiņu gadu laikā, kopš spēkā bijis partiju finansēšanas likums, partijas par savām finansēm sniedza pārskatu ļoti vispārīgi, un ziedojumu izcelsme vispār bija ārpus kontroles. Tomēr šī reakcija dziļāk parāda politiskās elites (un arī sabiedrības kopumā) attieksmi pret korupciju. Proti, korupcija ir slikta, ja tā saistīta ar citiem, nevis ar katru pašu.¹¹ Šis skaidrojums palīdz saprast, kāpēc politiķi trīs darbības gados gan principā atbalstījuši biroju, gan izmantojuši institucionālas iespējas bloķēt KNAB darbu.

Politiska un operacionāla neatkarība

Biroja vieta valsts pārvaldes hierarhijā un vadītāja iecelšanas procedūra ir svarīgākie aspekti neatkarīgas darbības nodrošināšanā. Eksperti norāda, ka vadītāja iecelšanas procedūrai jābūt tādai, kas nodrošinātu, ka amatā nonāk persona ar labu un godīgu reputāciju, un kas garantētu aizsardzību pret politisko spiedienu, atrodoties šajā amatā.¹²

KNAB likuma izstrādāšanas laikā lielākās diskusijas bija par to, kā nodrošināt gan biroja efektīvu darbību, gan neatkarību. Ņemot vērā KNAB funkcijas, kas iekļaujas valsts pārvaldes struktūrā, par KNAB pārraugošo¹³ iestādi tika nozīmēts Ministru kabinets.

Vadītāja neatkarība tiek uzskatīta par KNAB neatkarības galveno ieroci. Tā kā tieši iecelšanas process ir viens no iespējamiem rādītājiem, cik lielā mērā ir sagaidāma vadītāja neatkarīga rīcība, šajā sadaļā liela uzmanība pievērsta tam, kā tika izraudzīti un iecelti KNAB priekšnieka amata kandidāti. KNAB priekšnieku iecelē amatā uz pieciem gadiem un atbrīvo no amata Saeima pēc Ministru kabineta ieteikuma.¹⁴ Biroja interneta lapā trīs gadu laikā minēti pieci vadītāji, trīs no tiem bijuši vietas izpildītāji. Situāciju var uzskatīt par stabilu tikai no 2004. gada 27. maija, kad Saeima uz pieciem gadiem par biroja vadītāju iecēla Alekseju Loskutovu.

KNAB vadītāja meklēšana 2002. un 2003. gadā parādīja politiskās gribas nozīmīgumu šajā procesā. Andra Bērziņa valdība, par gadu novilcinājusi KNAB izveidi, vadītāju meklēja nepārdomāti un sasteigti. 2002. gadā notika trīs konkursi. Taču šajos konkursos piedalījās lielākoties kandidāti no vecās tiesībsargājošās sistēmas (jo tika prasīta juridiskā izglītība vienlaikus ar izpratni par operatīvo darbu), kas vāji izprata birojam paredzētos kompleksos uzdevumus. Ministru kabinetam un Saeimai pieņemams kandidāts tika atrasts īsi pirms 7. Saeimas pilnvaru termiņa beigām. Konkursa norisei bija piesaistīta plaša mediju un sabiedrības uzmanība, un bez to aktīvas līdzdalības nebūtu noraidīts viens no konkursa

uzvarētājiem, par kuru atklājās iespējama saistība ar kontrabandu. Biroja vadītāja meklēšanas process 2002. gada vasarā parādīja, ka diskreditējusies politiskā vara nevar piesaistīt augstākā līmeņa vadītājus.

2003. gada maijā tika izsludināts jauns konkurss (jau ceturtais pēc kārtas), ko vadīja Ministru prezidents Einars Repše, jo iepriekš apstiprinātais vadītājs Guntis Rutkis veselības dēļ nekad nebija īsti stājies pie KNAB vadīšanas. 2003. gada septembrī noraidošais balsojums Saeimā pret konkursā uzvarējušo Jutu Strīķi atgādināja iepriekšējos “buksējošos” gadus pretkorupcijas politikas veidošanā. Opozīcija un arī vairāki nezināmi koalīcijas biedri balsojumā nostājās pret valdības vadītāju, veiksmīgi piesedzot nepatiku pret stipru KNAB. Sociologs komentēja notiekošo: “Strīķe ir kļuvusi par “vienkāršu kārti vērtību dalīšanā”, tādējādi korupcijas apkarošanu valstī padarot par farsu.”¹⁵ Opozīcijas līderis Aigars Kalvītis to formulēja tiešāk: “Šis nebija balsojums pret Jutu Strīķi, šis bija balsojums pret Einaru Repši, pret viņa darba stilu, pret viņa nespēju vadīt valsti un šo koalīciju.”¹⁶

Politiku nepatika pret potenciāli stipru KNAB, kuru grūti ietekmēt, varētu būt izskaidrojama arī ar apdraudējuma sajūtu, ko līdztekus balsojumam pret Strīķi radīja KNAB pirmā vēsturiskā prasība pret valdības koalīcijas partiju – Zaļo un zemnieku savienību – par nelikumīgi iegūtu līdzekļu atmaksu.¹⁷ KNAB bija saucis pratināt arī citu partiju ziedotājus.

Saeimas negatīvais balsojums leģitimizēja nākamā premjera Induļa Emša darbību attiecībā uz KNAB priekšnieka kandidatūru; viņš pie šī jautājuma atgriezās 2004. gada pavasarī, kad tika izludināts kārtējais konkurss. Līdz tam E. Repše bija izmantojis premjera pilnvaras iecelt biroja vadītāja vietas izpildītāju un uzticējies šo pienākumu Jutai Strīķei. Indulis Emsis atteicās izvirzīt J. Strīķes kandidatūru KNAB priekšnieka amatam arī pēc konkursa, kura komisiju viņš pats vadīja. Kaut gan J. Strīķe saņēma vislielāko komisijas locekļu atbalstu (trīs no sešiem), Emsis sēdē paziņoja: “Es ar Strīķi uz kabinetu neiešu, jo viņa neguva Saeimas atbalstu.”¹⁸ Lai arī iegājusi KNAB “pa sētas durvīm”, J. Strīķe spēja radīt tautas uzticību kā principiāla korupcijas apkarotāja. TV tiešraides diskusijā par KNAB darbu, “tik kategoriski viennozīmīgs un daudzskaitlīgs skatītāju balsojums par Jutu Strīķi kā labāko KNAB priekšnieci raidījuma vēsturē nebija pieredzēts”.¹⁹

Ministru kabinetā bez īpaša izskaidrojuma apstiprināja trešo labāko konkursa komisijas kandidātu, kurš salīdzinājumā ar citiem nopietnākajiem kandidātiem²⁰ strādāja KNAB viszemākajā amatā. Atsevišķi mediji rakstīja, ka Aleksejs Loskutovs amatā iecelts tāpēc, ka viņam tajā laikā bijušas personiskas nesaskaņas ar J. Strīķi.²¹ No vadības un ētikas viedokļa sarežģīto situāciju (padotais kļūst par priekšnieku konflikta situācijā) patlaban izdevies normalizēt, un visi trīs kādreizējie kandidāti strādā KNAB vadībā.

Par KNAB institucionālās neatkarības zināmu pozitīvu indikatoru varētu uzskatīt raksta tapšanas laikā valdošo publisko spriedzi starp KNAB un Ministru prezidentu A. Kalvīti, kurš paudis pārmetumus par KNAB uzticamību un darbības atbilstību likumam.²² Tomēr pilnīgu datu, lai izvērtētu KNAB operacionālo

neatkarību ikdienas darbā, nav. Sīkāk pārraudzības attiecības iztirzātas sadaļā par KNAB darbības atbildību.

2003. gadā KNAB ierosināja krimināllietu pret bijušo veselības ministru Āri Auderu²³, kurš ārsta praksē ļaunprātīgi izmantojis pacientu uzticēšanos un nepamatoti ņēmis dubultu samaksu par operāciju izdarīšanu. Ā. Auderu atbrīvoja no ministra amata.²⁴ Viņš bija jaunienācējs politikā, un viņam personiski nebija politiskas aizmugures. Lai arī šis gadījums nomināli skāra augsta līmeņa politiku, tas nebija no smagākajiem pārbaudījumiem KNAB spējai izmeklēt politiskas lietas.

Par nopietnāko politiskās korupcijas tīmekļu lietu KNAB tiesvedībā uzskatāma tā sauktā digitalizācijas lieta, kuras ietvaros apsūdzētas vairākas ar nozīmīgiem politiskajiem spēkiem saistītas personas. Laikā, kad lietas ietvaros tika pārmeklēts bijušā premjerministra un Tautas partijas dibinātāja Andra Šķēles uzņēmuma birojs un vēlāk arestēts firmas darbinieks Harijs Krongorns, no politikas tobrīd aizgājušais A. Šķēle noturēja preses konferenci. Viņš mēģināja pārliecināt sabiedrību, ka KNAB rīkojies neprofesionāli, pārkāpis dažādus likumus un ka notiekošais kopumā ir pārpratums. Patlaban lieta no KNAB nodota prokuratūrai, kura turpina uzrādīt apsūdzības lietā iesaistītajiem.²⁵

Tomēr kopumā ir pārāgri spriest par KNAB spēju netraucēti izmeklēt augsta līmeņa politiskas lietas, jo tādu bijis maz un tās pagaidām nav izskatītas tiesā. Jāatceras vien, ka politiskā ietekmējamība korupcijas lietās var izpausties tieši augsta ranga amatpersonu darbības izmeklēšanas trūkumā ilgākā laika periodā.

Uz stratēģiju balstīta un saskaņota sadarbība ar citām valsts iestādēm

KNAB patlaban strādā pēc Ministru kabineta apstiprinātās Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts stratēģijas 2004.–2008. gadam²⁶ un tai pakārtotās valsts programmas.²⁷

Programmā ir 120 uzdevumi. KNAB sniedzis ziņojumu par 60 no tiem īstenošanu 2004. gada augustā – oktobrī.²⁸ Raksta tapšanas laikā nebija publiskota sistematiska pārskata par programmas izpildi 2005. gadā. Minētajā ziņojumā par programmas īstenošanu atklājas, ka daudzām iestādēm kapacitātes un iepriekšējās pieredzes trūkuma dēļ grūtības sagādājusi iestāžu pretkorupcijas pasākumu plāna izstrādāšana. Problemātisks jautājums programmas izpildē, kas skar visas iestādes, bijis arī uzvedības standartu un ētiskas rīcības prasību noteikšana darba līgumos. Teikts, ka pašvaldības kopumā nav atsaucīgi iesaistījušās programmas uzdevumu izpildē.

Secināms, ka KNAB nav spējis tikt galā ar problēmu, kas bija raksturīga arī līdz biroja dibināšanai, – grūtības mobilizēt citas iestādes pretkorupcijas pasākumu īstenošanai.

Papildus dažādo valsts institūciju vadītāju politiskai gribai KNAB aktīva citu iestāžu pretkorupcijas pasākumu vadība būtu efektīvāks līdzeklis, nekā patlaban piekoptā informācijas apkopošanas prakse. No četrām KNAB korupcijas novēršanas nodaļām ar novēršanas pasākumu tiešu izpēti nodarbojas tikai viena – Korupcijas analīzes un pret darbības metodikas nodaļa, kurā ir četri cilvēki.

Tas, ka sabiedrības izglītošanai salīdzinājumā ar korupcijas apkarošanu un novēršanu nav ierādīta līdzvērtīga vieta, redzams gan programmā, gan KNAB struktūrā, kur sākotnēji paredzēto trīs vietnieku vietā KNAB priekšniekam ir tikai divi vietnieki – apkarošanas un novēršanas jomās.

KNAB nodaļa, kas atbild par izglītošanas jautājumiem, nodrošinājusi mācības valsts un pašvaldību darbiniekiem par interešu konfliktu novēršanu (par šo tēmu publicēta arī rokasgrāmata) un citām biroja darbības jomām. Tomēr tikai viens KNAB darbinieks nodarbojas tikai ar izglītošanas programmām. Kaut gan KNAB orientējas uz citu ministriju darbinieku apmācību un ar PHARE programmas palīdzību 2006. gadā gatavojas iegūt zināšanas par sociālu pretkorupcijas kampaņu veidošanu, tomēr darbību izglītošanas jomā nevar nosaukt par pilnvērtīgu.

Korupcijas apkarošanas rezultātu nodrošināšanai ļoti svarīgi ir kriminālizmeklēšanas tālākie posmi pēc KNAB – prokuratūra un tiesa. KNAB sadarbību ar prokuratūru, un otrādi, vērtē kā konstruktīvu un lielākoties profesionālu, bet tiesas spriedumi korupcijas lietās tieši pēdējā laikā izraisījuši plašu sabiedrības uzmanību. Raksta tapšanas laikā tiek apspriests pirmās instances tiesas lēmums par kāda uzņēmēja īpaši cinisku mēģinājumu piekukuļot KNAB darbinieku. Tiesa piesprieda nosacītu sodu un attaisnoja iespējamo līdzzinātāju. Latvijā par korupcijas noziegumiem reālu brīvības atņemšanu piespriež reti, spriedumi bieži atspoguļo neizpratni par korupcijas noziegumiem, nosakot nesamērīgi maigu sodu tāpēc, ka “viņš atzinis vainu un nožēlojis izdarīto. Piemērojot sodu, tiesa ņemusi vērā arī nodarījuma kaitīguma pakāpi, tiesājamā personību, policijas izsniegto raksturojumu par tiesājamu.”²⁹ Ja neuzlabosies tiesu izpratne par korupcijas noziegumu ļaunumu, KNAB pūles var tikai vairot sabiedrībā pastāvošo cinismu.

Adekvāts finansējums un resursi

Finansējuma trūkums un tā atkarība no politisko spēku labvēlības ir starp nozīmīgākajiem iemesliem, kāpēc pretkorupcijas iestādes mēdz kļūt tikai par “izkārtņēm”. Trīs gadu laikā KNAB finansējums audzis, sākumā strauji pieaugot arī darbinieku skaitam. Svarīga bijusi ārvalstu tehniskā palīdzība, kas lielākoties novirzīta apmācībai un nepieciešamās operatīvās tehnikas iegādei.

Lielākas bažas par finanšu nodrošinājumu ir nevis sakarā ar KNAB, bet ar citu iestāžu attieksmi pret veicamajiem pretkorupcijas pasākumiem. Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmas pielikumā papildu finansējums līdz 2008. gadam pieprasīts tikai 17 no 120 programmā iekļautajiem uzdevumiem. Tieši budžeta sadaļā redzams, ka pārējo valsts institūciju atbalsts jauniem pretkorupcijas pasākumiem ir vājš.

Valsts programmā teikts, ka kopumā papildus vajadzēs 4,5 miljonus latu. Taču papildu līdzekļu nepieciešamību pretkorupcijas pasākumu ieviešanai 2006. gadā līdztekus KNAB norādījušas tikai četras institūcijas: Labklājības ministrija (Ls 99 000), VID (Ls 73 785), Izglītības un zinātnes ministrija (Ls 18 908) un Ekonomikas ministrija (Ls 39 380). Ētikas kodeksu izstrādei papildu finansējums vajadzīgs tikai VID un pašam KNAB.

Atbilstoša likumdošana, kas nodrošina institūcijas darbību

KNAB darbība noteikta īpašā likumā, kas veido biroja darbības institucionālo pamatu. Likums trīs gadu laikā grozīts četras reizes, lai papildinātu KNAB iespējas pārbaudīt partiju finanses, kā arī lai sniegtu darbiniekiem uzlabotas sociālās garantijas. Pēc ilgām diskusijām un pretrunīgiem viedokļiem likuma sākotnējā tapšanas gaitā KNAB piešķirtas operatīvās darbības tiesības.

Liela daļa no KNAB darbības pirmajiem trim gadiem pagājusi, cīnoties par biroja darbībai būtisku likumu grozīšanu. Lielākās nepilnības bija jānovērš KNAB darbības jomās, kurās agrāk nebija noticis nopietns darbs – politisko partiju finanšu un amatpersonu ienākumu un mantiskā stāvokļa kontrolē.

2004. gada decembrī Saeima pieņēma grozījumus KNAB likumā, kas paredz biroja tiesības saņemt no kredītiestādēm informāciju par personu kontiem un veiktajiem darījumiem. Uzlabotas arī KNAB spējas pārbaudīt partiju finanses. Vairāki grozījumi likumos nav bijuši tieši saistīti ar KNAB funkcijām un drīzāk pieder vispārējam korupcijas novēršanas darbam, tomēr kalpojuši KNAB darba uzlabošanai. Piemēram, aizliegums juridiskajām personām izdarīt ziedojumus partijām palielina KNAB spēju pārbaudīt ziedojumu izcelsmes avotus.

Par 2005. gada lielāko sasniegumu juridiskajā laukā uzskatāma Aigara Kalvīša valdības pieņemtā koncepcija “Par fizisko personu ienākumu gūšanas kontroles pilnveidošanu”, kas paredz ieviest vispārēju iedzīvotāju ienākumu deklarēšanu no 2007. gada.³⁰ Deklarēšana var kalpot par efektīvu līdzekli pret korupciju, un šo koncepciju KNAB sparīgi aizstāvēja, lai uzlabotu savas iespējas nodrošināt interešu konflikta un korupcijas noziegumu efektīvu izmeklēšanu. Kaut gan lielākā daļa atbildības par ienākumu kontroli gulsies uz VID, tieši KNAB ieinteresētība izmantot šo instrumentu savā darbā var kļūt par pozitīvu dzinuli deklarēšanas iedzīvināšanai.

Institūcijas darbinieku profesionalitāte un specializācija

2005. gada 30. jūnijā biroja kopējais darbinieku skaits bija 117 (t. sk. korupcijas apkarošanas jomā – 43, korupcijas novēršanas jomā – 36, biroja darba nodrošināšanas jomā – 27 un ziņojumu centrā – 2).³¹ Jau iepriekš norādīts uz vāji

attīstīto izglītošanas elementu KNAB darbā, kas redzams arī darbinieku kvantitatīvajā uzskaitījumā KNAB ziņojumos, kur šīs nozares speciālisti nav atsevišķi norādīti.

Sākotnēji KNAB “rekrutēja” darbiniekus pēc vadības uzaicinājuma, taču vēlāk vakances korupcijas novēršanas jomā, saskaņā ar likumu, sāka izsludināt masu medijs un darbiniekus pieņemt pēc atklāta konkursa. Lielākā daļa darbinieku, īpaši sākuma posmā, birojā ieradās ar iepriekšēju profesionālo pieredzi. 2003. gadā 84,7% darbā pieņemto bija pieredze tiesībsargājošās un citās valsts pārvaldes iestādēs.³²

Nemot vērā KNAB unikālos uzdevumus, lielu daļu darbinieku bija nepieciešams papildus apmācīt. Trīs gados saņemtā vairāku miljonu latu ārvalstu palīdzība lielā mērā tērēta darbinieku apmācībai gan ar darba pienākumiem tieši saistītos jautājumos, īpaši korupcijas apkarošanas jomā, gan vispārējos komunikācijas un vadības jautājumos.³³ Spriežot pēc ES PHARE īstenotā apmācības projekta 2005. gada rudenī, īpašas apmācības KNAB darbiniekiem vajadzīgas politisko partiju finanšu pārbaudē, lobēšanas un ietekmes identificēšanā, ES finanšu sadales un valsts iepirkumu kontrolē, sociālo reklāmu un pretkorupcijas apmācības programmu jomā, kā arī atsevišķu izmeklēšanas tehniku pilnveidošanā.

Vadība, kas rāda piemēru, un darbība pēc labākajiem pārvaldības principiem

Lai noteiktu KNAB darbinieku profesionālās ētikas un uzvedības pamatprincipus, 2004. gada jūlijā tika apstiprināts KNAB Ētikas kodekss. Būtiskākie ētikas principi, kas jāievēro biroja darbiniekiem, ir taisnīgums, atbildīgums, objektivitāte un neatkarība. Sūdzības par kodeksā noteikto normu pārkāpumiem izskata Ētikas komisija.³⁴ Tomēr, kā norāda pretkorupcijas eksperti, ir jāpieliek īpašas pūles, lai “visaptverošas korupcijas atmosfērā aģentūras darbinieki nekļūtu par tādiem pašiem kā pārējā sabiedrība, lai viņi saglabā lepnumu par darbu birojā un misijas sajūtu. Tāpēc ētikas kodeksa galvenā nozīme ir nepalaist garām nevienu gadījumu, kurš varētu kaitēt biroja iekšējai darbībai un morālei, un raudzīties, lai birojs nekļūtu par korupcijas perēkli.”³⁵

KNAB kā iestādei, kura uzrauga amatpersonu interešu konfliktus, jārāda piemērs, novēršot jebkuras aizdomas par interešu konfliktu pašas darbinieku lēmumos. Tāpēc jautājumi, ko aplūkojuši medijs, – par KNAB vadītāja papildu nodarbēm akadēmiskā darbā un privātajām attiecībām ar padoto, kaitē KNAB tēlam kā valsts pārvaldes tīrības nodrošinātājam, un nākotnē no šādām problēmām jāizvairās.

Konsultācijas ar pilsonisko sabiedrību

Vēl 2004. gada februārī Eiropas Parlamenta ziņojumā paustas bažas par demokrātiskas kontroles trūkumu pār KNAB.³⁶ 2004. gada 20. maijā uz pirmo sēdi sanāca KNAB Sabiedriskā konsultatīvā padome, kurā savus pārstāvjus deleģējušas

15 nevalstiskas organizācijas. Padomē darbojas gan ar pretkorupcijas aktivitātēm tieši saistītā *Transparency International* Latvijas nodaļa – Sabiedrība par atklātību – *Delna* un Sabiedriskās politikas centrs *Providus*, gan Ārvalstu investoru padome Latvijā, gan arī profesionālās asociācijas, kas izrādījušas interesi par pretkorupcijas darbu – tādas kā Latvijas Tirdzotāju asociācija, Būvnieku asociācija, Ārstu biedrība u. c.

Padome sanāk reizi mēnesī, un tās kompetencē ir visplašākās konsultatīvās funkcijas. Padomes nolikums paredz iespējas pieprasīt informāciju no KNAB un izstrādāt birojam rekomendācijas. Pusotra gada darbības laikā padome bijusi nozīmīgs partneris KNAB, izskatot konceptuālos jautājumus, kuru virzīšanai un rosināšanai vajadzīgs plašāks atbalsts (piemēram, jautājumi par korupciju tiesās un par brīvo profesiju, piemēram, ārstu kriminālatbildības noteikšanu sakarā ar korupcijas nodarījumiem).

Par padomes pirmo uzdevumu nolikumā minēta saiknes nodrošināšana ar sabiedrību, tomēr šī padome, kas lielākoties sastāv no dažādiem lietpratējiem, vairāk veicina uzticību birojam, uzraugot tā darbību un sniedzot atzinumus par pretkorupcijas jautājumiem. KNAB būtu jāpārdomā veidi, kā papildus uzrunāt un uzklaustīt plašāku sabiedrību izglītošanas programmas ietvaros. Arī par padomes darbu nepieciešams vairāk informācijas KNAB interneta lapā. Nolikumā paredzēto ikgadējo padomes ziņojumu varētu pievienot KNAB publiskajam pārskatam, kā to dara Honkongas pretkorupcijas komisija.

Atklātība un atbildība

Lai pretkorupcijas institūcijas darbība būtu sekmīga, slepenība jāsamazina līdz minimumam. No otras puses, jāsauglabā izmeklēšanas un, jo īpaši, ziņotāju konfidencialitāte. Latvijas pretkorupcijas biroja darbību var vērtēt kā atklātu. KNAB atrašanās valsts institūciju mediju publicitātes indeksa augšgalā lielā mērā izriet no likuma noteiktās prasības informēt sabiedrību par korupcijas attīstības tendencēm un atklātajiem korupcijas gadījumiem (arī par atklātajiem politisko partiju un to apvienību finansēšanas noteikumu pārkāpumiem), kā arī par veiktajiem pasākumiem korupcijas novēršanā un apkarošanā.³⁷

Īpaša nozīme KNAB darbības atklātības nodrošināšanā ir partiju finanšu datu bāzei, kuras pastāvēšanu nosaka likums. Partijām sniegtie ziedojumi 10 dienu laikā parādās KNAB datu bāzē. Šis instruments kalpo ne tikai atklātības nodrošināšanai, bet rada iespēju citiem sabiedrības locekļiem piedalīties korupcijas novēršanā.

KNAB uzraudzības sistēmu var uzskatīt par pietiekami sabalansētu un līdz šim arī praktiski funkcionējošu. KNAB pārraudzību nodrošina Ministru prezidents. Pārskatus par darbu KNAB ik pusgadu iesniedz MK un Saeimas Korupcijas, kontrabandas un organizētās noziedzības novēršanas un apkarošanas uzraudzības komisijai. Operatīvo darbu uzrauga Ģenerālprokuratūra. Finanšu pārraudzību veic Valsts kontrole. Sabiedrisko pārraudzību – Sabiedriskā konsultatīvā padome.

Viskritiskākais posms KNAB institucionālajā uzraudzībā šobrīd ir Ministru prezidenta pārraudzība. Lai gan Ministru prezidentam nav formālu iespēju iejaukties KNAB darbā, kutelīgs ķēdes posms ir KNAB vadītāja tiešā atkarība no premjerministra attiecībā uz personāla vadības jautājumiem (piemēram, priekšnieka komandējumi un prēmijas). 2005. gada sākumā Ministru prezidents A. Kalvītis ierosināja Ģenerālprokuratūras pārbaudi par KNAB priekšnieka A. Loskutova rīcību, atlaižot darbinieku. Šo gadījumu pavadīja plaša mediju ažiotaža, kā arī premjera iniciatīva ieviest vēl vienu īpašu KNAB uzraudzības padomi, kas ļautu viņam kontrolēt KNAB darbu (raksta tapšanas laikā tāda padome tomēr nebija ieviesta). Viens no ieteikumiem, kā padarīt pārskatāmākas attiecības starp KNAB priekšnieku un Ministru prezidentu (ja šāda pārraudzības sistēma saglabājas), ir iedibināt šo amatpersonu sarakstes reģistru, kuru regulāri nodot caurskatei Saeimas komisijā.

Sabiedrības uzticība

Korupcijas novēršanas un apkarošanas darbā sabiedrības uzticība ir tik nozīmīga, ka šīs iestādes uzticības reitings būtu regulāri jānoskaidro sabiedriskās domas aptaujās, un to patiesi varētu izmantot par vērtēšanas kritēriju. “KNAB amatpersonām, protams, nav jāklūst par likumam pāri stāvošiem mediju varoņiem, taču pretkorupcijas iestāde, kas nebauda sabiedrības uzticību, ir gandrīz bezjēdzīga,” rakstīja Valts Kalniņš 2003. gadā.³⁸

KNAB bauda salīdzinoši lielu iedzīvotāju uzticību. 2005. gada sabiedriskās domas aptaujā birojs ierindots starp institūcijām, kurām visvairāk uzticas. Toties Valsts policija, kas bija galvenā atbildīgā par korupcijas apkarošanu pirms KNAB, atrodas starp iestādēm, kurām uzticas vismazāk – līdzās muitai, Privatizācijas aģentūrai un Latvijas valdībai kopumā. 37% respondentu novērtējuši, ka KNAB ir godīgs, bet 15,7% domā, ka KNAB ir negodīgs. Attiecīgi par Valsts policiju nepilni 14% aptaujāto domā, ka tā ir godīga, bet 44,7% – ka negodīga.³⁹

Iedzīvotāju aptaujas atbildes liecina, ka informētībā par KNAB patlaban dominē pasīvais līmenis. Ja KNAB vēlas panākt savas atpazīstamības un pozitīvās attieksmes realizēšanos aktīvākā ziņojumā par iespējamiem korupcijas gadījumiem, jāveic papildu pasākumi. Tā kā 26% iedzīvotāju atzīst, ka nav gatavi ziņot par korupciju nevienam, aktuāla ir KNAB izglītojošo programmu loma. Kopš 1999. gada būtiski (par 20%) ir samazinājies to cilvēku skaits, kas nezina, kur vērsties gadījumā, ja no viņiem ticis pieprasīts kukulis, tomēr viņu īpatsvars arvien vēl ir visai liels – 51,8%.⁴⁰

Secinājumi

2005. gada beigās KNAB darbība arvien vēl ir tikai sākumā, jo par valsts programmā izvirzīto mērķu īstenošanu ir pārāgri runāt.⁴¹ Pie KNAB darbības pozitīvām tendencēm būtu pieskaitāmas:

- dažādota korupcijas gadījumu atklāšana gan kukuļu lieluma, gan aizturēto amatpersonu darbības līmeņa ziņā;

- pirmo reizi Latvijā uzsāka partiju finanšu pārbaude, un tiek sakārtota likumdošanas vide politiskās korupcijas iespēju mazināšanai;
- pastiprināta kontrole par amatpersonu atrašanos interešu konflikta stāvoklī, izmantojot administratīvo sodu kā izglītojošu un preventīvu mehānismu;
- uzlabota starpvalstu sadarbības koordinācija pretkorupcijas politikā;
- uzsāka atsevišķu jomu identificēšana, kurā nepieciešami pastiprināti pretkorupcijas pasākumi, piemēram, būvniecībā, ārstniecībā.

Savukārt KNAB darbības problemātiskās jomas ir:

- likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” šaura interpretācija, neņemot vērā ētiskas dabas apsvērumus amatpersonu darbā;⁴²
- sadarbība starp apkarošanu un novēršanu nav rezultatīva;
- KNAB nespēja mobilizēt citas valsts institūcijas, lai tās piešķirtu pretkorupcijas darbam augstu prioritāti un atvēlētu finanses;
- plaša pretkorupcijas izglītības darba trūkums;
- ilgtermiņa problēmas varētu sagādāt KNAB šaurais mandāts, kas aptver tikai valsts amatpersonu korupciju, bet ne korupciju privātajā sektorā.

KNAB izveidots uz stabiliem pamatiem – tā darbību nosaka likums, birojam ir pietiekami plašs darbības mandāts attiecībā uz valsts amatpersonu korupciju un tam pakārtota pretkorupcijas stratēģija. Biroja neatkarību garantē Saeimas ieceltais priekšnieks, bet uzraudzību attiecīgās jomās nodrošina Ģenerālprokuratūra (kriminālprocess), Saeimas komisija un Ministru kabinets (darbības rezultāti), Valsts kontrole (finanses). Diskutējama ir Ministru prezidenta institucionālā KNAB pārraudzība. Tagadējā formā sadarbībai vēlams nodrošināt lielāku pārskatāmību, lai pasargātu iesaistītās puses no aizdomām par nelegitīmu ietekmi.

Cīņā ar politisko korupciju biroja spēcīgākais tiešais ierocis ir politisko organizāciju finanšu kontrole. Tas vienlaikus ir “karstākais kartupelis” gan tāpēc, ka KNAB ir pirmā iestāde, kas reāli uzsākusi kontroli pār līdz šim visnotaļ liberālo politisko finanšu jomu, gan tāpēc, ka līdztekus tiek sakārtoti likumi, kas ierobežo naudas iespējas ietekmēt vēlēšanu rezultātus. KNAB uztur vienu no pārskatāmākajām partiju finanšu datu bāzēm Eiropā, kur internetā pieejami visi maksājumi partijām, nodrošinot iespējas sabiedrībai un medijiem sekot naudas plūsmām partijū kasēs. Administratīvo tiesu spriedumi, kuros valdības partijām noteikts pienākums atmaksāt nelikumīgi iegūtos kopumā divus simtus tūkstošu latu, ir apliecinājuši KNAB kā politiski neitrāla “spēlētāja” reputāciju.

Sabiedrība ir gatava vērtēt KNAB darbības rezultātu pēc augsta ranga politiku korupcijas lietām un sodu barguma korupcijas jautājumos.⁴³ KNAB ierosināto lietu iznākums nav tieši atkarīgs no biroja, bet arī no Ģenerālprokuratūras un tiesām, kā arī sadarbības ar citām tiesībsargājošām institūcijām. Tomēr sabiedrības uzticība KNAB lielā mērā būs atkarīga no šādu lietu iznākuma.

Par KNAB darbības stipro pusi uzskatāma apkarošana un novēršanas administratīvi kontrolējošā daļa. KNAB nav reālu mehānismu novēršanas darba nodrošināšanai citās valsts institūcijās.

Nenozīmīga loma KNAB darbā ierādīta novēršanas nodrošināšanai un izglītošanai. Nenodrošinot pretkorupcijas aktivitātes šajās jomās, KNAB būs grūti sasniegt uzskatu maiņu Latvijas sabiedrībā par kukuļošanas kaitīgumu un palielināt cilvēku vēlmi ziņot par korupcijas gadījumiem.

KNAB vispārējās darbības sekmes atkarīgas arī no citiem “ārējiem spēlētājiem”, piemēram, starptautiskās sadarbības. Taču visizšķirošākā būs Latvijas politiskās elites attieksme pret korupciju. Nav iedomājama KNAB ilgtermiņa sekmīga attīstība un politiski nozīmīgu korupcijas lietu iztiesāšana apstākļos, kad Saeimas partijas atbalsta korupcijas izpausmes sabiedrībā vai ir iecietīgas pret tām. KNAB darba rezultāti var izrādīties nenozīmīgi, ja Saeima nenodrošinās atklātību un atbildību deputātu darbā vai ja Ministru kabinets neatbalstīs KNAB darbību finansiāli.

Austrumeiropas politiskajā kontekstā retais politiķis iebildīs pret korupcijas novēršanu, tāpēc būtiski ir saskatīt vārdu un darbu atšķirību. KNAB pirmie trīs gadi piedāvā šādu disproporciju un neļauj biroja dibināšanu uzskatīt par Latvijas politiķu sasniegumu. Tomēr KNAB izveidi var uzskatīt par Latvijas sabiedrības, tajā skaitā par atsevišķu politiķu panākumu, kas ļauj konstruktīvi raudzīties uz nākamajiem trim vai pieciem gadiem pretkorupcijas politikas ieviešanā.

¹ Inese Voika raksta tapšanas laikā ir Starptautiskās politikas stipendiāte Budapeštā un Sabiedrības par atklātību – *Delna* padomes locekle. Viņa ieguvusi sociālo zinātņu bakalaura grādu komunikāciju zinātnē Latvijas Universitātē 1995. gadā un valsts pārvaldes vadības maģistra grādu Džona F. Kenedija Valdības skolā Harvarda Universitātē 2005. gadā. No 1998. līdz 2004. gadam viņa vadīja Sabiedrību par atklātību – *Delna*, izveidojot to par pirmo sabiedriski politisko nevalstisko organizāciju Latvijā.

² *Transparency International Corruption Perceptions Index*. http://www.transparency.org/policy_and_research/surveys_indices/cpi Pēdējo reizi sk. 20.12.2005.

³ *Attieksme pret korupciju Latvijā*. Sabiedrības par atklātību – *Delna* pasūtīta Latvijas iedzīvotāju aptauja. SKDS dati. 2005. g. janvāris. Ziņojums internetā pieejams: http://www.politika.lv/polit_real/files/lv/atskaite_korupcija_Delna012005.pdf Pēdējo reizi sk. 03.01.2006.

⁴ *Report on the Transparency International Global Corruption Barometer 2004*. *Transparency International*, 09.12.2004., 22. lpp. http://www.transparency.org/content/download/1558/8065/file/barometer_report_8_12_2004.pdf Pēdējo reizi sk. 03.01.2006.

⁵ Izmantotie avoti:

Pope, J. *TI Source Book 2000. Confronting Corruption: The Elements of a National Integrity System*. *Transparency International*, 2000. Chapter 11. <http://www.transparency.org/publications/sourcebook> Pēdējo reizi sk. 09.01.2006.

Utstein Anti-Corruption Resource Center. FAQs: Cures – government control bodies. <http://www.u4.no/helpdesk/faq/faqs2b.cfm> Pēdējo reizi sk. 09.01.2006.

⁶ Pope, J., Vogl, F. *Making Anticorruption Agencies More Effective*. Finance and Development, IMF Quarterly Newsletter, June 2000, Volume 37, Number 2.

- ⁷ Kalniņš, V. *KNAB neatkarības lamatas*. 16.03.2004. <http://www.politika.lv/index.php?id=108508&lang=lv> Pēdējo reizi sk. 20.12.2005.
- ⁸ Ziņojums par pašreizējo korupcijas novēršanas, apkarošanas un sabiedrības informēšanas institucionālo sistēmu. PHARE projekts *Anti-corruption Training, Legislation and Information Programme*, 2000., 15. lpp.
- ⁹ Austere, L. *KNAB vēstures īsā versija*. Apkārtraksts uz *Delnas*, 2003. gada janvāris, 6. lpp.
- ¹⁰ *Partiju finanšu kontroli turpmāk uzticēs KNAB*. LETA, 20.03.2002.
- ¹¹ Sedlenieks, K. *Lietderīgā korupcija: Latvijas iedzīvotāju uzskati par korupciju, valsti un tirgu*. 2000., 18. lpp. http://www.politika.lv/polit_real/files/lv/k-seja_piel2.pdf Pēdējo reizi sk. 03.01.2006.
- ¹² Pope, J., Vogl, F. *Making Anticorruption Agencies More Effective*. Finance and Development, IMF Quarterly Newsletter, June 2000, Volume 37, Number 2, 3. lpp.
- ¹³ Pārraudzība nozīmē augstākas iestādes vai amatpersonas tiesības pārbaudīt zemākas iestādes vai amatpersonas lēmuma tiesiskumu un atcelt prettiesisku lēmumu, kā arī prettiesiskas bezdarbības gadījumā dot rīkojumu pieņemt lēmumu. Valsts pārvaldes iekārtas likums, 7. panta piektā daļa. *Vēstnesis*, 21.06.2002.
- ¹⁴ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums. 4. panta pirmā daļa. *Vēstnesis*, 30.04.2002., 27.06.2003., 15.02.2005., 30.06.2005.
- ¹⁵ Aivara Freimaņa viedoklis. // *Sociologi: balsojums par Strīķi apliecina pretrunas koalīcijā, kas pēc referenduma var gāzt valdību*. LETA, 18.09.2003.
- ¹⁶ Frakciju viedokļi. *Latvijas Vēstnesis*, 25.09.2003.
- ¹⁷ Aģentūras LETA ziņas: *ZS nauda būs jāatdod nedēļas laikā*, 01.09.2003.; *ZS apstrīdētos ziedojumus neatdošot*, 29.08.2003.; *KNAB no ZS naudu gaidīs līdz vakaram*, 29.08.2003.; *KNAB vēl līdz rītdienai gaidīs no ZS ziedojumu atmaksu*, 08.09.2003.; *KNAB saucis pratināt 470 partiju ziedotājus*, 07.10.2003.
- ¹⁸ KNAB vadītāja atlases komisijas novērošanas pārskats. Sabiedrība par atklātību – *Delna*, 2004. gada maijs. Npublicēts dokuments.
- ¹⁹ Domburs, J. *KNAB – stāsts par protestiem un ‘ūdeņainumu’*. 18.03.2004. <http://www.delfi.lv/archive/article.php?id=7758904&ndate=1079560800&categoryID=898102> Pēdējo reizi sk. 20.12.2005.
- ²⁰ Lidzās J. Strīķei un A. Loskutovam, nopietnāko kandidātu vidū bija arī Alvis Vilks.
- ²¹ *Global Corruption Report 2005. Transparency International*, 2005., 175. lpp. www.globalcorruptionreport.org Pēdējo reizi sk. 03.01.2006.
- ²² *Loskutovs: Amatpersonas izmanto dienesta stāvokli savu bažu paušanai*. LETA, 09.12.2005.
- ²³ KNAB lietvedībā esošās krimināllietas 2003. gadā. <http://www.knab.lv/offences/article.php?id=20598> Pēdējo reizi sk. 20.12.2005.
- ²⁴ *Repše pieprasa Audera demisiju*. LETA, 20.03.2003.
- ²⁵ *Par krāpšanu un naudas “atmazgāšanu” apsūdz “Kempmayer” amatpersonas*. LETA, 14.07.2005.
- ²⁶ Pamatnostādnes *Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts stratēģija 2004.–2008. gadam*. MK apstiprinājis 08.03.2004. <http://www.knab.gov.lv/uploads/pdf/pamatnostadnes.pdf> Pēdējo reizi sk. 03.01.2006.
- ²⁷ *Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programma 2004.–2008. gadam*. MK apstiprinājis 03.08.2004. http://www.knab.gov.lv/uploads/pdf/Valsts_programma.pdf Pēdējo reizi sk. 03.01.2005.
- ²⁸ Informatīvais ziņojums “Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmas 2004.–2008. gadam īstenošanu”. Izskatīts MK sēdē 01.03.2005. http://www.knab.gov.lv/uploads/htm/pol_dok/Info_VP2004.htm Pēdējo reizi sk. 20.12.2005.
- ²⁹ *“Rudens aptieku” bijušajam īpašniekam piespriež nosacītu cietumsodu*. LETA, 02.11.2005.
- ³⁰ Konceptijas projekts “Par fizisko personu ienākumu gūšanas kontroles pilnveidošanu”. Izskatīts Ministru kabinetā 20.09.2005. <http://www.mk.gov.lv/index.php/mk/23343/839.doc> Pēdējo reizi sk. 16.12.2005.

³¹ Informatīvais ziņojums "Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja darbību no 2005. gada 1. janvāra līdz 30. jūnijam". 22. lpp. http://www.knab.gov.lv/uploads/word/KNABzino_080805.doc Pēdējo reizi sk. 20.12.2005.

³² Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskais pārskats. 2003. gads, 27. lpp. http://www.knab.gov.lv/uploads/pdf/publiskais_parskats_2003.pdf Pēdējo reizi sk. 03.01.2006.

³³ Sk. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja publiskos pārskatus. 2003. un 2004. gads. <http://www.knab.lv/publication/reviews/> Pēdējo reizi sk. 03.01.2006.

³⁴ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja Ētikas kodekss. http://www.knab.gov.lv/uploads/htm/Etikas_kodekss.htm Pēdējo reizi sk. 20.12.2005.

³⁵ de Speville, B. *Specialised anti-corruption services*. Background document. OCTOPUS, Council of Europe. 27.03.2003., 7. lpp.

³⁶ *Report on the comprehensive monitoring report of the European Commission on the state of preparedness for EU membership of the Czech Republic, Estonia, Cyprus, Latvia, Lithuania, Hungary, Malta, Poland, Slovenia and Slovakia*. European Parliament. 25.02.2004., 13. lpp. http://www.politika.lv/polit_real/files/lv/BrokStr.pdf Pēdējo reizi sk. 03.01.2006.

³⁷ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums. 7. panta pirmās daļas 13. punkts, 9. panta 9. punkts. *Vēstnesis*, 30.04.2002., 18.03.2003., 30.06.2005.

³⁸ Kalniņš, V. *Aizej tur, nezin kur! Atnes to, nezin ko*. 20.05.2003. <http://www.politika.lv/index.php?id=106182&lang=lv> Pēdējo reizi sk. 20.12.2005.

³⁹ *Attieksme pret korupciju Latvijā*. Sabiedrības par atklātību – *Delna* pasūtīta Latvijas iedzīvotāju aptauja. SKDS dati. 2005. g. janvāris. Ziņojums internetā pieejams:

http://www.politika.lv/polit_real/files/lv/atskaite_korupcija_Delna012005.pdf Pēdējo reizi sk. 03.01.2006. Respondentiem jautāja: "Kā jūs novērtētu sekojošu institūciju/valsts iestāžu/uzņēmumu godīgumu, runājot par kukuļņemšanu?", lūdzot vērtējumu 5 ballu skalā, kur 1 nozīmē 'ļoti godīgi', bet 5 – 'ļoti negodīgi'.

⁴⁰ *Pieredze saskarsmē ar korupcijas problēmām*. KNAB pasūtīta Latvijas iedzīvotāju aptauja. SKDS dati. 2005. g. janvāris. Kopsavilkums internetā pieejams: http://www.knab.lv/uploads/pdf/iedzivotaju_pieredze_2005.pdf Pēdējo reizi sk. 20.12.2005.

⁴¹ Plānotie valsts programmas politikas rezultāti:

- 1) nodrošināta politiskās varas izmantošana nacionālo mērķu sasniegšanai un palielināts valsts prestižs starptautiskajā vidē;
- 2) samazināts ēnu ekonomikas īpatsvars valsts ekonomikā un nodrošināta godīga konkurence komercdarbībā;
- 3) novērsta valsts un pašvaldību līdzekļu, kā arī starptautiskā finansējuma izšķērdēšana;
- 4) palielināts iedzīvotāju labklājības līmenis, uzticība valsts varai un demokrātijas pamatvērtībām;
- 5) efektīva personu mantiskā stāvokļa kontrole;
- 6) augsts tiesiskās apziņas līmenis sabiedrībā.

Sk. Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programmu 2004.–2008. gadam, 7. lpp. http://www.knab.gov.lv/uploads/pdf/Valsts_programma.pdf Pēdējo reizi sk. 20.12.2005.

⁴² Par to, ka šāda prakse interešu konflikta kontroles jomā varētu mainīties, sk.: Kalniņš, V. *Šaubas par amatpersonu nav tukša skaņa*, 18.10.2005. <http://www.politika.lv/index.php?id=112025&lang=lv> Pēdējo reizi sk. 20.12.2005.

⁴³ *Pieredze saskarsmē ar korupcijas problēmām*. KNAB pasūtīta Latvijas iedzīvotāju aptauja. SKDS dati. 2005. g. janvāris. Kopsavilkums internetā pieejams: http://www.knab.lv/uploads/pdf/iedzivotaju_pieredze_2005.pdf Pēdējo reizi sk. 20.12.2005.

3. Tiesu prakse krimināllietās par kukuļņemšanu

Andrejs Judins¹

Atšķirībā no korupcijas uztveres indeksa, kas atspoguļo priekšstatu par korupcijas līmeni valstī, krimināllietas, kuras ierosina sakarā ar koruptīviem noziedzīgiem nodarījumiem, ir taustāms pierādījums korupcijas esamībai. Šādu lietu nav daudz, un pat krimināllietas ierosināšanas fakts vēl nenozīmē, ka beigās kāds tiks sodīts par amatnozieguma izdarīšanu. Tomēr attiecīgo lietu izskatīšana un personu sodīšana atspoguļo pašreizējo sodu politiku attiecībā uz amatpersonām, kuras ļaunprātīgi izmanto dienesta stāvokli.

Apskatot attiecīgus tiesu prakses materiālus, jāatzīst, ka par koruptīvām darbībām Latvijā notiesā reti; ja tomēr notiesā, tad pārsvarā piespriež nosacītu sodu, bet, ja soda ar reālu brīvības atņemšanu, tad parasti – uz minimālu laiku.

Lai identificētu pašreizējās sodu politikas prioritātes un principus, *Providus* 2005. gada rudenī veica pētījumu, kura ietvaros tika analizēta tiesu prakse, notiešot amatpersonas par kukuļņemšanu.

Latvijas krimināltiesībās kukuļņemšana ir saprotama kā viena no valsts amatpersonas dienesta stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas formām, kas izpaužas materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu vai to piedāvājuma prettiesiskā pieņemšanā par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu, izmantojot savu dienesta stāvokli. Kukuļņemšana ir atzīstama par izdarītu no brīža, kad amatpersona ir pieprasījusi kukuli vai ir piekritusi to pieņemt. Ja kukuļņēmējs, izmantojot dienesta stāvokli, ir izdarījis kādu darbību kukuļdevēja vai citas personas interesēs, atbildība iestājas pēc diviem Krimināllikuma pantiem – 320. panta (Kukuļņemšana) un 318. panta (Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana).

Piecu gadu laikā – no 2000. līdz 2004. gadam – pēc KL 320. panta un KK 164. panta (Kukuļņemšana) Latvijā tika sodītas 79 amatpersonas.²

3.1. tabula.**Notiesāto skaits par kukuļņemšanu Latvijā no 2000. līdz 2004. gadam**

	Notiesāto skaits (gados)				
	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.
Kukuļņemšana (KL 320. pants un KK 164. pants)	5	11	12	20	31

Tomēr, palielinoties izskatīto kukuļņemšanas lietu un notiesāto personu skaitam, nav mainījusies tiesu saudzīgā attieksme pret likumpārkāpējiem. No visām 2004. gadā par kukuļņemšanu notiesātajām personām deviņām tika piespriesta reāla brīvības atņemšana, savukārt divdesmit viena tika sodīta nosacīti, un viena – ar naudas sodu. Tāds fakts, ka vairāk nekā divas trešdaļas notiesāto kukuļņēmēju ir sodīti ar brīvības atņemšanai alternatīvajiem sodiem, nav pagājušā gada tiesu prakses neizskaidrojama nejaušība, bet gan Latvijas sodu politikas atspoguļojums attiecībā uz koruptīviem nodarījumiem. Piemēram, 2003. gadā brīvības atņemšanai alternatīvie sodi tika piemēroti 75% kukuļņēmēju, bet 2002. gadā – 100%.

Šī prakse tiek īstenota, neraugoties uz to, ka likumdevējs atzinis kukuļņemšanu par smagu, bet atsevišķus kukuļņemšanas veidus pat par sevišķi smagu noziegumu. Piemēram, par kukuļa pieņemšanu likumdevējs ir paredzējis brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem, par kukuļa pieprasīšanu – brīvības atņemšanu uz laiku no trīs līdz desmit gadiem, bet par kukuļa izspiešanu – no astoņiem līdz piecpadsmit brīvības atņemšanas gadiem.

Nemot vērā kukuļņemšanas latentumu, šā nozieguma atklāšana un pierādīšana ir ļoti sarežģīta. Parasti, ja viena persona piekukuļo otru un šā nelikumīgā darījuma puses ir savstarpēji apmierinātas, iespēju atklāt izdarītos noziegumus gandrīz nav. Tādēļ, vērtējot oficiālo statistiku par notiesātajiem kukuļņēmējiem, nevar pat aptuveni aplēst kukuļņemšanas izplatību valstī.

Visbiežāk kriminālprocess sakarā ar kukuļņemšanu tiek uzsākts, saņemot informāciju no personas par to, ka no tās tiek prasīts vai izspiests kukulis. Turklāt praksē ir arī gadījumi, kad kriminālprocesu uzsāk pēc tam, kad kukuļdevējs paziņo par kukuļņemšanas faktu, būdams neapmierināts, ka piekukuļotā amatpersona nepilda kukuļdevējam solīto vai pieprasa papildu kukuli par veiktajām darbībām.

Analizējot tiesu praksi, konstatēti tikai daži gadījumi, kad, neraugoties uz to, ka kukuļņēmējs ir izpildījis kukuļdevējam vēlamo darbību, kukuļņemšanā vainīgā persona tikusi saukta pie atbildības.

Pētījuma ietvaros no visām Latvijas tiesām tika pieprasīti 2003. un 2004. gadā, kā arī 2005. gada sākumā taisītie spriedumi, ar kuriem personas tika sodītas pēc KL 320. panta. No desmit Latvijas tiesām tika saņemti 42 spriedumi; pēc tiem

sods piespriests 50 kukuļņēmējiem – 17 personas notiesātas 2003. gadā, 24 personas – 2004. gadā un 9 personas – 2005. gada pirmajos četros mēnešos.

26 cilvēki (52%) tikuši sodīti ar Rīgas apgabaltiesas spriedumiem, 6 cilvēkus (12 %) notiesājusi Latgales apgabaltiesa, 6 cilvēkus (12%) – Zemgales apgabaltiesa, 4 (8%) – Bauskas rajona tiesa, 2 (4%) – Liepājas tiesa, 2 (4%) – Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa un pa vienam – Kurzemes apgabaltiesa, Vidzemes apgabaltiesa, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa un Rīgas pilsētas Zemgales rajona tiesa.

28 cilvēki (56%) tikuši sodīti pēc viena Krimināllikuma panta, kas paredz atbildību par kukuļņemšanu, savukārt 22 cilvēki (44%) sodīti par vairāku noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, tajā skaitā – 5 cilvēki (10%) reizē ar kukuļņemšanu bija veikuši arī dienesta pilnvaru pārsniegšanu (KL 317. pants), bet 13 cilvēki (26%) – dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu (KL 318. pants). Inkriminētie noziegumi izdarīti laika posmā no 1995. līdz 2005. gadam. Lielākā daļa notikuši Rīgā.

KL 320. pantā (Kukuļņemšana) ir trīs daļas – pirmajā daļā paredzēta atbildība par kukuļņemšanu, otrajā daļā – par kukuļa pieprasīšanu, kukuļņemšanu lielā apmērā un atkārtotu kukuļņemšanu, trešajā daļā – par kukuļa izspiešanu, kukuļņemšanu, kas izdarīta personu grupā vai ko izdarījusi valsts amatpersona, kura ieņem atbildīgu stāvokli. Nodarījumam var piemist gan viena, gan arī vairākas kvalificējošas pazīmes. 78% kukuļņēmēju tika sodīti par kukuļa pieprasīšanu vai kukuļa izspiešanu.

3.2. tabula. Izdarīto noziegumu raksturs

Pēc KL 320. panta	Kukuļņemšanas veids	Notiesāto skaits ³	Notiesāto skaits (pēc attiecīgās daļas)
1. daļa	Pieprišana kukuļa piedāvājumam Kukuļa saņemšana Kukuļa pieprasīšana	1 8 14	9
2. daļa	Kukuļņemšana lielā apmērā Atkārtota kukuļņemšana Kukuļa izspiešana	4 12 25	15
3. daļa	Kukuļņemšanu izdarījusi personu grupa Kukuļņemšanu izdarījusi valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli	13 1	26

Ļoti atšķirīgi ir laika posmi starp nozieguma izdarīšanas dienu un notiesāšanas dienu. Ir gadījumi, kad likumpārkāpēji tiek sodīti 2 līdz 3 mēnešu laikā pēc nozieguma izdarīšanas, savukārt citiem likumpārkāpējiem līdz analogu lietu iztiesāšanai bijis jāgaida pat piecus gadus. No 50 cilvēkiem tikai 18 tikuši sodīti gada laikā kopš nozieguma izdarīšanas dienas.

Pētījuma gaitā netika konstatēts, ka laika posms no nozieguma izdarīšanas dienas līdz pārkāpēja notiesāšanas dienai būtu atkarīgs no lietas apstākļiem vai to sarežģītības. Lietu izskatīšanas ātrums galvenokārt saistīts ar to, kurā tiesā tiek skatīta krimināllieta. Visilgāk lietu izskatīšanu gaida Rīgas apgabaltiesas "klienti". No 26 cilvēkiem, kurus sodījusi Rīgas apgabaltiesa, neviens nav bijis notiesāts agrāk par gadu pēc nozieguma izdarīšanas dienas, 3 tika sodīti otrajā gadā pēc nozieguma izdarīšanas, 10 cilvēki – trešajā gadā, 8 – ceturtajā gadā pēc nozieguma izdarīšanas, 2 – piektajā gadā, bet 3 – sestajā gadā pēc nozieguma izdarīšanas. Diemžēl nav pamata uzskatīt, ka situācija pēdējā laikā būtu uzlabojusies – arī 2005. gadā sods tika piespriests personām, kuras veikušas kukuļņemšanu 2000. un 2001. gadā.

Dominējošais notiesāto vairākums ir policijas darbinieki. Sodīto personu vidū ir arī muitas, robežsardzes, prokuratūras u. c. institūciju darbinieki. No tā nav pamata izsecināt, ka tiesībaizsardzības institūcijas ir viskorumpētākās mūsu valstī.

Gadījumos, ja kukuli pieprasa tiesību aizsardzības sistēmas darbinieki, cietušie uzticas tai pašai tiesību aizsardzības sistēmai un uzskata par iespējamu ziņot par kukuļņemšanas faktiem. To var izskaidrot ar īpašām attiecībām starp kukuļošanā iesaistītajām personām – bieži tā ir spontāni izveidojusies konfliktsituācija (pirms tam šie cilvēki nav bijuši pazīstami), un iepazīšanās nav notikusi pēc tās personas iniciatīvas, no kuras tiek prasīts kukulis, – turklāt persona ir atkarīga no kukuļņēmēja konkrētajā brīdī, taču nākotnē tāda atkarība nepastāvēs.

Savukārt citās jomās joprojām dominē uzskati, ka korupcijas situāciju mainīt nav iespējams vai pat nav vēlams, ka bez kukuļa došanas vajadzīgo nevar sasniegt, ka kukuļņēmējam ir legālas iespējas vilcināties ar lēmuma pieņemšanu vai arī viņš var pieņemt tādu lēmumu, kas ir pretējs personas interesēm, utt.

3.3. tabula. Par kukuļņemšanu sodīto personu amati

Amatpersona	Notiesāto skaits
Policisti	32
Muitnieki	5
Robežsargi	4
Prokurori	3
Bāriņtiesas priekšsēdētājs	1
Pašvaldības uzņēmuma direktors	1
Nacionālo bruņoto spēku darbinieks	1
Tiesu izpildītājs	1
Zemesgrāmatas tiesnese	1
Vides valsts inspekcijas priekšniece	1

Dominējošais daudzums notiesāto kukuļņēmēju ir personas, kas nav sasniegušas 40 gadu vecumu (85%).

Providus analizētajās krimināllietās 32 gadījumos personas izdarījušas kukuļņemšanu vienatnē, savukārt 18 gadījumos noziegums ticis izdarīts grupā. Atbilstoši Tiesu administrācijas statistikai 2004. gadā 39% notiesāto kukuļņēmēju izdarījuši šo noziegumu personu grupā. 2003. gadā tādi gadījumi bijuši 15%, bet 2002. gadā – 50%.

Visos analizētajos gadījumos tika konstatētas administratīvās korupcijas pazīmes – amatpersonas pieņēmušas, pieprasījušas vai izspiedušas naudu par noteiktu lēmumu pieņemšanu kukuļdevēja interesēs. Tipiska ir situācija, kad kukulis tiek pieprasīts/saņemts kā samaksa par personas atbrīvošanu no administratīvās atbildības (par nesodišanu Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpuma gadījumā, kases čeka neizsniegšanu), par personas atbrīvošanu no kriminālatbildības vai krimināllietas izbeigšanu.

3.4. tabula.

Darbības, par kuru izdarīšanu ticis prasīts/saņemts kukulis

Rīcība, par kuras veikšanu/neveikšanu tiek prasīts/saņemts kukulis	Notiesāto skaits
Krimināllietas neierosināšana	8
Krimināllietas izbeigšana	4
Atbrīvošana no administratīvās atbildības/administratīvā protokola nesastādīšana	13
Muitas kontroles neveikšana	5
Personas neaizturēšana/apcietinājuma nepiemērošana	4
Palīdzība izvairīties no administratīvās atbildības	2
Iespēja uzņēmumam piedalīties projekta realizācijā	1
Informācijas neievadīšana datu bāzē par transportlīdzekli, kas šķērso valsts robežu	3
Dokumentu noformēšana, savu dienesta pienākumu pildīšana	1
Noziedzīga nodarījuma slēpšana	1
Cietušajam piederošās mantas atgriešana	1
Nomas līguma pagarināšana	2
Pirmās instances tiesas lēmuma neizpildīšana līdz lietas izskatīšanai apelācijas instancē	1
Iespēja nodarboties ar prostitūciju	1
Palīdzība dot kukuli citai personai un informācijas sniegšana	1
Iespēja veikt neregistrētu uzņēmējdarbību	1
Personām piespriedē kriminālsoda – piespiedu darba – atzīšana par izciestu	1
Kopā	50

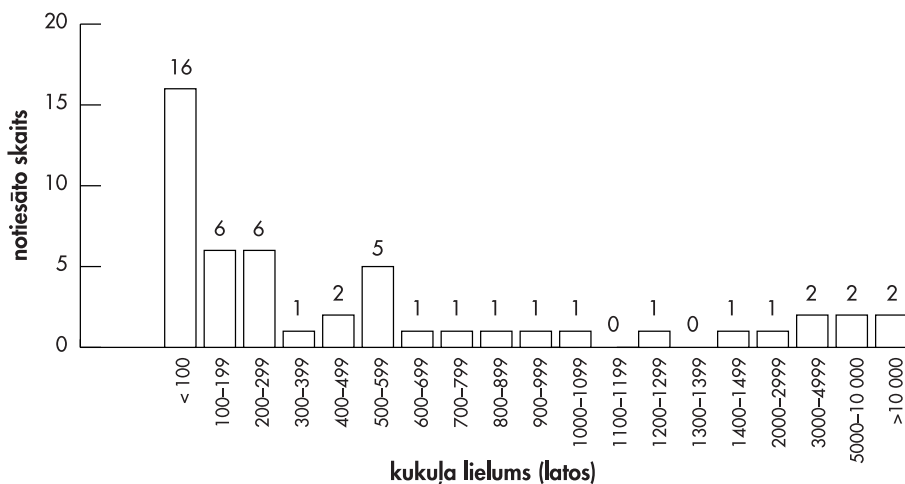
Apskatītajās krimināllietās lielākā daļa tiesājamo tikusi sodīta par vienu kukuļņemšanas gadījumu (74%), divas un vairāk kukuļņemšanas izdarījuši 26% notiesāto.

Lielākajā daļā gadījumu saņemto/pieprasīto kukuļu summas bijušas samērā nelielas. 24% analizēto gadījumu kukuļu summas bijušas mazākas par Ls 50, 8% kukuļņēmēju pieprasījuši/saņēmuši naudu 50 līdz 90 latu apmērā. No 50 analizētajiem gadījumiem tikai divos kukuļa summa bijusi lielāka par Ls 10 000.

Protams, nav nekādu iespēju noskaidrot, vai kukuļņemšanas fakts, par kuru persona saukta pie kriminālatbildības, ir pirmais un vai persona pirms pierādītā kukuļņemšanas fakta atklāšanas regulāri nodarbojusies ar kukuļņemšanu. Tomēr, ņemot vērā nevainīguma prezumpciju, tiesai nav pamata uzskatīt, ka tiesājamais veicis kādas citas nelikumīgas darbības, kuru izdarīšana netiek pierādīta ar lietas materiāliem.

3.1. attēls.

Kukuļa lielums un notiesāto skaits pēc KL 320. panta

Krimināllikumā teikts, ka sods visos gadījumos ir piemērojams, lai sodītu pārkāpēju par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, kā arī lai panāktu, ka notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

Atbilstoši Krimināllikumā noteiktajam, tiesām, piespriežot kriminālsodu, ir pienākums ņemt vērā izdarītā pārkāpuma raksturu, likumpārkāpēja personību raksturojošos datus, kā arī gādāt par jaunu noziedzīgu nodarījumu novēršanu. Līdzsvarot šīs intereses nav vienkārši, un, analizējot tiesu praksi, jāatzīst, ka tiesneši ne vienmēr cenšas to darīt.

Lemjot par kukuļņēmēju sodīšanu, tiesas pievērš uzmanību izdarītā raksturam un tiesājamā personībai, tomēr šiem faktoriem lielākajā daļā gadījumu ir atšķirīga nozīme. Tiesas rūpīgāk analizē un lielāku nozīmi piešķir tādiem faktiem, kas raksturo tiesājamo, savukārt noziedzīgā nodarījuma raksturu bieži piemin tikai formas pēc. Nereti tiesas uzskata, ka pants, pēc kura persona tiek saukta pie atbildības, jau pietiekami precīzi norāda uz izdarīto pārkāpumu, savukārt

personu raksturojošie dati Krimināllikuma sevišķajā daļā nav minēti, tādēļ tiem jāpievērš īpaša uzmanība.

Analizējot tiesājamo vidusmēra kukuļņēmēju, konstatēts, ka tas pārsvarā ir vīrietis ar augstāko vai vidējo izglītību, kuram ir ģimene, apgādībā bērni vai citi ģimenes locekļi, viņš ticis pozitīvi raksturots bijušajā un pašreizējā darba vietā. Viņa atbildību mīkstina vairāki apstākļi, tajā skaitā – izteiktā nožēla, bet atbildību pastiprinošu apstākļu nav (atbildību pastiprinošs apstāklis – noziegums izdarīts reibuma stāvoklī – norādīts tikai vienam notiesātajam). Viņam vairs nav amatpersonas statusa, tādēļ kukuļņemšanas recidīvs nav iespējams. No nozieguma atklāšanas līdz iztiesāšanas dienai (tas ir, 2 līdz 3 gadu laikā) viņš nav izdarījis jaunus noziegumus un administratīvos pārkāpumus.

3.5. tabula.
Tiesājamo izglītība

	Notiesāto skaits
Augstākā	20
Vidējā	30

3.6. tabula.
Tiesājamo ģimenes stāvoklis

	Notiesāto skaits
Precētas personas	31
Neprecētas un šķīrušās personas	19

3.7. tabula.
Tiesājamo apgādībā esošās personas

	Notiesāto skaits
Apgādībā ir bērni vai citas personas	30
Apgādājamo nav	20

3.8. tabula.
Tiesājamo raksturojums

	Notiesāto skaits
Pozitīvs	43
Apmierinošs	2
Negatīvs	1
Nav datu	4

80% gadījumu, notiesājot kukuļņēmējus, tiesa konstatēja atbildību mīkstinošus apstākļus, savukārt atbildību pastiprinoši apstākļi bijuši tikai 2% gadījumu.

3.9. tabula.
Atbildību mīkstinoši apstākļi, notiesājot par kukuļņemšanu

Atbildību mīkstinoši apstākļi	Notiesāto skaits
Ir	39
Nav	10
Nav datu	1

3.10. tabula.
Atbildību mīkstinošo apstākļu daudzums, notiesājot par kukuļņemšanu

Atbildību mīkstinošo apstākļu daudzums	Notiesāto skaits
1	2
2	18
3	14
4	2
5	3

3.11. tabula.**Atbildību mīkstinošie apstākļi, notiesājot par kukuļņemšanu**

Atbildību mīkstinošie apstākļi	Notiesāto skaits
Atzinis savu vainu	32
Nožēlo izdarīto	31
Aktīvi veicinājis nozieguma atklāšanu un izmeklēšanu	8
Pozitīvi raksturots	5
Nav iestājušās smagas sekas	5
Agrāk nav izdarījis noziedzīgus nodarījumus/nav sodīts	4
Apgādībā ir nepilngadīgie bērni/tuvinieki	4
Ilgstošu laika posmu nostrādājis policijā, centīgi pildot savus dienesta pienākumus/ilgstošs nevainojams dienests	4
Atlīdzinājis radīto kaitējumu	3
Slimo ar smagu slimību/veselības stāvoklis	3
Sekmējis citas personas nozieguma atklāšanu	2
Nav nodarīti materiālie zaudējumi	2
Noziedzīgs nodarījums izdarīts smagu personisko apstākļu dēļ – tā izdarīšanas brīdī bijis smagi slimš bērns	1
Ilgstoša nevainojama uzvedība pēc nozieguma izdarīšanas	1
Veselības stāvokļa dēļ nestrādā	1

Nemot vērā šos faktus, tiesa bieži uzskata par nepieciešamu piespriest tiesājamajam Krimināllikuma 320. pantā paredzēto minimālo sodu vai pat sodu, kas ir vieglāks par likuma paredzēto. Aplūkotajās krimināllietās tiesa 23 gadījumos (46%), lemjot par soda piespriešanu, piemērojusi KL 49. pantu, proti – piespriedusi sodu, kurš ir vieglāks par likumā paredzēto. Tik plaša KL 49. panta piemērošana nepārprotami norāda, ka tiesas kopumā neatbalsta likumā paredzēto, uzskatot, ka sodi, kas paredzēti par kukuļņemšanu, ir pārāk bargi. Izmantojot legālās iespējas, tiesas koriģē Krimināllikuma sevišķajā daļā noteikto un īsteno mīkstāku sodu politiku, nekā to ir vēlējies likumdevējs.

Visbiežāk kukuļņēmēji tiek sodīti ar nosacītu brīvības atņemšanu. Nosacīta notiesāšana tikusi piemērota 33 no analizētajiem gadījumiem. Savukārt ar reālu brīvības atņemšanu sodīti 16 cilvēki, bet vienam piespriests naudas sods.

Notiesājot nosacīti, personas tikušas sodītas ar brīvības atņemšanu uz laiku no 1 gada un 6 mēnešiem līdz 8 gadiem, nosakot pārbaudes laiku no 6 mēnešiem līdz 3 gadiem. Likumā paredzētais maksimālais pārbaudes laiks (3 gadi) tika noteikts 9 personām (27%).

3.12. tabula.**Piespriestās brīvības atņemšanas ilgums, notiesājot nosacīti⁴**

Piespriestās brīvības atņemšanas laiks, notiesājot nosacīti	Notiesāto skaits ar pārbaudes laiku					Kopā
	6 mēn.	1 gads	1 g. 6 mēn.	2 gadi	3 gadi	
1 gads 6 mēneši		1	1			2
2 gadi	1		2	3		6
2 gadi 6 mēneši					1	1
3 gadi		2	1	7	2	12
4 gadi				2	3	5
5 gadi				1	1	2
6 gadi				1		1
8 gadi				2	2	4
Kopā	1	3	4	16	9	33

Piemērojot nosacītu notiesāšanu, tiesneši ne vienmēr ievēro tās tiesisko būtību. Acīmredzot tiesas nevēlas sodīt pārkāpējus ar reālu brīvības atņemšanu, tādēļ aktīvi izmanto likumā paredzēto alternatīvu reālajai brīvības atņemšanai – nosacītu notiesāšanu. Analizētajās krimināllietās 4 cilvēki tika sodīti ar brīvības atņemšanu uz 8 gadiem. Piemērojot šo sodu nosacīti, diviem tika noteikts pārbaudes laiks uz 2 gadiem un diviem – uz 3 gadiem. Atbilstoši KL 46. pantam, nosakot likumpārkāpējam sodu, tiesa ņem vērā noziedzīga nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, vainīgā personību, atbildību mikstinošus un pastiprinošus apstākļus. Pat tieši atsaucoties uz šo KL pantu, tiesas ne vienmēr ievēro likumā nostiprināto ideju. Uzskatot, ka nodarījums ir tik smags un pārkāpējs tik bīstams, ka viņam jāatņem brīvība uz 8 gadiem, nav nekāda pamata sodīt personu nosacīti. Savukārt, ja tiesa uzskata par nepieciešamu notiesāt personu nosacīti, tad nav skaidrs, kāpēc, ņemot vērā vainīgā personību, viņam ir piespriesti 8 brīvības atņemšanas gadi un nav izmantota iespēja piemērot KL 49. pantu, lai piespriestu vieglāku sodu.

Nosacītas notiesāšanas plašā piemērošana saistīta arī ar apsūdzētāja viedokli kriminālprocesā – prokurori mēdz piedāvāt kukuļņēmējus tiesāt nosacīti, un tiesa šo viedokli atbalsta. Analizētajos materiālos konstatēts tikai viens gadījums, kad tiesa norādījusi, ka apsūdzētāja viedoklis par tiesājamā nosacīto notiesāšanu nevar tikt atbalstīts un pārkāpējam jāpiemēro reālā brīvības atņemšana.

Notiesājot kukuļņēmējus nosacīti, tiesas neizmanto iespēju noteikt personai KL 55. panta sestajā daļā paredzētos papildu pienākumus. Analizētajās lietās bijuši tikai divi gadījumi, kad notiesātajiem noteikts pienākums nemainīt bez atļaujas dzīves vietu un periodiski reģistrēties policijā; turklāt abos gadījumos attiecīgo lēmumu pieņēma viens un tas pats tiesnesis.

Notiesājot kukuļņēmējus ar reālu brīvības atņemšanu, tiesas nepiespiež pantā paredzēto maksimālo sodu. Atbilstoši KL 320. pantam kukuļņēmēju var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 8 gadiem (KL 320. panta pirmā daļa), no 3 līdz 10 gadiem (KL 320. panta otrā daļa) un no 8 līdz 15 gadiem (KL 320. panta trešā daļa).

Acīmredzot brīvības atņemšanas piemērošanā atspoguļojas vispārējā iecietīgā tiesu attieksme pret kukuļņēmējiem, kurus sauc pie kriminālatbildības. Tas ir saistīts gan ar tiesājamo pozitīvo tēlu (sk. iepriekš), gan ar konkrēto kukuļņemšanas faktu salīdzinošo maznozīmīgumu. Kā neoficiāli atzīst tiesneši, zinot vai dzirdot par “valsts sagrābšanu” un korupciju lielos apmēros, nedrīkst izmantot likumā paredzētās iespējas un sodīt ar brīvības atņemšanu uz ilgiem gadiem tās amatpersonas, kuras saņēmušas kukuļus pāris simtu latu apmērā.

Jāatzīmē, ka notiesāto ar brīvības atņemšanu būtu vēl mazāk, ja dažkārt pārkāpēja izdarītais neveidotu noziedzīgo nodarījumu kopumu – tiesa nereti piespiež kukuļņēmējam reālu brīvības atņemšanu, ņemot vērā, ka līdztekus kukuļņemšanai tikuši izdarīti arī citi noziegumi, un tādēļ nevar sodīt personu nosacīti.

3.13. tabula.

Piespriestās brīvības atņemšanas ilgums, notiesājot par kukuļņemšanu

Piespriestās reālās brīvības atņemšanas laiks	Notiesāto skaits
1 gads	1
1 gads 6 mēneši	1
2 gadi	5
3 gadi	2
3 gadi 3 mēneši	1
3 gadi 6 mēneši	1
4 gadi	1
5 gadi	3
8 gadi	1
Kopā	16

Naudas sods ticis piespriests tikai vienā no analizētajiem gadījumiem, un tā apmērs bijis 10 minimālās mēnešalgas – Ls 800. Šis sods ticis piespriests bijušajam muitas darbiniekam, kas pieprasījis un saņēmis kukuli 20 ASV dolāru apmērā.

KL 320. panta pirmajā daļā paredzēta iespēja piespriest pārkāpējam papildsodu – mantas konfiskāciju. Praktiski mantas konfiskācija piemērota 25 gadījumos (50%). Pēc KL 320. panta otrās un trešās daļas, šā papildsoda piemērošana ir obligāta, tomēr arī šajos gadījumos tiesas bieži piemēro KL 49. pantu un papildsodu nepiespiež.

Gan spēku zaudējušais Latvijas Kriminālprocesa kodekss, gan arī jaunais Kriminālprocesa likums prasa, lai tiesas spriedums būtu pamatots un motivēts. Anali-

zētajos tiesu spriedumos piesprietā soda izvēle tikusi motivēta 48 gadījumos. 26 gadījumos tiesas tieši citējušas KL 46. panta otro daļu, kas definē soda noteikšanas principus. Tieši atsaucoties uz šo normu, tiesas spriedumos uzsvērts, ka, nosakot sodu, ņemts vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturs un radītais kaitējums, vainīgā personība, atbildību mīkstinošie un pastiprinošie apstākļi.

Pārējos gadījumos tiesa plašāk pamatojusi soda izvēli un detalizēti uzskaitījusi faktorus, kas ņemti vērā, lemjot par soda veidu un mēru. Taču jāatzīmē, ka ne vienmēr ir skaidrs, kāda, pēc tiesneša domām, bijusi atsevišķu faktoru nozīme. Piemēram, sešos gadījumos tiesa norādījusi, ka ņem vērā tiesājamā lomu nozieguma izdarīšanā, tomēr nav skaidrs, vai tādēļ personai piesprietis vieglāks vai bargāks sods.

3.14. tabula.

Faktori, kurus tiesa ņemusi vērā, nosakot sodu

Faktori, uz kuriem norāda tiesa	Notiesāto skaits
Atbildību mīkstinoši apstākļi	35
Noziedzīgā nodarījuma raksturs	34
Vainīgā personība	33
Ar noziedzīgu nodarījumu radītais kaitējums	32
Nav bijis atbildību pastiprinošo apstākļu	30
Tiesājamais agrāk nav bijis sodīts	20
Ir apgādājamas personas	17
Tiesājamā pozitīvais raksturojums	15
Tiesājamā veselības stāvoklis	15
Tiesājamā attieksme pret izdarīto	13
Nav izdarīti jauni noziedzīgi nodarījumi un administratīvi pārkāpumi	12
Fakts, ka pagājis ilgs laiks kopš nozieguma izdarīšanas	11
Tiesājamā ģimenes apstākļi	11
Dienesta diskreditācija	7
Tiesājamā loma nozieguma izdarīšanā	6
Tiesājamais vairs nav amatpersona	6
Tiesājamais strādā	5
Tiesājamā vecums (uzsverot, ka tiesājamie ir vai nu gados jauni, vai gados veci cilvēki)	5
Apsūdzētāja viedoklis par piespriežamo sodu	4
Kukuļa nelielais apmērs	4
Tiesas pārlicība, ka tiesājamais neizdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus	4
Tiesājamā nevainojamā pagātne	2
Kaitējuma atlīdzināšana	2
Tiesājamais ir bez darba	1
Cietušie veicinājuši nozieguma izdarīšanu	1
Tiesājamais mācās juridiskajā augstskolā	1
Tiesājamais faktiski nav guvis nekādu materiālo labumu no izdarītā	1

Praksē ir gadījumi, kad soda izvēle pamatota ar to, ka tiesājamais ir vai nu gados jauns cilvēks, vai gados vecs cilvēks; ar to, ka tiesājamajam ir ģimene, vai arī ar to, ka viņš nav precējies. Par svarīgu faktoru, kura dēļ ticis piespriests vieglāks sods, tiesas atzīst bērnu esamību. Tiesas vienmēr piešķir lielu nozīmi tādiem faktiem, ka tiesājamais pozitīvi raksturots bijušajā darba vietā vai ka viņam ir veselības problēmas. Tomēr tikai retos gadījumos tiesas norāda, ka tiesājamā darbība diskreditējusi valsts institūciju, kaitējusi tās prestižam, vairojusi pilsoņu neuzticēšanos valsts institūcijām, utt. No 50 analizētajiem gadījumiem uz dienesta un amata diskreditāciju norādīts tikai 7 gadījumos.

Lielākoties kukuļņēmēju sodīšanas represīvais elements saskatāms vien darba zaudēšanā, liegumā ieņemt amatpersonas statusu, kā arī sodāmībā, kura skaitās dzēsta līdz ar nosacītas notiesāšanas pārbaudes laika beigām.

Līdztekus nedrīkst ignorēt faktu, ka lielākā daļa personu, kuras sodītas par kukuļņemšanu, ir kādu laiku pavadījušas apcietinājumā. Analizētajās krimināllietās apcietināto personu skaits bija 29. Kaut gan apcietinājumam nav sodīšanas funkcijas, lemjot par personas sodīšanu, tiesa ņem vērā faktu, ka tiesājamie jau zināmu laiku ir atradušies aiz restēm. Atbilstoši likumam apcietinājuma laiks ir ieskaitāms soda izciešanas laikā. Turklāt atsevišķos gadījumos tiesas uzskata, ka apcietinājumā pavadītais laiks ir pietiekams un, notiesājot personu, nav nepieciešamības piemērot reālu brīvības atņemšanu.

Arī jaunākie tiesas spriedumi 2005. gada otrajā pusē atspoguļo pašreizējās kriminālsodu politikas nekonsekvenci attiecībā uz kukuļņemšanas lietām. Salīdzinot krimināllietu faktus, nevar identificēt kritērijus, kuru dēļ vienā lietā persona ir sodīta ar reālu sodu, bet citā – ar nosacītu brīvības atņemšanu. Tiesnešu vidū joprojām dominē viedoklis, ka, neraugoties uz izdarītā nozieguma raksturu, toties ņemot vērā tiesājamā personību, par kukuļņemšanu jāsoda ar nosacītu brīvības atņemšanu.

Tā, piemēram, Tukuma rajona tiesa 2005. gada 13. septembrī ar nosacītu brīvības atņemšanu sodīja bijušo tiesu izpildītāju I. Kibermani, kurš 1997. gadā saņēma kukuli ne mazāk kā Ls 3000 apmērā par to, ka, pretēji dienesta interesēm, nereaģēja uz citu tiesu izpildītāju nolaidīgu darba pienākumu pildīšanu un uz viņu noziedzīgajām darbībām.

2005. gada 20. oktobrī Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa pēc KL 320. panta otrās daļas sodīja ar nosacītu brīvības atņemšanu bijušo prokuroru J. Pelšu, kurš 2004. gada martā pieprasīja un daļēji saņēma kukuli 10 000 ASV dolāru apmērā par iesniegtā apelācijas protesta atsaukšanu. 2005. gada 17. novembrī Rīgas apgabaltiesa piesprieda nosacītu brīvības atņemšanu bijušajām Naturalizācijas pārvaldes darbiniecēm, kuras tika atzītas par vainīgām tā dēvētajā pilsonības tirgošanas lietā.

Jāatzīmē, ka ir arī cita tiesu prakse. Piemēram, Latgales apgabaltiesa 2005. gada 8. novembrī bijušajam Muitas pārvaldes priekšnieka vietniekam A. Avgustinovičam par kukuļa ņemšanu 3000 ASV dolāru apmērā piesprieda reālu brīvības atņemšanu uz 3 gadiem.

Vērtējot situāciju kopumā, jāatzīst, ka tiesas joprojām pārāk lielu nozīmi piešķir faktiem, kas pozitīvi raksturo tiesājamo personību, bet konsekventi nenovērtē ar noziegumiem radīto kaitējumu sabiedriskām interesēm. Acīmredzot atsevišķos gadījumos nosacīta notiesāšana var būt atbilstošs sods par kukuļņemšanu, tomēr tā piemērošanai jābūt pamatotai ne tikai ar tiesājamā personību, bet arī ar izdarītā raksturu un nodarījuma sekām. Savukārt vispārējos gadījumos kukuļņēmējiem jāpiespriež reāla brīvības atņemšana uz laiku, kas nepārsniedz divus trīs gadus.

Secinājumi

Kriminālprocesam, kurā persona apsūdzēta par kukuļņemšanu, jābūt pabeigtam saprātīgā termiņā. Nav attaisnojama un pieļaujama vainīgo notiesāšanas novilcināšana.

Pašreizējā tiesu praksē ir novērojama nelīdzsvarotība, izvērtējot krimināllietu faktus. Tiesas parasti ļoti rūpīgi izvērtē apstākļus, kas raksturo (parasti – pozitīvi) tiesājamā personību, savukārt apstākļiem, kas attiecas uz noziedzīgo nodarījumu, netiek pievērsta pietiekama uzmanība. Tiesājamo personu raksturojošie dati (pozitīvs raksturojums, bērnu esamība, slimības, izdarītā nožēlošana) daudz lielākā mērā ietekmē kriminālsoda veidu un smagumu nekā izdarītās kukuļņemšanas raksturs, pieprasītā un saņemtā kukuļa apmērs, darbības veids, par kuru kukulis tiek dots, likumpārkāpēja ieņemamais amats, utt. Notiesājot likumpārkāpējus, tiesām lielāka uzmanība jāpievērš faktiem, kas raksturo izdarīto noziedzīgo nodarījumu, un ar to saistītajām kaitīgajām sekām.

Atbilstoši KL 35. panta otrajai daļai kriminālsodu piespriež, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Personai, kas atzīta par vainīgu kukuļņemšanā, tiek liegta iespēja strādāt par amatpersonu, tādēļ tā praktiski nav spējīga izdarīt jaunu amatnoziegumu. Savukārt vispārējās noziedzīgu nodarījumu prevencijas intereses (citu cilvēku atturēšana no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas) faktiski nav ņemtas vērā, nosakot sodu par noziedzīgu nodarījumu.

Tiesa ne vienmēr pietiekami korekti novērtē kukuļņemšanas kaitīgās sekas. Saisot sekas ar materiālajiem zaudējumiem vai cilvēku tiesību būtisku ierobežošanu, tiesas nepievērš uzmanību faktam, ka kukuļņemšana diskreditē valsts institūcijas, kaitē to prestižam, izraisa pilsoņu neuzticēšanos valsts varas pārstāvjiem.

Nebūtu pareizi uzskatīt, ka korupciju ir iespējams apkarot tikai ar bargiem sodiem. Tomēr arī otra galējība, ka pārāk izplatīta kukuļņēmēju nosacīta notiesāšana, kas mūsu apstākļos maz atšķiras no atbrīvošanas no soda, nav pareizs risinājums, domājot par korupcijas apkarošanu.

Tiesu piekoptā sodu politika, notiesājot par kukuļņemšanu, kopumā atzīstama par vieglāku nekā to vēlēties redzēt likumdevējs, – tiesa bieži piemēro sodu,

kurš ir vieglāks par to, kas paredzēts KL 320. pantā. Kukuļņēmējiem ļoti bieži tiek piespriesti nosacīti sodi, bet, notiesājot ar reālu brīvības atņemšanu, tiesas parasti piemēro minimālo pantā paredzēto sodu. Neatbilstība starp likumdevēja gribu un tiesas realizēto sodu politiku vērtējama negatīvi. Acīmredzot atsevišķos gadījumos kukuļņēmējiem piespriežamie sodi varētu būt bargāki – ja persona sodīta ar trīs vai pieciem brīvības atņemšanas gadiem nosacīti, tiesai, ņemot vērā izdarītā raksturu un noziedzīgo nodarījumu novēršanas intereses un piemērojot KL 49. pantu, drīzāk nāktos piespriest reālu brīvības atņemšanu uz vienu vai diviem gadiem.

¹ Andrejs Judins – Sabiedriskās politikas centra *Providus* krimināltiesību eksperts, Latvijas Policijas akadēmijas Krimināltiesību katedras docents, pētījumu *Nepilngadīgo ieslodzīto statuss, Izlīgums Latvijas krimināltiesībās, Nosacīta notiesāšana kā cietumsoda alternatīva* autors.

² Atbilstoši Tieslietu ministrijas un Tiesu administrācijas statistikas datiem.

³ Persona saucama pie atbildības pēc attiecīgās KL 320. panta daļas, ja tiek konstatēta kaut viena no panta daļā paredzētajām pazīmēm; ja nodarījumam piemīt divas kvalificējošas pazīmes, tiesa ņem tās vērā, bet tas neietekmē nodarījuma kvalifikāciju.

⁴ Brīvības atņemšana nav jāizcieš, ja persona noteiktā pārbaudes laikā neizdara jaunus noziedzīgus nodarījumus un ievēro nosacītās notiesāšanas nosacījumus.

4. Lai deklarēšana būtu efektīva

Valts Kalniņš¹

Kopš 1990. gadu vidus valsts amatpersonas Latvijā deklarē ienākumus un sniedz ziņas par savu mantisko stāvokli. Šīs sistēmas nepietiekamā efektivitāte novedusi pie priekšlikuma ieviest fizisko personu vispārējo ienākumu un mantiskā stāvokļa deklarēšanu, kam atbilstošu koncepciju Ministru kabinets pieņēma 2005. gada septembrī. Priekšlikums ir atbalstāms, taču vispārējā deklarēšana ir jāveido precīzi kā smalks pulkstenmehānisms, jo pretējā gadījumā tā nesniegs jēgpilnus rezultātus. Turklāt jāapzinās, ka šādas deklarēšanas pozitīvie efekti sagaidāmi vairāk ilgtermiņā nekā tuvākā nākotnē.

Daudzās pasaules daļās izvirzīta ideja, ka ietekmīgu valsts amatpersonu un viņu ģimenes locekļu ienākumu deklarācijas ir viens no nozīmīgākajiem instrumentiem godaprāta uzturēšanai valsts dienestā. Šī tēze ieguvusi arī starptautisko institūciju augošu atbalstu.² Pēdējo piecpadsmit gadu laikā vairums valstu, kas veica pāreju no sociālistiskā un autoritārā režīma uz demokrātisku, ieviesa kādu sistēmu valsts amatpersonu ienākumu un – dažkārt – arī īpašumu un interešu deklarēšanai. Līdzīgas sistēmas nereti sastopamas arī tā sauktajās valstīs ar tradicionālām demokrātijām.

Tomēr deklarāciju kā publiskā dienesta godaprāta stiprināšanas mehānisma efektivitāte dažādās valstīs atšķiras. Dažviet amatpersonas deklarēšanas pienākumu vienkārši ignorē, citur deklarācijas tiek vienīgi savāktas, bet informācija netiek atklāta sabiedrībai un medijiem, turklāt kontrolējošai institūcijai var nebūt ne pilnvaru, ne resursu deklarāciju pareizības pārbaudei.³ Latvijā valsts amatpersonu deklarāciju sistēma sākotnēji tika ieviesta saskaņā ar Korupcijas novēršanas likumu⁴ 90. gadu vidū (tagad to regulē likums “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”⁵). Latvijas gadījumā valsts amatpersonas pārsvarā neignorē pienākumu aizpildīt un iesniegt deklarācijas, turklāt to satura liela daļa ir publiskota un šā raksta gatavošanas laikā pat pieejama internetā.⁶

Tomēr, pat bez klajas ignorances un slepenības, valsts amatpersonu deklarācijas var izrādīties neefektīvs mehānisms. Pēcsociālisma pārejas valstīs amatpersonu ienākumu deklarēšanas efektivitāti nereti mazina arī citi apstākļi:

- Nereti puslīdz pilnvērtīga ienākumu un mantiskā stāvokļa kontrole šajās valstīs nosedz tikai pašas valsts amatpersonas, kamēr pārējām fiziskajām personām (t. sk. pat amatpersonu radniekiem) kontrole ir ierobežota vai tās gandrīz nav.⁷ Rezultātā amatpersonu korupcijas ceļā gūtā bagātība formāli nonāk citu personu, kas nav valsts amatpersonas, pārziņā, un valsts amatpersonu deklarēšanas sistēmas preventīvā nozīme ir ierobežota.⁸
- Pārkāpumi, kurus konstatē saistībā ar amatpersonu deklarāciju neiesniegšanu, kā arī ar nepilnīgas vai nepareizas informācijas norādīšanu, juridiskā ziņā parasti ir salīdzinoši maznozīmīgi un nekalpo par pavedienu nozīmīgu korumpētu darījumu atklāšanai, uz ko cer sabiedrība. Lai sods par šādiem pārkāpumiem – parasti samērā nesvarīgu nolaidību, nevis būtiskām korumpētām darbībām – būtu samērīgs, tam jābūt atbilstoši vieglam. Citreiz likumā vispār nav paredzētas atturošas sankcijas.⁹
- Valstīs, kur korupcija ir visai izplatīta, pašu kontrolējošo institūciju darbības var būt korupcijas skartas – citiem vārdiem sakot, gadās, ka korumpēto amatpersonu kontrolētāju lomā arī nonāk korumpētas amatpersonas.¹⁰ Daļēji pret šo kļūmīgo situāciju palīdz deklarāciju satura atklāšana sabiedrībai, bet pat ar tādu publiskotu informāciju nevar panākt nozīmīgu korupcijas gadījumu atklāšanu, ja to necenšas izdarīt ar attiecīgu kompetenci apveltītas valsts institūcijas.
- Bagātības slēpšana zem citu personu vārda, nelieli sodi un korumpēti kontrolētāji noved pie tā, ka deklarāciju nominālā atklātība pēc būtības tikai maldina.
- Pat ja deklarācijā norādītā informācija liek domāt par konkrētas amatpersonas izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem, ar šiem datiem parasti nepietiek, lai pierādītu korumpētas darbības, kuru sastāvs nesaistās ar pašu deklarācijā norādīto informāciju. Lai amatpersonu apsūdzētu noziedzīgā nodarījumā un – vēl jo vairāk – atzītu par vainīgu, vaina ir jāpierāda tā, lai nesaglabātos šaubas. Nepilnība vai nepareizība deklarācijā, vai arī neskaidrība par kāda īpašuma izcelsmi pati par sevi parasti nav pietiekams vainas pierādījums kādā noziedzīgā nodarījumā.

Latvijas prakse un ieceres

Latvijā kā viens no nozīmīgākajiem valsts amatpersonu ienākumu kontroles traucēkļiem ir identificēta pārējo fizisko personu neapmierinoša ienākumu kontrole. Šīs problēmas risināšanai Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs izstrādāja un Ministru kabinets 2005. gada 20. septembrī akceptēja koncepciju "Par fizisko personu ienākumu gūšanas kontroles pilnveidošanu", kurā konstatēts:

"Kopš 1995. gada pakāpeniski ieviesta stingra deklarēšanas sistēma attiecībā uz valsts amatpersonām. Tomēr nereti, skaidrojot savu ienākumu izcelsmi, valsts amatpersonas izmanto trūkumus normatīvajos aktos un izvairās no patiesā mantiskā stāvokļa norādīšanas. Līdz ar to likumā "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" iestrādātā valsts amatpersonu mantiskā stāvokļa

deklarēšanas sistēma, neuzlabojot visu fizisko personu ienākumu deklarēšanas sistēmu, liedz iespēju visos gadījumos noskaidrot patieso valsts amatpersonas mantisko stāvokli un ienākumu likumību.”¹¹ Arī Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieks Aleksejs Loskutovs faktiski atzīst, ka amatpersonu ienākumu kontrole nav iespējama, ja šī problēma netiek risināta: “Mēs sapratām, ka amatpersonu ienākumus un izdevumus mēs varēsim kontrolēt tikai tad, kad būs iespēja kontrolēt visu Latvijas iedzīvotāju ienākumus un izdevumus.”¹²

Latvijā sastopami konkrēti gadījumi, kad kontrolējošām institūcijām un arī plašākai sabiedrībai, spriežot pēc valsts amatpersonas deklarācijā norādītām ziņām, bijušas aizdomas par līdzekļu prettiesisku ieguvu vai vismaz – par izvairīšanos no nodokļu nomaksas. Tomēr deklarētā informācija šādos gadījumos parasti nevar kalpot, lai pierādītu vainu kādā noziedzīgā nodarījumā. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs 2005. gada janvārī norādīja, ka valsts amatpersonas joprojām “par īpašumu izcelsmes avotiem norāda darījumus ar fiziskām personām, kas nav deklarējušas savus ienākumus vai nav Latvijas rezidenti; legalizē nelikumīgi iegūtos ienākumus, reģistrējot īpašumus uz citu fizisku personu (radinieku, laulāto u. c.) vārda.”¹³

4.1. informācija.

Fragmenti no kādas valsts amatpersonas deklarācijas, kas iesniegta, stājoties amatā¹⁴

Piezīmes:

[..]. VID RRI saņemts [..] iesniegums, labot v/a deklarācijā 6. sadaļu (skaidrā nauda) no 355 000 LVL uz 35 500 LVL. Amatpersona paskaidro, ka kļūda radusies pārrakstīšanās dēļ.

Deklarācijas iesniedzēja skaidrās un bezskaidrās naudas uzkrājumi, ja to summa pārsniedz 20 Ministru kabineta noteiktās minimālās mēnešalgas (attiecīgās valūtas vienībās)

Uzkrājuma veids	Summa	Valūta	Bezskaidrās naudas uzkrājumu turētāja vai norēķinu kartes izdevēja nosaukums
Skaidrā nauda	355 000,00	LVL	–

Deklarācijas iesniedzēja parādsaistības, kuru apmērs pārsniedz 20 Ministru kabineta noteiktās minimālās mēnešalgas

70 000 LVL

Deklarācijas iesniedzēja izsniegtie aizdevumi, kuru apmērs pārsniedz 20 Ministru kabineta noteiktās minimālās mēnešalgas

227 700 LVL

Aizdomas rosinoša ir arī prakse, kad valsts amatpersonas, iesniedzot pirmo deklarāciju, norāda lielus naudas uzkrājumus skaidrā naudā. Lai gan šādos gadījumos nedrīkst prezumēt, ka valsts amatpersona melo un ka tās rīcībā faktiski nav norādīto līdzekļu, lielu uzkrājumu skaidrā naudā deklarēšana var būt vienkāršas prettiesiskas shēmas pazīme. Proti, persona var norādīt neesošu uzkrājumu, lai, vēlāk uz to atsaucoties, izskaidrotu sava amata pildīšanas laikā radušos bagātību, kas būtiski pārsniedz oficiālos ienākumus. Vēl viens paņēmieni, ko negodprātīgos nolūkos iespējams izmantot, lai rastu izskaidrojumu plānotiem neoficiāliem ienākumiem, ir deklarēt izsniegtus aizdevumus, kur aizdošanas fakts nav pārbaudāms. Protams, arī šādas shēmas iespējamība pati par sevi neļauj prezumēt, ka amatpersona, kas deklarē izsniegtu aizdevumu, ir negodīga.

Koncepcijā "Par fizisko personu ienākumu gūšanas kontroles pilnveidošanu" iekļautais risinājums, ko apstiprināja MK, ir obligātas ikgadējas ienākumu un mantiskā stāvokļa deklarēšanas ieviešana visiem Latvijas Republikas rezidentiem, kas atbilst noteiktiem kritērijiem, un tās integrēšana pastāvošajā nodokļu administrēšanas sistēmā.

Ja vien šo risinājumu īstenotu pareizi izplānotā un pārdomātā veidā, tas varētu kalpot par vienu no efektīviem līdzekļiem cīņā pret korupciju, taču arī tas nebūs brīnumnūjiņa. Ja nerunā par nodokļu iekasēšanas iespējamajiem uzlabojumiem, tad plānotās sistēmas sniegtais galvenais potenciālais ieguvums ir tas, ka Latvijā noziedzīgi, t. sk. korupcijas ceļā, iegūtas naudas lietotājiem būs jāsāk gudrot par sarežģītākām un līdz ar to grūtāk īstenojamām shēmām un mehānismiem, ar kuru palīdzību to legalizēt, t. i., "atmazgāt". Paradoksāli, bet Latvijā var paplašināties izsmalcinātāka naudas atmazgāšana, jo līdz šim tas nav bijis nepieciešams – kontrolējošās institūcijas tāpat gandrīz uz goda vārda ticēja sadomātiem skaidrojumiem par naudas legālo izcelsmi. Taču kopumā noziedzīgi, t. sk. korupcijas ceļā, iegūtu finanšu līdzekļu legalizācijai vajadzētu samazināties.

Turklāt negodīgas amatpersonas vairs nevarēs nelegālos ienākumus vieglu roku paslēpt zem citu fizisko personu vārda, jo arī tām var nākties skaidrot līdzekļu izcelsmi. Tomēr arī ļoti laba fizisko personu ienākumu kontroles sistēma neatrisinās visas ar korupcijas novēršanu saistītās problēmas, un šai sistēmai neizbēgami pieemītīs nepilnības.

- Deklarēšanas sistēma nevar pilnībā izskaust lielu korumpētu darījumu rezultātā iegūtu naudas līdzekļu sarežģītas slēpšanas shēmas, t. sk. caur ārzonām.
- Pilnvērtīgai korupcijas apkarošanai nav iespējams nepieciešamību pierādīt personu vainu konkrētos noziedzīgos nodarījumos pilnībā aizstāt ar neizskaidrotas bagātības konstatēšanu. Tādā gadījumā korupcija tāpat turpinās pastāvēt – tikai ar to īpatnību, ka korupcijā iesaistītie rūpīgāk domās par bagātības slēpšanu vai par šo bagātību legitimējošu paņēmieni rašanu.
- Lai arī fizisko personu ienākumu un īpašumu kontrole var kalpot par līdzekli cīņā pret korupciju, tas – gluži kā korupcijas apkarošana šaurā nozīmē – neļauj izmantot plašākas sabiedrības uzraudzību un liek pajauties tikai uz kontrolējošo institūciju profesionalitāti un godīgumu. Attiecībā uz valsts

amatpersonu deklarāciju atklātību, kas nodrošina zināmas kontroles iespējas politiskajiem oponentiem un pilsoniskajai sabiedrībai, mēdz dēvēt par šādu deklarāciju efektivitātes galveno cēloni.¹⁵ Taču valsts amatpersonu deklarāciju saturu, lai arī ar iebildēm, var nodot atklātībā, bet attiecībā uz informāciju par visu fizisko personu ienākumiem un īpašumiem tas nav iespējams.¹⁶

- Obligātas ikgadējas ienākumu un mantiskā stāvokļa deklarēšanas ieviešana ir sarežģīts uzdevums, kas sākuma periodā gandrīz noteikti noritēs ar nepilnībām un pavērs iespējas negodīgiem cilvēkiem no kontroles izvairīties. Šādas deklarēšanas pozitīvie efekti ir sagaidāmi drīzāk ilgtermiņā nekā tuvākā nākotnē.

Kontroles sistēmas efektivitātes priekšnosacījumi

Atlikušajā raksta daļā pakavēšos pie vairākiem priekšnoteikumiem, kas obligāti jāizpilda, lai jaunā fizisko personu ienākumu un mantiskā stāvokļa kontroles sistēma sniegtu maksimālu efektu gan cīņā pret korupciju, gan kopumā – noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas mazināšanā un cīņā pret izvairīšanos no nodokļu nomaksas. Vienlaikus par risku jāuzskata tas, ka deklarēšanas sistēmas apmierinoša efektivitāte sasniedzama vien tad, ja tā ir tik tuva nevainojamai, cik tas objektīvi iespējams.

Legālā prezumpcija

Legālās prezumpcijas būtība, kā tā parasti saprasta Latvijā saistībā ar personu ienākumu kontroli, ir likumā noteikts pieņēmums, ka noteiktos apstākļos personas īpašums/uzkrājumi ir uzskatāmi par prettiesiski iegūtiem, ja tā nepierāda vai nesniedz pamatojumu, kas apliecina pretējo. Savulaik šīs legālās prezumpcijas ieviešana Latvijā tika pasniegta kā iespējams aizvietotājs pašas korupcijas atklāšanai un tajā iesaistīto personu vainas pierādīšanai. Šādam skatījumam uz legālo prezumpciju var piekrist tikai daļēji, jo sods par neizskaidrotu bagātību diez vai varēs būt tik bargs, lai pietiekami veiktu preventīvu funkciju pret korupciju.

Tomēr jebkurā ienākumu un mantiskā stāvokļa kontroles sistēmā jābūt ietvertai kādai legālās prezumpcijas formai, kas nepieļautu sistēmas obstrukciju ar izfantazētu un nepārbaudāmu bagātības izskaidrojumu. Legālo prezumpciju var ieviest gan krimināltiesību jomā, gan administratīvo tiesību jomā. Turklāt to iespējams izdarīt, pēc būtības neierobežojot nevainīguma prezumpciju un, ja runa ir par vainu noziedzīgā nodarījumā, iztiekot bez pierādījumu nastas pārcelšanas. Krimināltiesību jomā attiecībā uz personas mantisko stāvokli iespējamas pamatā divu veidu legālās prezumpcijas. Viena ir nelikumīgas materiālā stāvokļa uzlabošanās kriminalizēšana, kas ļauj izvairīties no pierādījumu nastas pārcelšanas. Otra ir noteikts noziedzīgo nodarījumu loks, kuros par vainīgām atzītu personu īpašumu uzskata par noziedzīgā ceļā iegūtu, ja netiek pamatots pretējais.

Šādai legālajai prezumpcijai ir aizvien pieaugošs starptautiskais akcepts. Nihals Džeievikrama (*Nihal Jayawickrama*), Džeremijs Poups (*Jeremy Pope*) un Oliveris Stolps (*Oliver Stolpe*) ir konstatējuši: “Aug tendence kriminalizēt nepaskaidrotas bagātības piederību, ieviešot noziedzīgu nodarījumu, kas paredz sodu valsts amatpersonai (vai bijušajai valsts amatpersonai), kurai ir tāds dzīves līmenis vai kam pieder materiāli resursi vai īpašums, kas ir nozīmīgi disproporcionāls ar šīs personas tagadējo vai agrāko oficiālo atalgojumu un kas šajā ziņā nespēj sniegt apmierinošu izskaidrojumu. Tādas bagātības kriminalizēšana, kas dažās jurisdikcijās tiek saukta par “nelikumīgu materiālā stāvokļa uzlabošanos” vai “neizskaidrotas bagātības” piederību, ir kļuvusi par pieņemtu pasākumu cīņā pret korupciju.”¹⁷

Šāda nodarījuma kriminalizēšanu paredz arī ANO Pretkorupcijas konvencija, kurai ir pievienojusies arī Latvija un kuras 20. pants nosaka: “Katrai dalībvalstij saskaņā ar tās konstitūciju un tiesību principiem jāizvērtē tādu likumdošanas normu un citāda veida līdzekļu ieviešana, kas var būt nepieciešami, lai par noziedzīgu nodarījumu atzītu tīši veiktu darbību – nelikumīgu materiālā stāvokļa uzlabošanos, tas ir, valsts amatpersonas īpašumu ievērojamo palielināšanos, ko valsts amatpersona nespēj pamatot ar tās likumīgajiem ienākumiem.”¹⁸ Šajā gadījumā pierādījumu nasta netiek pārcelta, jo nespēja pamatot īpašumu ievērojamo palielināšanos pati par sevi veido noziedzīga nodarījuma sastāvu, kamēr šīs nespējas pierādīšanas nasta aizvien gulstas uz apsūdzību. Tomēr ir gandrīz acīmredzams, ka šā noziedzīgā nodarījuma sastāva noteikšanas mērķi Latvijā būtu grūti sasniegt, ja nodarījuma subjekts būtu tikai valsts amatpersona, jo bagātība tiktu slēpta ar to cilvēku palīdzību, kas nav valsts amatpersonas.

2005. gada 17. novembrī Saeima nodeva komisijām grozījumus Krimināllikumā, kas pēc būtības paredz neizskaidrotas bagātības kriminalizāciju. Projekts paredz papildināt Krimināllikumu ar 195.² pantu “Nelikumīga finanšu līdzekļu un citas mantas izmantošana, uzkrāšana un glabāšana”, paredzot sodu (mantas konfiskācija) par tādu finanšu līdzekļu vai citas mantas, kuras izcelsmes un piederības likumību persona bez dibināta iemesla nespēj vai atsakās pamatot, izmantošanu, uzkrāšanu vai glabāšanu, ja tā izdarīta lielā apmērā.

Cita veida krimināltiesību jomā sastopamā legālā prezumpcija ir atrodamā, piemēram, ANO Konvencijā pret transnacionālo organizēto noziedzību, kuras 12. panta 7. punkts nosaka: “Dalībvalstis var izskatīt iespēju prasīt, lai likumpārkāpējs pierāda, ka iespējamie noziedzīgi iegūtie līdzekļi, kas būtu konfiscējami, ir likumīgi iegūti – tādā mērā, kādā šī prasība atbilst to iekšējiem tiesību principiem, kā arī to tiesvedības un citām procedūrām.”¹⁹

Savukārt administratīvo tiesību jomā un – konkrētāk – nodokļu tiesībās ir skaidri jānosaka gadījumi, kad nodokļu administrācija var apšaubīt personas ienākumu likumīgo izcelsmi (vai vismaz to, ka persona ir pilnībā nomaksājusi nodokļus), un personai, ja viņa tam nepiekritīs, būs jāpierāda, ka finanšu līdzekļi un īpašums ir iegūti tiesiskā ceļā (vai vismaz to, ka par attiecīgajiem ienākumiem ir samaksāti nodokļi).²⁰ Tādējādi tiktu novērsta pastāvošā neskaidriība, kad likums

paredz iespēju veikt nodokļu uzrēķinu, ja personas gada izdevumi pārsniedz gada ienākumus. Taču, ņemot vērā, ka šāda starpība var rasties dažādu pilnīgi legītīmu iemeslu dēļ, likums skaidri nenosaka, kādos gadījumos šāds uzrēķins noteikti tiks izdarīts.²¹

Neesošu līdzekļu deklarēšanas novēršana

Lai ienākumu un mantiskā stāvokļa kontroles sistēma netiktu izmantota kā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas mehānisms, tajā jāietver rīcība, kas atturētu personas, kuras pirmo reizi iesniedz mantiskā stāvokļa deklarācijas, no neesošu skaidras naudas vai citu aktīvu uzrādīšanas. Neoficiālās sarunās Valsts ieņēmumu dienesta amatpersonas jau tagad norāda, ka, gaidot stingrākas ienākumu kontroles ieviešanu, pieaugošs personu skaits iesniedz papildu deklarācijas, kurās visticamāk, ka norāda neesošus skaidras naudas uzkrājumus, un tas ir paņēmiens gan jau līdz šim prettiesiski iegūtu līdzekļu legalizēšanai, gan izskaidrojuma radišanai, ko varēs nākotnē izmantot, lai pamatotu tā vai cita īpašuma iegūvi.

Ieviešot vispārēju ienākumu un mantiskā stāvokļa deklarēšanu, var sagaidīt, ka teju vai visas personas, kas iecerējušas nākotnē gūt mantisku labumu no noziedzīgas darbības un izprot deklarēšanas būtību, norādīs neesošus skaidras naudas uzkrājumus. Arī koncepcijā "Par fizisko personu ienākumu gūšanas kontroles pilnveidošanu" ir norādīta problēma, ka "praksē nodokļu administrācijai un citām valsts institūcijām nav iespējas pārliecināties par deklarētās skaidrās naudas uzkrājumu esamību – normatīvie akti neparedz personai pienākumu pierādīt, ka tās rīcībā ir deklarētie skaidrās naudas uzkrājumi."²²

Šajā pašā koncepcijā ieteiktais risinājums ir "izvērtēt nepieciešamību noteikt VID tiesības pārbaudīt deklarēto skaidrās naudas uzkrājumu patieso esamību, paredzot VID tiesības prasīt fizisko personu uz pārbaudes laiku ieskaitīt deklarācijā norādītos skaidrās naudas uzkrājumus Finanšu ministrijas atvērtajā bankas kontā."²³ Nenoraidot šo risinājumu kā vienu no iespējamiem, rūpīgi jāizvērtē problēmas, kas rastos saistībā ar privātpersonām piederošu ievērojamu naudas līdzekļu piespiedu iesaldēšanu uz pārbaudes laiku, kas – visticamāk – var arī ievilkties.

Tomēr arī visi alternatīvie risinājumi, kas varētu būt vismaz daļēji efektīvi, var izraisīt sarežģījumus sakarā ar to, ka nav pieļaujams noteikt likuma prasības, kas būtu spēkā ar atpakaļejošu datumu un ar nepieciešamību turēties pie tiesiskās palāvības principa. Viens no efektīvākajiem mehānismiem varētu būt to uzkrājumu aplikšana ar nodokli, kuru apmērs pārsniedz noteiktu sliekšni un kas par noteiktu daudzumu pārsniedz pēdējo trīs gadu laikā ar nodokli apliktos vai deklarētos līdzekļus.²⁴ Šāda norma balstītos pieņēmumā, ka ir maz ticams, vai fiziska persona vairāk nekā trīs gadus glabātu lielus skaidras naudas uzkrājumus (šāda krāšana ir maz ticama kaut vai zaudējumu dēļ, kas rastos no inflācijas – naudas vērtības samazināšanās rezultātā). Pretarguments būtu tas, ka vismaz teorētiski pastāvētu iespēja nodokļu maksājumu uzrēķināt par naudas līdzekļiem, par kuriem vienreiz jau nodoklis samaksāts vai arī kas ar nodokli nav aplikami.

Mantiskā stāvokļa fiksēšana

Kaut gan Ministru kabinetā akceptētās koncepcijas mērķis ir identificēt problēmas, lai kontrolētu fizisko personu ienākumu gūšanu, un paredzēt pasākumus situācijas uzlabošanai, par galveno pašreizējās fizisko personu kontroles sistēmas nepilnību ir jāatzīst nevis ienākumu pašu par sevi fiksēšanas nepilnība, bet fakts, ka sistemātiski netiek fiksēts personu mantiskais stāvoklis. Tas, ka mantiskais stāvoklis netiek fiksēts, savukārt nozīmē, ka personas ienākumu apmēru nevar pārbaudīt, salīdzinot mantiskā stāvokļa izmaiņas noteiktā laika posmā. Tāpēc paredzētās vispārējās deklarēšanas galvenais jaunievedums ir īpašumu un uzkrājumu fiksēšana.

Tomēr, lai savāktā informācija būtu izmantojama vēlākām pārbaudēm par mantiskā stāvokļa izmaiņām, ir svarīgi deklarācijās fiksēt arī visas uzrādītās mantas vērtību, kas maksimāli pietuvināta reālajai tirgus vērtībai. Šis ir komplicēts deklarēšanas sistēmas aspekts, jo pagaidām trūkst skaidrības, kā vērtību noteikt vairākiem īpašuma veidiem. Nekustamā īpašuma gadījumā šis jautājums ir risināms kontekstā ar kadastrālās vērtības noteikšanas izmaiņām Latvijā. Savukārt transporta līdzekļu vērtības var noteikt saskaņā ar speciāli izstrādātām skalām. Īpašuma kopīgajai vērtībai ir sevišķa nozīme tāpēc, ka viens no jaunās deklarēšanas sistēmas uzdevumiem ir fiksēt visu Latvijas iedzīvotāju īpašumu virs noteiktas vērtības, lai nepieciešamības gadījumā varētu noteikt mantiskā stāvokļa izmaiņas naudas izteiksmē. Tieši šis vērtības fiksēšanas elements ir arī viens no pamatojumiem vispārējās deklarēšanas ieviešanai, jo pats piederības fakts vairumam īpašuma kategoriju jau ir norādīts valsts reģistros.

Turklāt, vismaz principiālā līmenī, deklarācijā būtu jāparedz prasība norādīt jebkuru īpašumu, kura vērtība pārsniedz noteiktu sliekšni. Lai arī tipiskākās mantas uzkrāšanās formas ir nekustamie īpašumi, vērtspapīri, transporta līdzekļi, neviens šāds uzskaitījums nevar būt līdz galam izsmeljošs – arī antīku priekšmetu, dzīvnieku, mākslas priekšmetu un pat iedzīves priekšmetu vērtība var sasniegt desmitiem un simtiem tūkstošu latu. Ja šādu vērtību esamību neprasa norādīt deklarācijā, vēlāk pastāv iespēja apgalvot, ka ir gūts ienākums, šos priekšmetus pārdodot. Savukārt pārdošanas faktu būs grūti pārbaudīt, jo nebūs iespējas pārlicināties, ka attiecīgais priekšmets personai tiešām piederējis.

Skaidras naudas darījumi un darījumu dokumentēšana

Viena no nozīmīgām problēmām, ar kurām saskārušies valsts amatpersonu ienākumu kontrolētāji, ir iespējami fiktīvi darījumi skaidrā naudā. Tipiska šāda fiktīva darījuma shēma ir valsts amatpersonai šķietami atdots parāds, nereti lielā apmērā, ko atdevusi cita fiziska persona. No kontroles viedokļa problēma ir tāda, ka gan aizdošana, gan aizdevuma atdošana notikusi skaidrā naudā – bez šo darījumu apliecinošiem dokumentiem, tā ka rezultātā nav iespējams pārbaudīt, vai faktiski notikusi parāda atdošana, vienkārši naudas samaksāšana par kaut ko,

vai pat nekāds maksājums vispār nav noticis, bet ir tikai radīts izskaidrojums mantiskā stāvokļa uzlabojumam no avota, kas no kontrolētājiem noslēpts.

Koncepcijā "Par fizisko personu ienākumu gūšanas kontroles pilnveidošanu" ir piedāvāts izvērtēt nepieciešamību noteikt juridiskajām personām (izņemot kredītiestādes) pienākumu katru mēnesi informēt Valsts ieņēmumu dienestu par visiem mēneša laikā veiktajiem darījumiem ar fiziskajām personām, kuru summa pārsniedz Ls 5000, un noteikt, ka fizisko personu darījumi, kuru summa pārsniedz Ls 10 000, veicami, izmantojot tikai bezskaidras naudas norēķinu formu.²⁵ Tiesa, paņēmieni, kā pretoties šādai likuma prasībai, varētu būt darījumu sauskaldīšana, lai katra atsevišķā darījuma summa būtu zem attiecīgā sliekšņa, un fiktīvu darījumu dokumentu radīšana.

Kapacitātes ekonomija

Izstrādājot deklarēšanas sistēmu, jāņem vērā arī kontrolējošās institūcijas kapacitāte, bet tās pārslodzes gadījumā šis jaunievedums var zaudēt jēgu. Tāpēc iesniedzamo deklarāciju skaitu nepieciešams iespēju robežās samazināt. To varētu izdarīt, piemēram, pieņemot noteiktas formas paziņojumu par deklarācijas neiesniegšanu, ko parakstītu un iesniegtu personas, kam visi ienākumi ir ar nodokli aplikti pie ienākumu gūšanas avota vai arī ienākumu avoti ir tikai valsts izmaksātas pensijas, pabalsti u. tml., kā arī tie, kam īpašuma kopvērtība nepārsniedz noteiktu sliekšni. Personas, kas atbilst šiem un citu noteiktiem kritērijiem, šo atbilstību apliecinātu ar savu parakstu zem minētā paziņojuma. Tādējādi gan šos iedzīvotājus, gan Valsts ieņēmumu dienestu varētu atslogot.

Resursu ekonomijas un sistēmas vienkāršošanas nolūkā visu personu deklarāciju saturs attiecībā uz ienākumiem un mantisko stāvokli būtu pilnībā jāharmonizē, jo ienākumu likumības pārbaude valsts amatpersonām un citām fiziskajām personām tehniski neatšķiras. Valsts amatpersonu deklarācijām būtu jāatšķiras tikai ar to, ka tās daļēji tiek nodotas atklātībai, kā arī tajās norādīta papildu informācija, kas ir svarīga interešu konfliktu kontrolei.

Deklarāciju atklātība un fizisko personu datu aizsardzība

Ir izplatīts uzskats, ka viens no galvenajiem valsts amatpersonu ienākumu deklarēšanas faktoriem, kas nodrošina efektivitāti, ir atklātums, kas politiskajiem konkurentiem un plašākai sabiedrībai ļauj kontrolēt šo amatpersonu darbības.²⁶ Latvijā, saskaņā ar likumu, visu valsts amatpersonu deklarācijās ir publiski pieejamā daļa, kas ietver plašu informāciju par šo personu papildu amatiem, īpašumiem un ienākumiem utt.²⁷ Šķietami plašais publicējamo datu klāsts tomēr pats par sevi ne vienmēr ļauj sabiedrībai pārliecināties par amatpersonas godīgumu vai par pretējo, jo dažkārt deklarācijā norādīto ziņu pārbaudei jāveic personas audits par laiku, pirms tā kļuvusi par valsts amatpersonu.

Šāds audits notiek saskaņā ar nodokļus un to administrēšanu regulējošiem normatīvajiem aktiem, kas liek ievērot konfidencialitāti.²⁸ Tomēr, ja kritērijs ir pilnvērtīga atklātība par valsts amatpersonu ienākumiem un mantisko stāvokli, būtu jāpublisko ne tikai valsts amatpersonu deklarācijās norādītās ziņas, bet arī jebkādu pārbaudi rezultāti, ciktāl tie ietver secinājumus attiecībā uz valsts amatpersonu deklarācijās ietverto ziņu pareizību.

Ja līdz ar vispārējās ienākumu un mantiskā stāvokļa deklarēšanas ieviešanu valsts amatpersonu un citu fizisku personu ienākumu un mantiskā stāvokļa kontroles procedūra vairs būtiski neatšķirtos, iespējams, aktualizētos jautājums par to, kur novilkt robežu starp publiski pieejamu un nepieejamu informāciju. Ir rūpīgi jāizvērtē, kāds risinājums būtu samērīgs, no vienas puses, starp sabiedrības tiesībām kontrolēt tās dienestā esošu valsts amatpersonu ienākumus un mantisko stāvokli un, no otras puses, šo amatpersonu kā fizisko personu tiesībām uz datu aizsardzību.

Nobeigums

Vispārējā ienākumu un mantiskā stāvokļa deklarēšana ir sarežģīts mehānisms, kas prasa precīzi un pārdomāti izstrādātas procedūras. Pieredze ar valsts amatpersonu deklarācijām kopš 1996. gada un ar iedzīvotāju gada ienākumu deklarācijām ir lieti izmantojama jaunās sistēmas izstrādē. Tomēr risks saistās ar to, ka jaunas deklarēšanas sistēmas ieviešana ir politiski jutīgs jautājums, kuras efektīvam risinājumam ir nozīmīgi oponenti – kaut vai tāpēc, ka, ieviešot stingras kontroles sistēmu, kļūtu grūtāk baudīt korupcijas vai citādā noziedzīgā ceļā gūtus līdzekļus, kā arī samazinātos iespējas izvairīties no nodokļu maksāšanas.

Tāpēc savā ziņā ar bažām nākas raudzīties uz Ministru kabineta lēmumu – līdz ar koncepcijas apstiprināšanu par gadu paātrināt valsts informācijas sistēmas izveidošanu fizisko personu ienākumu kontrolei (no 2008. gada 1. janvāra termiņu pārceļot uz 2007. gada 1. janvāri). Ņemot vērā nepieciešamo laukietilpīgo darbu pie attiecīgo normatīvo aktu projektu izstrādes, patlaban grūti prognozējamo to pieņemšanas laiku, kā arī ieviešanai nepieciešamos sagatavošanās pasākumus, termiņa pārmērīga pietuvināšana var kaitēt sistēmas pareizai izstrādei un ieviešanai.

Lai vispārējā deklarēšana sniegtu jēgpilnu rezultātu, tā jāizveido precīzi kā smalks pulksteņmehānisms. Kādas atsevišķas šķietami sīkas detaļas trūkums var sagraut visas sistēmas jēgu. Līdz ar to šīs sistēmas izveidē svarīgs politisks jautājums ir nepieļaut, lai ieinteresētās personas varētu jaunveidotajā sistēmā iestrādāt un sākotnēji noslēpt nepilnības.

¹ Valts Kalniņš 2003. gadā Latvijas Universitātē ieguvis politoloģijas doktora grādu. No 1994. līdz 1997. gadam studējis politikas zinātnei arī Oslo Universitātē Norvēģijā. Kopš 1998. gada nodarbojas ar korupcijas pētījumiem Latvijas Ārpolitikas institūtā un kopš 2003. gada Sabiedriskās politikas centrā *Providus*. Viņš ir grāmatu *Tiesu vara un korupcija*

(2001), *Korupcijas novēršanas politika Latvijā: problēmas un izredzes* (2002), *Parlamentārā lobēšana starp pilsoņa tiesībām un korupciju* (2005) autors.

² *Best Practices in Combating Corruption*. OSCE, 38. lpp.

³ Turpat, 39. lpp.

⁴ Korupcijas novēršanas likums. Pieņemts 21.09.1995, zaudējis spēku no 10.05.2002. *Vēstnesis*, 11.10.1995, 28.12.1995, 31.05.1996, 04.11.98., 26.03.1999.

⁵ Likums "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā". Pieņemts 25.04.2002. *Vēstnesis*, 09.05.2002, 30.12.2002, 22.05.2003.

⁶ Sk.: http://www6.vid.gov.lv/vid_pdb/vad.asp Pēdējo reizi sk. 16.12.2005.

⁷ Sk., piemēram, *Monitoring the EU Accession Process: Corruption and Anti-corruption Policy*. Open Society Institute. 2002. Par Slovākiju 537. lpp., par Ungāriju 261. lpp, par Igauniju 207. lpp. <http://www.eumap.org/topics/corruption/reports> Pēdējo reizi sk. 05.01.2006.

⁸ Sk., piemēram, par Kazahstānu: National Integrity Systems Country Study Report. Kazakhstan 2001, 8. lpp. <http://www.transparency.org/content/download/1659/8408/file/kazakhstan.pdf> Pēdējo reizi sk. 09.12.2005.

⁹ Sk., piemēram, *Monitoring the EU Accession Process: Corruption and Anti-corruption Policy*. Open Society Institute. 2002. Par Čehiju 153. lpp, par Slovēniju 585.–586. lpp. <http://www.eumap.org/topics/corruption/reports> Pēdējo reizi sk. 05.01.2006.

¹⁰ Piemēram, Bertrāns de Spevils (*Bertrand de Speville*) par vienu no pretkorupcijas iestāžu neveiksmju cēloņiem ir nosaucis to, ka šīs iestādes pašas kļūst korumpētas. Sk. de Speville, B. *Why do anti-corruption agencies fail*. Vienna, Austria, April, 2000. Šeit ņemts no: Pope, J. *TI Source Book 2000*. Transparency International, 2000. <http://www1.transparency.org/sourcebook/11.pdf> Pēdējo reizi sk. 16.12.2005.

¹¹ Konceptijas projekts "Par fizisko personu ienākumu gūšanas kontroles pilnveidošanu". Izskatīts Ministru kabinētā 20.09.2005., 5. lpp. <http://www.mk.gov.lv/index.php/mk/23343/839.doc> Pēdējo reizi sk. 16.12.2005.

¹² Mūrniece, I. *KNAB ķers gan raudas, gan haizivis*. Intervija ar A. Loskutovu. *Latvijas Avīze*, 16.12.2005.

¹³ Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. Iedzīvotāju ienākumu gūšanas kontroles pilnveidošana. Prezentācijas materiāls. Rīga, 12.01.2005. Dokuments autora rīcībā.

¹⁴ Avots: Valsts ieņēmumu dienesta interneta lapa. http://www6.vid.gov.lv/vid_pdb/vad.asp Pēdējo reizi sk. 05.12.2005.

¹⁵ *Best Practices in Combating Corruption*. OSCE, 39. lpp.

¹⁶ Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. pants aizsargā tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi un, proti, "1. Ikvienam ir tiesības uz savu privāto un ģimenes dzīvi, korespondences noslēpumu un dzīvokļa neaizskaramību. 2. Valsts institūcijas nedrīkst traucēt nevienam baudīt šīs tiesības, izņemot gadījumus, kas paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts un sabiedriskās drošības vai valsts ekonomiskās labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību, vai lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības."

¹⁷ Jayawickrama, N., Pope, J., Stolpe, O. *Legal Provisions to Facilitate the Gathering of Evidence in Corruption Cases: Easing the Burden of Proof*. www.unodc.org/pdf/crime/publications/legal_provisions.pdf Pēdējo reizi sk. 05.12.2005.

¹⁸ Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvencija. 20. pants. *Vēstnesis*, 30.11.2005.

¹⁹ Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību. 12. panta 7. punkts. *Vēstnesis*, 06.06.2001.

²⁰ Šis priekšlikums ietverts arī koncepcijā "Par fizisko personu ienākumu gūšanas kontroles pilnveidošanu", 7. lpp. <http://www.mk.gov.lv/index.php/mk/23343/839.doc> Pēdējo reizi sk. 16.12.2005.

²¹ Likums "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli". 22. pants. *Ziņotājs*, 10.06.1993.; *Vēstnesis*, 15.12.1999., 24.12.2004.

²² Konceptijas projekts "Par fizisko personu ienākumu gūšanas kontroles pilnveidošanu". Izskatīts Ministru kabinetā 20.09.2005., 4. lpp. <http://www.mk.gov.lv/index.php/mk/23343/839.doc> Pēdējo reizi sk. 11.01.2006.

²³ Turpat, 6. lpp.

²⁴ Līdzīgu ieteikumu jau 2001. gadā Latvijā izvirzīja britu nodokļu audita un izmeklēšanas eksperts Džims Frosts (*Jim Frost*): "Ieviesiet varbūtību, ka nodokļu vajadzībām jebkura skaidra nauda, kas fiziskai personai pieder un kuras daudzums pārsniedz zināmu summu, piemēram, 2000 latu, jāuzskata par apliekamu ienākumu. Tas varētu būt pakļauts nepieciešamiem un ierobežotiem atbrīvojumiem personām, kurām ir likumīgs business vai kāds cits iemesls šādas lielas summas glabāšanai skaidrā naudā, un kas var nodrošināt neapgāžamus pierādījumus, ka šai naudai ir likumīgs avots – tikai tādā gadījumā, ja atbrīvojumi ir pietiekami strikti regulēti, lai nepieļautu, ka nodokļu nemaksātāji atrod kādu izeju." // Frost, J. *Nulles deklarācijas – korupcijas apkarošanas saistība ar cīņu ar nodokļu nemaksāšanu*. Dokuments izplatīts seminārā par īpašuma sākotnējās deklarēšanas, legālās prezumpcijas un pierādījumu nastas pārcelšanas ieviešanu Latvijā. Rīga, 12.–13.09.2001.

²⁵ Konceptijas projekts "Par fizisko personu ienākumu gūšanas kontroles pilnveidošanu". Izskatīts Ministru kabinetā 20.09.2005., 7. lpp. <http://www.mk.gov.lv/index.php/mk/23343/839.doc> Pēdējo reizi sk. 11.01.2006.

²⁶ *Best Practices in Combating Corruption*. OSCE, 39. lpp.

²⁷ Likums "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā". 26. pants. *Vēstnesis*, 09.05.2002, 30.12.2002.

²⁸ Konfidencialitāti nosaka likuma "Par nodokļiem un nodevām" 22. pants. Tā, piemēram, sabiedrība nekad neuzzināja kādreizējā Privatizācijas aģentūras padomes locekļa N. Lakuča deklarācijas pārbaudes rezultātus. N. Lakučs savulaik deklarēja skaidras naudas uzkrājumus dažādās valūtās, kuru kopīgā vērtība bija vairāki miljoni latu. Lai arī šādu ziņu norādīšana rada aizdomas par negodprātīgu rīcību, šīs informācijas pārbaude notika saskaņā ar likumu "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli", un tās rezultāti nav publiskoti, neļaujot nedz apstiprināt aizdomu pamatotību, nedz arī nepamatotību, tādējādi liedzot atjaunot attiecīgās personas labo reputāciju. Visticamāk, līdzīga situācija būs saistībā ar Valsts ieņēmumu dienesta Zemgales reģionālās iestādes vadītāja Andra Zāles un citu valsts amatpersonu, kuras uzrādījušas lielus uzkrājumus skaidrā naudā, pārbaudēm, jo Valsts ieņēmumu dienests tādos gadījumos sola veikt fizisko personu auditu, kura rezultāti ir konfidenciali. A. Zāle, stājoties amatā, deklarējis skaidras naudas uzkrājumus Ls 355 000 apmērā (pēc tam apgalvojis, ka kļūdījies pārrakstoties, esot pierakstījis šim skaitlim vienu nulli par daudz).

5. Politiskie interešu konflikti: jēdziens un risinājumi

*Iveta Kažoka*¹

Interešu konflikti ir maz pētīta, taču Latvijā ne vairs gluži jauna tēma. Ik pa laikam masu medijos parādās informācija, ka kāda no valsts amatpersonām varētu būt interešu konflikta situācijā. Vairākas pazīmes liecina, ka pieaug izpratne par interešu konfliktu tematiku kopumā un to regulējumu Latvijas likumos.²

Interešu konfliktu parasti konceptualizē apmēram šādi: tā ir situācija, kad valsts amatpersonai ir tādas privāta rakstura intereses, kas varētu nepienācīgā veidā ietekmēt amata pienākumu veikšanu.³ Arī Latvijas likums "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" balstīts uz šo izpratni, paredzot, ka valsts amatpersona nedrīkst izmantot savu amatpersonas statusu un amatu, lai gūtu labumu sev, saviem tuvākajiem radniekiem vai darījumu partneriem.⁴

Interešu konflikta situācijā saduras amatpersonas privāta ieinteresētība un sabiedrības interese godprātīgā valsts amatpersonas amata pienākuma veikšanā. Turklāt nav nepieciešams, lai amatpersonas privāto interešu pamatā būtu finansiāli apsvērumi. Ne mazāku kaitējumu var nodarīt arī amatpersonas privātās intereses, kurām ir tīri personisks un nefinansiāls raksturs.⁵ Tās, iespējams, ir mazāk tipiskas interešu konfliktu situācijas, kas ir grūtāk pamanāmas un pierādāmas, tomēr tādēļ ne mazāk svarīgas.

Viena no personiskām interesēm ir valsts amatpersonas politiskā interese. Jēdzienu *politiskā interese* var izprast dažādi. Intuitīvi to visvieglāk definēt kā interesi, kas izriet no amatpersonas politiskās pārliecības. Tomēr šo izpratni ir grūti lietot praksē, jo tā ietver norādi uz strīdīgiem un grūti mērāmiem lēmuma pieņemšanas motīviem – piemēram, amatpersonas ideoloģisko orientāciju. Tāpēc šajā rakstā politiskā interese tiks skatīta vairāk no cita, konkrētāka rakursa, aplūkojot to kā interesi, kas ir **amatpersonai kā kādas politiskās organizācijas biedram vai atbalstītājam**.

Politiskais interešu konflikts kā specifisks interešu konfliktu paveids prasa rast atbildi uz jautājumu: vai un kādos gadījumos amatpersona drīkst izmantot savu

statusu, lai gūtu labumu kādai no politiskajām partijām? Piemēram, vai un kādos gadījumos amatpersona drīkst savas kompetences ietvaros pieņemt partijas sponsoriem vai citiem partijas biedriem labvēlīgus lēmumus, rīkoties ar valsts resursiem, lai spēcīnātu partiju kā organizāciju, veicinātu tās no jauna ievēlēšanas izredzes? Tieši politisko partiju intereses ir pamatā konkrētiem valsts amatpersonu lēmumiem iesaistīt valsts pārvaldes vai pašvaldību darbiniekus priekšvēlēšanu aktivitātēs, tērēt valsts budžeta līdzekļus partijas (vai tās sponsoru) interesēs vai sadalīt valsts pārvaldes vai pašvaldību administratīvos amatus, balstoties uz politiskā izdevīguma kritērijiem.⁶

Raksta mērķis ir paraudzīties uz politisko interešu konfliktu problemātiku kopumā – gan uz teorētiskām nostādnēm, gan Latvijai raksturīgākajām politisko interešu konfliktu situācijām – un ieskicēt virzienus, kur būtu meklējamas iespējas politisko interešu konfliktu situāciju novēršanai.

Politiskās partijas interese kā personīgās intereses paveids

No amatpersonas skatpunkta raugoties, politisko interešu konfliktu situācijas pēc būtības daudz neatšķiras no klasiskajiem interešu konfliktiem. Tipiskākajos interešu konfliktu gadījumos amatpersonai var traucēt objektīvi un godprātīgi pildīt amata pienākumus pašas finansiālā interese. Politisko interešu konflikta situācijā amatpersona arī sajūt kādas “iekšējas”, ar amatu nesaistītas motivācijas klātbūtni. Tomēr labums, ko amatpersona varētu sev personīgi gūt no pieņemtā lēmuma, ne vienmēr ir skaidri redzams. Piemēram, personiskā ieinteresētība nav acīmredzama, ja amatpersona pieņem lēmumu par labu kādas partijas sponsoram, vēloties, lai attiecīgā persona arī pēc šī lēmuma pieņemšanas turpinātu ziedot partijai. Tomēr gan šajā gadījumā, gan visās citās politisko interešu konfliktu situācijās netieši ir pamanāma arī amatpersonas personīgā interese – piemēram, amatpersona cer, ka pateicībā par darbošanos partijas interesēs partija veicinās šīs amatpersonas turpmākās karjeras iespējas.

Lai gan lēmums, kas pieņemts politisko interešu konflikta situācijā, var būt sabiedrības interesēm ne mazāk kaitīgs kā jebkurš cits ar amata pienākumu tieši nesaistītu interešu ietekmē pieņemts lēmums, tomēr līdz šim Latvijā amatpersonu darbošanās partiju interesēs nav uzskatīta par specifisku interešu konflikta veidu.

Tomēr tieši šādai politisko ietekmju izpratnei ir racionāls pamats. Piemēram, citu valstu pieredze ļauj uzskatīt par interešu konfliktu paveidiem situācijas, kad valsts amatpersonas amata pienākumu pildīšanu ietekmē politisko organizāciju intereses. Ilustrācijai – Eiropas Padomes Ministru Komitejas rekomendācijai *Par uzvedības kodeksiem publiskā sektora darbiniekiem*⁷ pievienotajā uzvedības kodeksa paraugā ir ieteikts interešu konfliktus definēt, par atskaites punktu ņemot amatpersonas personisko interesi, kura ietekmē vai pat tikai šķietami ietekmē neitrālu un objektīvu amata pienākumu veikšanu. Pantā par interešu konfliktiem ir īpaši atrunāts, ka ar amatpersonas personīgo interesi

būtu jāsaprot jebkāds labums pašai amatpersonai, tās ģimenei, tuviem radniekiem, draugiem vai **organizācijām un personām, ar kurām amatpersonai ir darījumu attiecības vai politiskas attiecības**. Politiskie interešu konflikti par specifisku interešu konfliktu veidu tiek uzskatīti arī, piemēram, ASV, Ņujorkas pilsētas interešu konflikta regulējumā. Tajā ir ietvertas vairākas normas, kas tieši skar situācijas, kurās izpaužas politiskie interešu konflikti – piemēram, ir noteikts aizliegums izmantot pilsētas resursus priekšvēlēšanu aģitācijas mērķiem vai iesaistīt pilsētas amatpersonas politiskās aktivitātēs.⁸

Protams, jautājums par politisko (partijas) interesi kā personiskās intereses paveidu ir strīdīgs. Nav noliedzams, ka politiskā interese ir ļoti specifisks, personiska rakstura interešu paveids un ne vienmēr ir iespējams pateikt, kādos gadījumos amata pienākumu pildīšanā tā būtu pieļaujama un kad tomēr ne. Noteikti nevar prezumēt, ka jebkāda politisko interešu ietekme uz valsts amatpersonu darbu ir nevēlama un/vai aizliedzama.⁹ Var būt gadījumi, kad amatpersonas rīcība partijas interesēs ir pareiza vai arī šī persona nemaz nevar izslēgt politiskās, partijas intereses no savas darba kārtības. It īpaši tas attiecas uz vēlētajām amatpersonām (Saeimas, pašvaldību deputātiem), kuras ar partijas politisko programmu piedalījās vēlēšanās. Ja tās, piemēram, sadala valsts vai pašvaldību līdzekļus atbilstoši programmai un tomēr to patiesais rīcības pamudinājums (pieņemot, ka to ir iespējams noteikt) ir attiecīgās partijas popularitātes un atkārtotās ievēlēšanas izredžu palielināšana (politiska interese), tad ļoti smaga pierādījumu nasta tiktu uzlikta tam, kas apgalvotu, ka tāda rīcība nav legītīma.

Tomēr konstatējums, ka pastāv legītīmas un/vai neizbēgamas politiskās intereses, nenozīmē, ka **visas** politiskās intereses ir legītīmas. Amatpersonas darbība tikai un vienīgi savas partijas interesēs lielākoties var nevēlami ietekmēt demokrātijas procesu un sabiedrības ticību valsts varas izmantošanas godīgumam un racionalitātei. Par nevēlamām noteikti ir atzīstamas politiskās ietekmes tādā gadījumā, ja amatpersonai kādas partijas labā ir jāpārkāpj likums, ja tā par attiecīgo lēmumu saņem samaksu no ieinteresētās puses (tajā skaitā – partija saņem ziedojumu kā atlīdzību par amatpersonas lēmumu), ja lēmums tiek pieņemts slepeni vai citādi ignorējot demokrātiskas lēmumu pieņemšanas procedūras, lai “pieseģtu” kādas konkrētas partijas interesi.

Politisko interešu konfliktu situācijas

Gan interešu konfliktu vispār, gan politisko interešu konfliktu novēršanas mērķis ir nepieļaut, lai valsts amatpersonas statuss un no tā izrietošās privilēģijas tiktu izmantotas šaurām interesēm.

Konceptuāli var izšķirt vairākus ar politikas procesu un partijām saistītu interešu veidus:

- partijas interese par finansējumu (piemēram, partijas biedru interese, veicot savus amata pienākumus, rīkoties tā, lai noturētu partijas sponsorus un pievilinātu jaunus);

- partijas ietekmes nostiprināšanas interese (piemēram, partijai lojālu cilvēku iecelšana valsts vai pašvaldību amatos; valsts budžeta līdzekļu izmantošana, lai atsevišķām pašvaldībām būtu izdevīgi "pieslieties" pie varas esošajai partijai; partiju vispārējo darbību, finansēšanas, vēlēšanu kampaņu regulējošo noteikumu izveide, kas ir izdevīga attiecīgajai partijai);
- partijas organizatoriskās stiprināšanas interese (piemēram, jaunu partijas biedru, atbalstītāju pievilināšana var izpausties kā amatu vai citādu labumu dalīšana pēc partejiskā principa; atšķirīgi standarti savas partijas biedru vai sponsoru un citu ar partiju saistītu personu kontrolēšanā);
- partijas popularizēšanas un ievēlēšanas interese (piemēram, valsts amatpersonas izmanto valsts resursus, lai reklamētu partiju vai veiktu priekšvēlēšanu aģitāciju);
- partijas konkurentu ietekmes mazināšanas interese (piemēram, tā var izpausties kā partejiski motivēta atriebība konkurējošo partiju biedriem, vēlme pārvilināt citas partijas sponsorus).

Protams, dzīvē šīs intereses ne vienmēr ir tik nepārprotami nodalāmas. Turklāt ne visas no šīm interešu kategorijām ir monolītas un vienmēr vienādi vērtējamas – piemēram, parlamenta deputātiem partijas atkārtotas ievēlēšanas interese ir aktuālāka, vieglāk pamatojama un legītīvāka nekā valsts pārvaldes darbiniekiem. Turklāt vēlamā rīcība politisko interešu konflikta situācijā ir atkarīga arī no apstākļiem, kuros šī situācija ir radusies.

Turpmāk tiks aprakstīti un analizēti trīs vispārināti politisko interešu konfliktu "riskā" situāciju veidi. Situāciju apraksti ir balstīti uz pēdējos gados Latvijas medijos publicitāti guvušiem notikumiem, kuros ir acīmredzamas vai vismaz nojaušamas politisko ietekmju pēdas. Protams, riska situāciju var būt daudz vairāk – raksta ierobežotā apjoma dēļ nav iekļauta analīze, piemēram, par partiju interešu ietekmi uz valsts izsludinātajiem konkursiem, par gadījumiem, kad ar kādu partiju saistīta amatpersona uzrauga vai kontrolē partijas sponsorus interesējošu nozari, par rīcību ar valsts resursiem partijas interesēs un citiem partiju ietekmes riska apstākļiem.

Individualizētu, adresātam ekonomiski nozīmīgu lēmumu pieņemšana

Pieņemot individualizētus, adresātam ekonomiski nozīmīgus lēmumus, politisko interešu konflikta situācija var izpausties tad, ja valsts amatpersona, piedaloties lēmuma pieņemšanā, saskaras ar savas partijas sponsora vai cita partijas biedra ekonomiskajām interesēm.

Šā veida politisko interešu konfliktu situāciju piemēri ir šādi:

- pašvaldības komisijā, kas lemj par ēku būvniecību, ir partijas A biedrs. Persona, kas ir ziedojusi partijai A, iesniedz pieteikumu ēkas būvniecībai;¹⁰

- valdībā esošo partiju sponsori vēlas privatizēt valsts īpašumus un iesniedz pieteikumu valdības lēmumam par privatizāciju;¹¹
- ar partijas sponsoru saistītām personām tiek iznomāts dārgs īpašums. Iznomātājs ir ministrija, kuras vadībā ir attiecīgās partijas biedrs.¹²

Katrā no minētajiem gadījumiem pastāv risks, ka valsts amatpersona – kādas partijas pārstāvis (biedrs vai atbalstītājs) – nepamatoti pieņems savas partijas sponsoram vai citam partijas biedram izdevīgu lēmumu. Par nevēlamu atzīstama arī situācija, kad pieņemtais lēmums ir pamatots, taču politisku apsvērumu dēļ adresātam izdevīgāks, nekā tad, ja tiktu lemts par “vidējā” Latvijas iedzīvotāja interesēm. Vispārējais princips: politiskajiem, partijas piederības kritērijiem nevajadzētu būt nekādam nozīmei individualizētu lēmumu pieņemšanā. Amatpersonai vienmēr nāktos domāt par to, kāds būtu labākais risinājums sabiedrībai kopumā.

Protams, nevienā no minētajiem gadījumiem ne valsts amatpersonas, ne ziedotāja negodprātīgu rīcību nevar prezumēt. Iespējams, attiecīgās partijas pārstāvis nezina, ka persona, attiecībā uz kuru viņš pieņem lēmumu, ir ziedojuši viņa partijai vai – pat ja ir informēts – šis fakts neietekmē viņa lēmumu. Turklāt valsts amatpersonas iespēja atteikties no lēmuma pieņemšanas ne vienmēr būs problēmas risinājums, jo: 1) valsts amatpersonām nav pienākums zināt, kas ir ziedojis viņu atbalstītajām politiskajām partijām, un, iespējams, ka praksē vairums amatpersonu par to arī reti kad ir informētas; 2) dažās situācijās ietekme ir tik pastarpināta un netieša, ka grūtības, kas var būt saistītas ar atteikšanos no lēmuma pieņemšanas, var kļūt nozīmīgākas nekā sabiedrības interese būt pārliecinātai par absolūti objektīvu lēmumu pieņemšanu.

Būtu arī grūti pamatot kādus sevišķus piesardzības pasākumus attiecībā uz, teiksim, privatizācijas kandidātu un vienlaikus – partijas sponsoru –, piemēram, liekot viņam veikt kādas procedūras, kas netiek prasītas no citiem kandidātiem. Ja ar likumu noteiktā partiju finansēšanas sistēma ir balstīta uz ziedojumiem, tad šādi ziedojumi vienlaikus ir līdzeklis, kā tiek nodrošināts demokrātiskais process. Pastāvot tieši šādai sistēmai, nebūtu taisnīgi katrā ziedotājā prezumēt negodprātīgus nolūkus un tādēļ pakļaut to īpašai pārbaudei. Paredzams, ka šāda pārbaude varētu atturēt cilvēkus ziedot partijām.

Tomēr šādas situācijas var radīt sabiedrībā iespaidu, ka lēmuma pieņēmējs konkrētajā gadījumā nav varējis būt objektīvs un partijas sponsoram labvēlīgais lēmums nav nekas cits kā pateicība par ziedojumu partijai vai pat iepriekš norunāta samaksa. Tāpēc būtu jāpanāk, lai izvērtēšanas procedūrās un pieņemtajā lēmumā partijas sponsorēšanas faktam būtu pēc iespējas mazāka nozīme vai pat nekādas nozīmes. Visticamāk – optimālais risinājums ir atkarīgs no amatpersonas informētības pakāpes par ziedošanas faktu un pieņemtā lēmuma rakstura. Lielāks pamats prasīt, lai attiecīgā amatpersona lēmumā nepiedalītos, ir gadījumos, kad:

- amatpersona ieņem augstu amatu (piemēram, ministri);
- ziedojums partijai ir nozīmīgs (gan finansiālā izteiksmē, gan arī tā īpatsvars citu partijas saņemto ziedojumu kopsummā);

- pieņemamais lēmums nav ikdienišķs administratīvs akts, bet gan piešķir kādu īpašu privilēģiju vai arī ir saistīts ar lēmuma adresātam nozīmīgām finansiālām vai personiskām sekām.

Īpašu uzmanību būtu pelnījusi situācija, kad ziedojums partijai izdarīts pēc lēmuma pieņemšanas. Piemēram, valdība noslēdz ļoti dārgu līgumu ar advokātu biroju. Vēlāk advokātu birojs ziedo lielas naudas summas vienai no valdības koalīcijas partijām.¹³ Lēmuma pieņemšanas brīdī sabiedrība nevar zināt, vai starp partiju un labuma saņēmēju nepastāv vienošanās apmainīt izdevīgu līgumu pret ziedojumiem. Šo konkrēto problēmu var attiecināt uz katru gadījumu, kad Saeima, valdība vai valsts pārvaldes iestāde pieņem kādai personai ļoti izdevīgu lēmumu un šī persona vēlāk ziedo partijai, kas piedalījies lēmuma pieņemšanā. Tādā gadījumā neizbēgami rodas aizdomas, ka lēmums ticis nopirkts. Droši vien, ja būtu iespējams pierādīt vienošanās faktu starp attiecīgās partijas un labuma saņēmēja pārstāvjiem, būtu pamats ierosināt krimināllietu. Taču vismaz teorētiski nevar arī izslēgt iespēju, ka nekādas vienošanās nav bijis un ka vēlākais ziedojums vismaz tiešā veidā nav saistīts ar agrāk gūto labumu. Ja līdzīgas situācijas automātiski vērtētu kā korumpētas, tas mestu ēnu uz katru ziedotāju, kurš pirms ziedojuma ir saņēmis kādu labumu no valsts.

Par korumpētu darījumu līdzīgos gadījumos varētu liecināt netiešas pazīmes – piemēram, valsts vai pašvaldības piešķirtā labuma personifikācijas pakāpe un procedūras nepilnības, kas bijušas saistītas ar lēmuma pieņemšanu.

Vara pār valsts amatiem

Interese ielikt “savus” cilvēkus valsts vai pašvaldību amatos ir katrai partijai. Tādēļ valsts amatpersona – kādas partijas biedrs vai atbalstītājs – nonāk politisko interešu konflikta situācijā, ja konkursā uz valsts amatiem piedalās arī kāds cits ar attiecīgo partiju vai konkurējošu partiju saistīts kandidāts.

Ar valsts amatiem saistītu politisko interešu konfliktu situāciju piemēri ir šādi:

- partiju sponsori vai partijas biedri tiek iecelti valsts komercsabiedrību valdēs, padomēs vai citos “ienesīgos” amatos.¹⁴ Šos amatus parasti raksturo liels atalgojums un neliels darba apjoms;¹⁵
- valsts pārvaldes un pašvaldību amatos (gan vadītāju, gan zemāka līmeņa darbinieku) tiek iecelti pie varas esošo (parasti – attiecīgās nozares ministra) partiju biedri. Šī situācija atšķiras no iepriekšējās ar to, ka tiek rīkots konkurss un attiecīgie amati nereti ir valsts civildienesta amati. Vēlāk var parādīties ziņas, ka konkurss bijis fiktīvs, nav ievērotas noteiktās procedūras (vai tās pielāgotas “vajadzīgajam” kandidātam) un rezultāts bijis iepriekš zināms;¹⁶
- līdz ar jauna politiska spēka nākšanu pie varas attiecīgajā nozarē tiek atlaisti iepriekš tur strādājošie darbinieki. Lai gan šīs atlaišanas notiek uz disciplinārlietas vai citāda tiesiska pamata, atklāti vai slēpti jūtama politiska motivācija.¹⁷

Politiska rakstura interešu konflikts amatpersonai rodas brīdī, kad tai ir jāizšķiras – izvēlēties “savējo” vai tomēr mēģināt atrast kādu citu, iespējams, profesionālāku kandidātu. Šādiem gadījumiem ir vairāki problemātiski aspekti. Piemēram, tādējādi pieaug risks, ka gan vadības, gan saimnieciskos amatos tiek iecelti cilvēki, kuriem nav atbilstošas kvalifikācijas un pieredzes. Turklāt šādā veidā ieceltie cilvēki kļūst atkarīgi, pieaug valsts pārvaldes nestabilitāte, mazinās arī kompetences un profesionālisma kā vērtības nozīme valsts pārvaldē.

Ja nozīmīgas valsts komercsabiedrības amatā vai amatā, kas kontrolē kādu tautsaimniecības nozari, tiek iecelts partijas sponsors, tad līdzās šaubām par šā cilvēka profesionālo piemērotību sabiedrībai var rasties aizdomas, ka ziedojums veikts, lai attiecīgo amatu nopirktu.

Likumā noteiktās procedūras un valsts pārvaldes principi pārvēršas par farsu, kad konkurss uz valsts amatu (it īpaši civildienesta amatu) notiek tikai “skata pēc” un pamatā ar konkurējošo partiju saistītas amatpersonas atlaišanai vai pazemināšanai amatā ir nebūtiski iemesli. Tas grauj arī normālu valsts pārvaldes funkcionēšanu un uzticēšanos valstij.

Tomēr šī prakse, iespējams, dažkārt tiek uztverta kā tik pašsaprotama, ka attiecīgā lēmuma pieņēmējs var pats neapzināties, ka izvēle par labu partijas biedram ir vismaz apstrīdama. Līdzīgās situācijās attiecībā uz iecelšanu valsts amatos (protams, tajos, kas nav civildienesta amati) viennozīmīga vērtējuma nav arī citās valstīs: uzskati šajā ziņā atšķiras. Piemēram, pastāv viedoklis, ka politiskās iecelšanas ir normāls politisks process, kas nodrošina, ka attiecīgās nozares, komercsabiedrības pārrauga politiski uzticamas personas. Sabiedrībai šī uzticamība būtu jārespektē tādēļ, ka tieši partijām būs jāuzņemas politiskā atbildība tad, ja attiecīgajā nozarē radīsies problēmas. Līdz ar to konkurss var arī nebūt pats izšķirošākais kritērijs, lai izvēlētos, piemēram, ideoloģiski līdzīgi domājošus vai uzticamus kandidātus. Reizē ar šo viedokli pastāv arī cits uzskats, kas amatu dalīšanu pēc politiskā kritērija pielīdzina korupcijai.¹⁸

Tomēr kopumā, lai gan šāda veida iecelšanas valsts amatos lielākā vai mazākā apjomā pastāv visās valstīs, tomēr mūsdienu attīstītajās demokrātijās tās biežāk tiek uztvertas kā liecība par korumpētu vai vismaz par nesaimniecisku rīcību.¹⁹

Likumdošanas iniciatīva, balsojums parlamentā

Ir iespējamas situācijas, kad vēlētā valsts amatpersona, ierosinot likumprojektu vai par to balsojot, rīkojas nevis pēc savas partijas programmas vai saviem personīgajiem apsvērumiem par sabiedrībai vislabāko risinājumu, bet gan pēc partijas sponsoru interesēm. Piemēram, partija iesniedz Saeimā priekšlikumu par grozījumiem likumā; ir skaidri redzams, ka grozījumi nāk par labu kādam no partijas sponsoriem.²⁰

Vērtējot tādas situācijas, būtu jānoskaidro, vai partijas ierosinātais likumprojekts (balsojums) īstenībā nav atlīdzība par ziedojumiem. Protams, ja ziedojums

veikts uz iepriekšējas norunas pamata – partija vai deputāts atlīdzībā par ziedojumu iniciēs likumprojektu vai balsos kādā noteiktā veidā (ziedojums var būt gan pirms, gan pēc balsojuma), tad tā ir kukuļošana. Par korupciju varētu uzskatīt arī situāciju, kad likumdevēja pārstāvis savā kabinetā mēģina pierunāt lobētāju veikt ziedojumus, vienlaikus apspriežot likumdošanas iniciatīvas vai balsojumus, kuros lobētājs ir ieinteresēts.²¹ Taču, pat ja tādas norunas nav bijis, attiecīgās partijas vai kandidāta rīcība tomēr var būt gan tiesiski, gan ētiski apšaubāma. Par leģitīmiem ziedojumiem var uzskatīt tad, ja nauda tiek ziedota uz uzskatu līdzības pamata, parasti saistībā ar vispārīgākiem mērķiem. Partijas biedri, īstenojot savu mandātu, nedrīkst būt sasaistīti ar ziedojuma faktu.

Cits, no ētikas viedokļa svarīgs jautājums – vai ziedojums (naudas ietekme) nodrošina kādām interesēm vienkāršāku piekļuvi likumdošanas procesam nekā citām, kas partiju atbalstījušas citādā veidā? Piemēram, vai partija ir tikpat nozīmīgi iestājusies arī par citām interešu grupām, kuras nav tai ziedojušas?

Viens no svarīgākajiem Saeimas balsojumiem ir ikgadējais balsojums par valsts budžetu. Valsts budžeta veidošanā politisko interešu konfliktu risks ir milzīgs – pie varas esošajām partijām ir visai lielas iespējas izrādīt favoritismu un dāsni atalgot, piemēram, sabiedrības grupas, kas ir tās vēlētāji, vai arī piešķirt vairāk līdzekļu nozarēm, kurās darbojas partiju sponsori, vai pašvaldībām, kuru vadībā ir ar attiecīgajām partijām saistīti cilvēki.

Šos procesus valsts budžeta kontekstā ir ļoti grūti izvērtēt tā veidošanas posmā Ministru kabinetā, kur tiek noteikts liels visu valsts izdevumu īpatsvars nākamajam gadam. Daudz skaidrāk dažādas ietekmes, tajā skaitā politiskas ietekmes, ir saredzamas laikā, kad projekts nonāk Saeimā. Vairākus gadus Saeimā pastāv šāda prakse: lemjot par valsts budžetu kārtējam gadam, Saeimā pārstāvētās partijas (parasti valdošās koalīcijas partijas) sev nosaka “budžeta kvotu”, kas tiek sadalīta kādām konkrētām, sīkām vajadzībām, parasti tām pašvaldībām, kuru vadībā ir ar konkrēto partiju saistīti cilvēki.²²

Ir vairāki apsvērumi, kas ļauj apšaubīt šādas budžeta līdzekļu sadales pamatību, lietderību un ētiskumu. Vispirms – to ir grūti izskaidrot ar racionālu budžeta veidošanas pieeju. Šāda prakse rada iespaidu, ka valsts budžeta līdzekļu sadales mērķis parlamentā ir ne tik daudz labot izpildvaras kļūdas, cik piešķirt deputātiem un frakcijām iespēju budžeta kvotas ietvaros vairojot savu politisko kapitālu.

Vēl viens risks ir signāls, ko šādas mērķdotācijas raida sabiedrībai un valsts pārvaldei. Var noprast, ka ilgtermiņa plānošana, visaptverošas un kompleksas reformas valsts augstākajām amatpersonām šķiet mazāk nozīmīgas nekā, piemēram, individualizēti “pakalpojumi” konkrētiem pagastiem. Protams, šādi individualizēti piešķirumi būs spēcīgs arguments priekšvēlēšanu kampaņā. Taču tie arī novērš uzmanību no lielajām reformām, likumiem un klievē politisko atbildību.

Iespējams, varētu attaisnot tādu budžeta līdzekļu novirzīšanu, ja kvotu sadale notiktu saskaņā ar pārredzamām un taisnīgām procedūrām, kurās kritērijs būtu

patiesa kāda pagasta vai pilsētas vajadzība, nevis partijas vēlme stiprināt tur savu ietekmi. Nav pareizi, ja pašvaldības jūtas spiestas pieslēties kādai pie varas esošai partijai tikai tāpēc, ka citādi tām nebūtu iespējas saņemt budžeta finansējumu – to grūti nosaukt citādi kā par ietekmes pirkšanu par nodokļu maksātāju līdzekļiem.

Šāda budžeta sadale ir netaisnīga attiecībā pret tiem, kas tajā nav iekļauti. Piemēram, visām tām valstij ļoti nozīmīgajām programmām un nepadarītajiem darbiem, kuri līdzekļu trūkuma dēļ ir atlikti uz vēlāku laiku. Turklāt šādas finansējuma tirgošanas iespējas rada grūti attaisnojamas vēlēšanu priekšrocības pie varas esošajām partijām – kādas partijas ierosinātā budžeta līdzekļu piešķiršana kāda pagasta projektam (piemēram, skolas, slimnīcas remontam) var būt izšķirošs arguments attiecīgā pagasta vēlēšanu kampaņā. Tā kvazi-likumīgā veidā var apiet partiju finansēšanas ierobežojumus un noteiktos izdevumu “griestus” vēlēšanu kampaņām un visa sabiedrība piespiedu kārtā kļūst par atsevišķu partiju finansētājiem.

Ieteikumi

Kā redzams, politisko interešu konflikti var rasties ļoti dažādās situācijās. Šo interešu konfliktu vērtējumu un amatpersonai ieteicamo rīcības modeli ietekmē katras konkrētās lietas apstākļi, un tiem parasti ir daudz dažādu nianšu un problemātisku aspektu. Tomēr var minēt vairākus pasākumus, kuri varētu mazināt politisko interešu konfliktu rašanās iespējas vai to nodarīto kaitējumu.

Pārskatāmības labad, vēlamos pasākumus var sadalīt trijās grupās: 1) strukturāli pasākumi; 2) dažādu normatīvu (likumu, ētikas kodeksu) ieviešana; 3) izpratnes par politisko un valsts pārvaldes ētiku veicināšana.

Strukturāli pasākumi

Politisko interešu konfliktsituācijas, kad amatpersonai jāsakaras ar kādas partijas sponsora interesi, nevar tikt skatītas atrauti no strukturāliem aspektiem – tādiem kā partiju finansēšanas sistēma. Partijām ir objektīvi nepieciešami līdzekļi gan partiju organizāciju uzturēšanai, gan vēlēšanu kampaņām. Līdz ar to nevar pilnībā izslēgt risku, ka notiks mēģinājumi šos ziedojumus saistīt ar kādiem konkrētiem solījumiem. Latvijā gan pēdējo gadu laikā ir sperti nozīmīgi soļi, lai risku samazinātu – piemēram, ziedojumiem noteikti augšējie limiti, ierobežota naudas summa, ko partijas var tērēt vēlēšanu kampaņā. Tomēr vēl arvien partiju sponsoru ietekme uz politisko procesu ir liela. Tādēļ vajadzētu izvērtēt iespēju **mainīt pastāvošo partiju un kampaņu finansēšanas sistēmu**, pilnībā vai daļēji pārejot uz valsts finansējumu.

Ar partijām saistītām amatpersonām ir visai lielas iespējas izdarīt politisko spiedienu uz citām amatpersonām, tajā skaitā, lai ietekmētu personālpolitiku valsts pārvaldes iestādēs. Būtu jādomā par pasākumiem, kā šīs iespējas samazināt un

nostiprināt valsts pārvaldes darbinieku politisko neitralitāti. Virzieni varētu būt šādi:

- **Daļu ar politisko vienošanos saistīto amatu pārorientēt uz profesionālo “rekrutāciju”.** Latvijas politiskās reālijas liecina, ka patlaban nav izveidojusies skaidra izpratne par to, kuri publiskā sektora amati būtu sadalāmi pēc “politiskā tirgus” principa un kuros tomēr profesionalitātei, spējām un nopelniem jābūt izšķirošajiem kandidātu izvēles kritērijiem. Ir jāizvērtē, vai tie amati, kas tagad tiek dalīti uz politiskās vienošanās pamata, nevarētu tikt pārorientēti uz “rekrutāciju”, kur lielāka nozīme būtu profesionāliem kritērijiem.²³
- Turklāt **arī ar politisku vienošanos saistītiem amatiem būtu jānosaka vismaz minimālie profesionālie standarti;** politiskā uzticamība nedrīkst kalpot par vienīgo kritēriju pretendenta izvērtēšanai.²⁴ No sabiedrības interešu viedokļa nekādā ziņā nav vēlams, ka politiskās vienošanās rezultātā atbildīgā amatā nonāk cilvēks, kurš vāji orientējas sava jaunā darba specifikā.
- **Attiecināt politiskās neitralitātes principu uz visiem pārvaldes darbiniekiem.** Latvijā civildienests tiek izprasts diezgan šauri – tas neaptver lielu daļu tiešās pārvaldes iestādēs strādājošo un arī pašvaldību darbiniekus. Ar pārvaldes amatpersonām, kuras nav ierēdņi, ir salīdzinoši viegli manipulēt politiskās interesēs, jo šīs amatpersonas nav tik aizsargātas pret nepamatotas atļaušanas draudiem vai citām represijām (piemēram, pazemināšanu amatā, sociālo garantiju nenodrošināšanu, prēmiju nepiešķiršanu u. c.), kā arī tām nav iespēju vērsties ar sūdzību Valsts civildienesta pārvaldē.

Vairākas no šajā rakstā aplūkotojām situācijām ir vērtējamās ne tik daudz likuma, cik **ētiskās kategorijās**. Diemžēl patlaban amatpersonām nav “padomdevēja”, pie kā vērsties šaubu gadījumā. Būta vēlams izveidot kādu institūciju, kas nodarbotos ar ētikas jautājumiem vai nu tikai tiešās pārvaldes iestādēs, vai visā valsts sektorā kopumā. Šī institūcija varētu tiklab būt jaunizveidota, kā arī kāda no jau esošajām ar paplašinātu kapacitāti.

Normatīvu veidošana

Būtu **jāizvērtē tas, kādā līmenī ir paredzams regulējums** katrai no situācijām, kurās ir augsts politisko interešu konfliktu risks. Piemēram, daļa situāciju būtu regulējama ar likumu, un daļa – ar ētikas kodeksu vai kādas institūcijas vadlīnijām. Vēl citas situācijas varētu atstāt pašu amatpersonu vai partiju ieska- tam un vērtējumam (tajā skaitā, piemēram, partijas varētu brīvprātīgi izvēlēties publiskot un savā darbībā ievērot noteiktus principus – tāda apņemšanās varētu “uz āru” parādīties kā rakstiska deklarācija vai pat kā politiska rakstura līgums starp vairākām partijām).

Dažas no identificētajām problēmām prasa **jaunu normatīvu regulējumu**, jo, lai gan tās Latvijā ir samērā izplatītas un vispārēji atzītas par nevēlamām vai pat

koruptīvām, tomēr pastāvošie likumi tās vai nu neregulē vispār, vai regulē ļoti nepilnīgi. It īpaši tas atiecas uz:

- noteikumiem saistībā ar valsts vai pašvaldību resursu izmantošanu priekšvēlēšanu aģitācijā;
- aizliegumu saistīt ziedojumus partijām ar konkrētiem nosacījumiem (piemēram, ar likumprojekta ierosināšanu, konkrētas personas iecelšanu kādā amatā, atteikšanos veikt kontroli utt.).

Ar politiskās ētikas izaugsmi saistītās iespējas

Pat ja pāreja uz valsts finansējumu partijām nenotiks, tas nenozīmē, ka partijas būs tiesīgas atbildību par savu korumpētu vai neētisku rīcību pāradresēt pastāvošajai sistēmai. Partijas jebkurā gadījumā **nedrīkst pieņemt tādus ziedojumus, kas ir saistīti ar kādiem konkrētiem, partikulāriem nosacījumiem**. Partijām būtu vēlams arī iekšēji noteikt kādas ētiska rakstura prasības ziedojumu pieņemšanai, piemēram, gadījumos, ja partijai rodas šaubas par ziedotāja patiesajiem motīviem. Diez vai arī būtu pareizi meklēt finansējumu no personām, kurām ir no partijas krasi atšķirīgi ideoloģiski uzskati vai nostāja svarīgos jautājumos.

Likumprojekta iniciēšanu vai balsojumu par labu partijas sponsoram, kā arī Latvijā pastāvošo budžeta kvotu sadales sistēmu nevar automātiski pasludināt par nelegitīmu un visos gadījumos nevēlamu, taču godprātīgiem un sociāli atbildīgiem deputātiem un partijām būtu jācenšas samazināt šajā rakstā identificētos riskus. Šo centienu īstenošanā varētu palīdzēt ASV zinātnieka D. F. Tompsona formulēto **parlamentārās (likumdošanas) ētikas standartu ievērošana**:

- Parlamenta deputāts nedrīkst rīkoties tikai partijas sponsoru interesēs. Viņam vienmēr būtu jāņem vērā arī to pilsoņu intereses, kas, piemēram, resursu trūkuma dēļ nespēj izvirzīt savas prasības. Likumdevējam ir jāspēj pierādīt, ka ikvienā konkrētajā gadījumā labi organizēto interešu grupu interešu aizstāvība saskan ar vāji organizēto grupu vajadzībām.²⁵ Tam praksē vajadzētu izpausties tā, ka deputāti un partijas pat tādos gadījumos, kad likumprojekts skar partiju sponsoru intereses, ņem vērā arī visu citu intereses, uz kuriem šis lēmums varētu attiekties.
- Deputāts nedrīkstētu virzīt iniciatīvas vai iestāties par pozīciju, kuras argumentācijas spēkam pats netic, vai arī ir pietiekams iemesls uzskatīt, ka tā nav pamatota – turklāt, jo nozīmīgāks lēmums, jo lielāka ir atbildība pārlicināties par tā pamatotību.²⁶ Turklāt nav ētiski, ja lēmuma pieņemšanu motivē vieni apsvērumi, bet publiski tiek pausti kādi citi.²⁷
- Parlamentā pieņemtajiem lēmumiem, to apspriešanas un dažādu risinājumu izvērtēšanas procesam jābūt pēc iespējas atklātam un publiskam. Deputātiem jāspēj sabiedrībai publiski pamatot katru savu lēmumu.²⁸

Sabiedrības uzticēšanās valsts varai – galvenais ētiskas rīcības izvērtējuma kritērijs. Katrā no šajā rakstā apskatītajām situācijām ir iespējamās vairākas valsts amatpersonu patieso motīvu interpretācijas, pieņemot lēmumu kādas partijas interesēs. Ne vienmēr var apgalvot, ka šo lēmumu ir noteikuši korumpēti vai neētiski apsvērumi. Iespējams, ka valsts amatpersona rīkojusies godprātīgi un iespajds bijis maldīgs. Tomēr amatpersonas statuss prasa, lai arī šķietamība par nevēlamām ietekmēm uz amata pienākuma pildīšanu tiktu uzverta nopietni. Amatpersonām būtu jātiecas rīkoties tā, lai vairotu sabiedrības uzticību valsts pārvaldei vai likumdevējam. Kritērijs ir interešu konfliktu izvērtējumā ierastais “saprātīga cilvēka” standarts: vai saprātīgam cilvēkam, kurš varbūt nezina un nevar zināt lietās apstākļus visās to niansēs, var rasties aizdomas, ka attiecīgajā gadījumā valsts amatpersona pieņems lēmumu par labu kādām nelegitīmām interesēm? Ja tādas aizdomas var rasties, valsts amatpersonai būtu jādomā, kā tās novērst vai vismaz mazināt to nodarīto kaitējumu.

¹ Iveta Kažoka – ieguvusi jurista kvalifikāciju Latvijas Universitātē, kur joprojām studē maģistratūrā. Autorei ir arī bakalaura grāds politikas zinātnē. Kopš 2005. gada strādā Sabiedriskās politikas centrā *Providus*. Iepriekš strādājusi Tieslietu ministrijā.

² Piemēram, uz to netieši norāda Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja saņemto sūdzību dinamika par valsts amatpersonu iespējamiem likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” normu pārkāpumiem. Ieskatam: 2003. gada otrajā pusē KNAB saņēma 139 sūdzības, 2004. gada pirmajā pusē – 223, otrajā pusē – 347, bet līdz 2005. gada jūlijam jau 423 sūdzības. Sk. *Ziņojumi Ministru kabinetam un Saeimai par Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja darbu*: 2003. gada 1. oktobris – 2003. gada 31. decembris; 2004. gada 1. janvāris – 2004. gada 30. jūnijs; 2004. gada 1. jūlijs – 2004. gada 31. decembris; 2005. gada 1. janvāris – 2005. gada 30. jūnijs. <http://www.knab.gov.lv/publication/reviews/> Pēdējo reizi sk. 22.11.2005.

³ *Managing Conflict of Interest in the Public Sector: OECD Guidelines and Country Experiences*. OECD, 2003, 24. lpp.

⁴ Likumā interešu konflikts ir definēts kā *situācija, kurā valsts amatpersonai, pildot valsts amatpersonas amata pienākumus, jāpieņem lēmums vai jāpiedalās lēmuma pieņemšanā, vai jāveic citas ar valsts amatpersonas amatu saistītas darbības, kas ietekmēt šīs valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās intereses*. Likums “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, 1. panta 5. punkts.

⁵ Piemēram, vēlme izpalīdzēt labam draugam vai kādai sev svarīgai organizācijai, vēlme personīgiem mērķiem izmantot citiem nepieejamu informāciju, ātrāk veidot karjeru, atbēties par agrāk nodarītu pāridarījumu u. c.

⁶ Šādas situācijas ir īpaši raksturīgas priekšvēlēšanu periodiem. Piemēram, kā liecina Sabiedrības par atklātību – *Delna* pirms 2005. gada pašvaldību vēlēšanām veiktais pētījums, nav reti gadījumi, kad pašvaldību ēkās tiek ierīkoti partiju biroji, pašvaldību darbinieki darba laikā aktīvi darbojas vēlēšanu kampaņu organizēšanā vai arī pirms vēlēšanām jūtam pieaug pašvaldību tēriņi. Projekta “Administratīvo resursu izmantošanas novērošana pirms 2005. gada pašvaldību vēlēšanām” gala ziņojums. Sabiedrība par atklātību – *Delna*, 2005.

⁷ *Recommendation No. R (2000) 10 of the Committee of Ministers to Member states on codes of conduct for public officials*. Adopted by the Committee of Ministers at its 106th Session on 11 May 2000. <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet&DocId=343458&SecMode=1&Admin=0&Usage=4&InstranetImage=62259> Pēdējo reizi sk. 04.01.2006.

⁸ Sk. New York City Charter. Chapter 68. Conflicts of Interest. <http://www.nyc.gov/html/conflicts/downloads/pdf/bluebook.pdf> Pēdējo reizi sk. 22.11.2005.

⁹ Thompson, D. *Ethics in Congress: From Individual to Institutional Corruption*. Brookings Institution Press, 1995, 67. lpp.

¹⁰ Vilnītis, J. *LPP atbalstītājam vajag – dome steidz izpildīt*. Latvijas Avīze, 24.02.2005.

¹¹ Orlovs, E. *Repše uztraucies par Vecrīgas “nozagšanu”*. Rīgas Balss, 18.09.2002.

¹² Grīnuma, I. *Jaundibinātai firmai Radzēviča laikā iznomāta vērtīga valsts zeme*. Diena, 18.02.2005.

¹³ *Divu partiju medusmēneša gals*. Rīgas Balss, 05.11.2001.

¹⁴ Strautiņš, P. *Paldies sponsoriem*. Diena, 18.03.2004.; Antonevičs, M. *“Barotava” vērtīgiem biedriem*. Lauku Avīze, 22.01.2003.; Rozenbergs, R., Dreiblats, U. *Stratēģiskajos uzņēmumos iefiltrētas ar Krieviju saistītas personas. Neatkarīgā Rīta Avīze*, 05.06.2003.; Pētersons, R. *KNAB panāk pretim Koziolam. Neatkarīgā Rīta Avīze*, 21.12.2002.; Rutule, E. *Mainītas amatpersonas “airBaltic” padomē*. LETA, 07.08.2004.

¹⁵ Sk., piemēram, Antonevičs, M. *“Barotava” vērtīgiem biedriem*. Lauku Avīze, 22.01.2003.; Lulle, B. *Nākamnedēļ sola nosaukt veselības ministru*. Neatkarīgā Rīta Avīze, 24.03.2004.; Miķelsons, D. *Deputātus nepārlicina nepieciešamība “Latvenergo” iecelt sešus pilnvarniekus*. LETA, 26.10.2000.; Latkovskis, B. *Gardais kumoss*. Neatkarīgā Rīta Avīze, 15.07.2005.

¹⁶ Sk., piemēram, Āboltiņš, J. *Par galveno pastnieku – politisks ieliktenis?* Rīgas Balss, 04.07.2003.; Orlovs, E. *Nulle Kriminālpolicijas priekšnieka amatā?* Rīgas Balss, 19.10.2001.; Barkāns, E. *Rīgas Domē sācies amatu pārdales laiks*. Nedēļa, 19.05.2005.; Benfelde, S. *Ja likumu neīsteno, tas kļūst par fikciju* (intervija ar Solvitu Olsenu). Nedēļa, 07.10.2005.

¹⁷ Sk., piemēram, Dūmiņa, Z. *Būvvaldes vadītājs: Jaunā Rīgas vadība Pilsētas attīstības departamentā vēlas redzēt politiskus ieliktenus*. LETA, 14.04.2005.; Āboltiņš, J. *Par galveno pastnieku – politisks ieliktenis?* Rīgas Balss, 04.07.2003.; Latkovskis, B. *Finanšu ministrijas atlāstie pierāda savu taisnību*. Neatkarīgā Rīta Avīze, 20.01.2004.

¹⁸ Sk., piemēram:

Gerring, J., Thacker, S. C. *Political Institutions and Corruption: The Role of Unitarism and Parliamentarism*, B.J.Pol.S. 34, 2004., 300. lpp.;

Philp, M. *Defining Political Corruption*. *Political Studies*, XLV, Special Issue, 436–462. lpp. No *Explaining Corruption (The Politics of Corruption)*, 1). Edward Elgar Publishing, November, 2000, 391. lpp.

¹⁹ Peters, B. G. *The Politics of Bureaucracy* (fourth edition). Longman Publishers USA, 1995, 201. lpp.

²⁰ Kāposts, A. *Azartspēļu biznesa “buldozers”*. Nedēļa, 16.12.2004.

²¹ Thompson, D. *Ethics in Congress: From Individual to Institutional Corruption*. Brookings Institution Press, 1995, 32. lpp.

²² Avotiņš, V. *Demokrātiskie kukuļi*. Neatkarīgā Rīta Avīze, 04.12.2001.; Benfelde, S. *Par vietām cīnīsies neapmierinātie un optimisti*. Nedēļa, 22.09.2005.; Kuzmina, I. *Valsts nauda sadalīta!* Latvijas Avīze, 24.10.2005.

²³ Raksturojumam var minēt Lielbritānijas piemēru. Lielbritānijā pastāv īpašs amatā iecelšanas prakses kodekss (*Code of Practice for Ministerial Appointments to Public Bodies*), kurā ir noteikts, ka galvenais atlases kritērijs ir pretendenta nopelni (*merits*). Politiskais spēku samērs var kalpot par leģitīmu apsvērumu tikai tad, ja likumā ir prasīts, lai institūcija tiktu veidota saskaņā ar politiskā līdzsvara principu, vai kad pats institūcijas raksturs prasa, lai tiktu pārstāvētas politiskās partijas. Tāpat Lielbritānijas ministru ētikas kodeksā ministriem ir noteikts pienākums nodrošināt, lai vara pār iespēju nozīmēt kandidātus dažādiem publiskiem amatiem netiek ļaunprātīgi izmantota partiju mērķiem. // *Code of Practice for Ministerial Appointments to Public Bodies*. Office of the Commissioner for Public appointments, December 2003 http://www.ocpa.gov.uk/publications/pdf/codeofpractice_aug05.pdf Pēdējo reizi sk. 22.11.2005; *Ministerial Code: A Code of Ethics and*

Procedural Guidance for Ministers. Cabinet Office, July 2005. http://www.cabinetoffice.gov.uk/propriety_and_ethics/publications/pdf/ministerial_code.pdf Pēdējo reizi sk. 04.01.2006.

²⁴ Peters, B. G. *The Politics of Bureaucracy* (fourth edition). Longman Publishers USA, 1995, 91. lpp.

²⁵ Thompson, D. *Political Ethics and Public Office*. Harvard University Press, Reprint edition (March 1, 1990), 105.–111. lpp.

²⁶ Thompson, D. *Ethics in Congress: From Individual to Institutional Corruption*. Brookings Institution Press, 1995, 94. lpp.

²⁷ Thompson, D. *Political Ethics and Public Office*. Harvard University Press; Reprint edition (March 1, 1990), 111.–114. lpp.

²⁸ Turpat, 115.–122. lpp.

6. Pielikums.

Krimināllietas, ko ierosinājis KNAB vai kurās KNAB veicis pirmstiesas izmeklēšanu no 2003. gada līdz 2005. gada vidum

Tabulas pamatā ir informācija, ko 2005. gada 7. decembrī sniedza LR Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļa. Iekļautas KNAB ierosinātas/izmeklētas krimināllietas no 2003. gada 1. janvāra līdz 2005. gada 1. jūlijam. Pārskata publicēšanas laikā atsevišķās lietās var būt notikusi tālāka virzība.

Tabulā izmantotie saīsinājumi:

b/a – brīvības atņemšana

g. – gads

m/konf. – mantas konfiskācija

nos. – nosacīti

n/s – naudas sods

p/l – pārbaudes laiks

Ierosināšanas datums	Panti, pēc kuriem krimināl-lieta ierosināta	Iesaistītās amatpersonas, norāde uz lietas būtību	Nosūtīta krimināl-vajāšanai/uzsākta krimināl-vajāšana vai izbeigta*	Panti, pēc kuriem uzsākta krimināl-vajāšana/ pie atbildības saukto personu skaits	Kad un kurai tiesai/ citai izmeklēšanas iestādei krimināl-lieta nosūtīta	Izskatīšanas rezultāti tiesā līdz 2005. gada beigām (simbolu "a" skaits norāda tiesāto personu skaitu)
24.02.03.	318. panta 2. daļa	Par Traumatoloģijas un ortopēdijas slimnīcas amatpersonu dienesta stāvokļa launprātīgu izmantošanu				
20.03.03.	177. panta 2. daļa	Par Traumatoloģijas un ortopēdijas slimnīcas Mugurkaula kirurģijas centra vadītāja izdarītām atkārtotām krāpšanām	16.07.2003./ 28.07.2003.	177. panta 2. daļa 1 persona	14.07.2003. Rīgas apgabaltiesa	Nav izskatīta
28.03.03.	295. panta 1. daļa	Par iejaukšanos lietas iztiesāšanā pirms izskatīšanas apelācijas instancē (25.04.2003. KNAB no GP saņemta krimināl-lieta)	20.08.2003. pievienota citai krimināl-lietai (nākamā rinda tabulā)			
03.04.03.	320. panta 2. daļa, 322. panta 1. daļa	Par kukuļa (USD 10 000) pieprasīšanu, ko izdarījis prokurors, un starpniecību	11.04.2003./ 14.04.2003.	320. panta 3. daļa 318. panta 2. daļa 319. panta 2. daļa 233. panta 3. daļa 322. panta 1. daļa 2 personas	07.11.2003. Rīgas apgabaltiesa	21.05.2004. • 320. panta 3. daļa, 318. panta 2. daļa, 319. panta 2. daļa, 233. panta 3. daļa; sods: b/a 10 g., m/konf. • 322. panta 1. daļa; sods: b/a 3 g. nos., p/l 3 g. 06.09.2005. AT apelācija. Attaisnoja pēc 233. panta 3. daļas; par 320. p. mēģinājumu sods: b/a 7 g., m/konf. 24.10.2005. iesniegts kasācijas protests. Nav spēkā

09.04.03.	317. panta 1. daļa	Par IeM amatpersonu rīcību; austrumu robežbūvies objekti (10.2003. no VP saņemta krimināllieta)	Izbeigta KNAB	321. panta 1. daļa 322. panta 1. daļa 2 personas	Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesa	14.04.2004. • Kl. 321. panta 1. daļa; sods: b/a 2 g. nos., p/l 2 g. • Kl. 322. panta 1. daļa - 15. panta 4. daļa, 177. panta 1. daļa; sods: b/a 2 g. nos., p/l 2 g. 10.03.2005. AT negrozīja spriedumu Spēkā
24.04.03.	318. panta 2. daļa	Par VID Galvenās muitas pārvaldes amatpersonu jaunprātīga dienesta stāvokļa izmantošana	14.05.2003./ 07.08.2003.			
29.04.03.	320. panta 2. daļa	Par Valsts militārā dienesta ārstu ekspertu kukuļņemšanu (Ls 430)	15.12.2004./ 23.12.2004.	321. panta 2. daļa 177. panta 3. daļa 1 persona	29.04.2005. Rīgas apgabaltiesa	24.05.2005. Nolēma nosūtīt papildizmeklēšanai 25.05.2005. Prokurora biakus protests 25.08.2005. AT atcēla lēmumu, nosūtīja Rīgas apgabaltiesai atkārtotai izskatīšanai. Nav izskatīta
06.2003.	319. panta 2. daļa	Par RD BJSC "Sporta nams <i>Daugava</i> " amatpersonu tīšām darbībām, radot zaudējumus Ls 1754 apmērā	Nosūtīta krimināl-vajāšanas uzsākšanai, izbeigta			
14.07.03.	322. panta 2. daļa	Par kukuļošanas starpniecības mēģinājumu RD amatpersonām	Izbeigta KNAB			
08.2003.	318. panta 2. daļa 319. panta 1. daļa	Par CDzMPK amatpersonu dienesta stāvokļa jaunprātīgu izmantošanu, nolaidību	25.02.2005./ 08.03.2005.	318. panta 2. daļa 1 persona		

29.08.03.	275. panta 2. daļa	Par dokumentu viltošanu, sastādot nepatiesus dokumentus par ziedojumiem ZZS	05.09.2003./ 12.09.2003.	321. panta 2. daļa 1 persona	28.11.2003. Rīgas apgabaltiesa	14.03.2005. • KL 321. panta 2. daļa; sods: b/a 3 g., nos., p/1 2 g. 20.06.2005. AT grozīja sodu: b/a 1 g. 6 m. AT Senāts atstāja spriedumu spēkā Spēkā
29.08.03.	320. panta 1. daļa	Par VP GKPP 24. nod. inspektora izdarītu kukuļa pieņemšanu (Ls 2500)				
01.09.03.	317. panta 2. daļa 177. panta 2. daļa 195. panta 2. daļa 319. panta 2. daļa	Par digitālās televīzijas ieviešanas procesa norisi	08.12.2003./ 11.12.2003.	177. panta 3. daļa 177. panta 3. daļa – 15. panta 4. daļa 177. panta 3. daļa – 20. panta 4. daļa 177. panta 4. daļa – 15. panta 4. daļa 195. panta 2. daļa 196. panta 2. daļa 317. panta 2. daļa 318. panta 2. daļa 319. panta 1. daļa		

						319. panta 2. daļa 10 personas			
05.09.03.	318. panta 2. daļa	Par uzņēmuma "Kurzemes nami" amatpersonu rīcību privatizācijas procesā	30.04.2004./ 08.05.2004.	318. panta 2. daļa 1 persona	16.08.2004. Rīgas Kurzemes rajona tiesa	Nav izskatīta			
07.10.03.	198. panta 2. daļa	Par maksātspējas administratora izdarītu neatļautu labumu pieņemšanu	15.10.2003./ 19.10.2003.	198. panta 2. daļa 1 persona	28.02.2004. Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesa	Nav izskatīta			
14.10.03.	320. panta 2. daļa	Par RCPP 25. nod. darbinieka izdarītu kukuļu pieprasīšanu (EUR 1000)	23.10.2003./ 24.10.2003.	320. panta 2. daļa 1 persona	30.01.2004. Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesa	08.06.2004. • 320. panta 2. daļa; sods: b/a 5 g. nos., p/l 2 g. Spēkā			
21.10.03.	318. panta 2. daļa 326. panta 2. daļa	Par Atašienes pagasta padomes priekšsēdētājas jaunprātīgu dienesta stāvokļa izmantošanu	03.11.2003./ 06.11.2003.	318. panta 2. daļa 1 persona	19.12.2003. Jēkabpils rajona tiesa	16/19.06.2004. • KL 318. panta 2. daļa; sods: n/s 120 min. mēnešalgas 25.08.2004. Zemgales apgabaltiesa negrozīja 12.10.2004. AT Senāts grozīja – n/s 80 min. mēnešalgas Spēkā			
05.11.03.	318. panta 2. daļa 329. pants	Par IeM Informācijas centra uzskaites nodalās priekšnieces pretlikumīgām darbībām	01.12.2003./ 04.12.2003.	318. panta 2. daļa 329. pants 1 persona	30.09.2004. Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesa	Nav izskatīta			

20.11.03.	275. panta 2. daļa	Par dokumentu viltošanu ziedojumu vākšanā Tautas partijai							
20.11.03.	275. panta 2. daļa	Par dokumentu viltošanu, veicot ziedojumus LSDSP	Izbeigta KNAB						
21.11.03.	275. panta 2. daļa	Par dokumentu viltošanu par labu partijai <i>Jaunais laiks</i>							
19.01.04.	275. panta 2. daļa	Par dokumentu viltošanu par labu politiskajai apvienībai <i>Centrs</i>							
30.01.04.	318. panta 1. daļa	Par VOAVA direktora ļaunprātīgu dienesta stāvokļa izmantošanu	12.02.2004./ 12.02.2004.	318. panta 1. daļa 320. panta 1. daļa 219. panta 2. daļa 1 persona	12.11.2004. Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesa	07.06.2005. Sākta, atlikta			
30.01.04.	309. panta 4. daļa – 15. panta 4. daļa	Par ieslodzījumu vietu pārvaldes Centrālcietuma drošības dienesta inspektora izdarītu neatļautu vielu nodošanu	06.02.2004./ 09.02.2004.	309. panta 4. daļa – 20. panta 2. daļa 253. panta 1. daļa 309. panta 4. daļa – 15. panta 4. daļa 2 personas	31.03.2005. Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesa	27.10.2005. Sākta, atlikta			
30.01.04.	253. panta 1. daļa	Par neatļautu psihotropo vielu glabāšanu	06.02.2004. Pievienota citai krimināllietai (iepriekšējā rinda tabulā)						

09.02.04.	322. panta 1. daļa – 15. panta 4. daļa	Par bijušā policijas darbinieka izdarītu starptiecību kukuļošanas mēģinājumā	20.02.2004./ 20.02.2004.	177. panta 1. daļa 1 persona	20.05.2004. Rīgas Centra rajona tiesa	05/07.09.2005. • 177. panta 1. daļa; sods: n/s 10 min. mēnešalgas nos. ar p/1 2 g. Iesniegta apelācijas sūdzība Nav spēkā
19.02.04.	318. panta 1. daļa 329. pants	Par neizpaužamu ziņu izpaušanu, ko izdarījusi VID Finanšu policijas vecākā izziņas izdarītāja				
23.02.04.	318. panta 2. daļa, 320. panta 3. daļa	Par VID amatpersonu atlīdzības saņemšanu par audita pārbaudi (04.10.2004. no ĢP saņemta krimināllietā)				
08.03.04.	322. panta 1. daļa	Par starptiecību kukuļošnā par dokumentu izņemšanu no krimināllietas	17.03.2004. nosūtīta krimināl- vajāšanas uzsākšanai 18.03.2004. papildizmek- lēšanai 06.10.2004. nosūtīta krimināl- vajāšanas uzsākšanai 12.10.2004. atkārtoti papildizmek- lēšanai			
15.03.04.	275. panta 1. daļa	Par viltošu dokumentu sastādīšanu politiskai organizācijai <i>Latvijas Ceļš</i>	KNAB izbeigta			

19.03.04.	320. panta 2. daļa – 20. panta 2. daļa	Par VKPAI priekšnieka vietnieka izdarītu kukuļu pieņemšanu	25.03.2004./ 26.03.2004.	320. panta 2. daļa – 20. panta 2. daļa 323. panta 1. daļa 322. panta 1. daļa 3 personas	02.06.2004. Rīgas centra rajona tiesa	Nav izskatīta
13.04.04.	320. panta 2. daļa – 20. panta 2. daļa	Par kukuļošanu (USD 10 000), kur iesaistīts Rīgas tiesas apgabala prokurors un starpnieks	05.05.2004./ 05.05.2004.	320. panta 2. daļa 322. panta 1. daļa 321. panta 1. daļa 2 personas	07.02.2005. Rīgas apgabaltiesa	17.10.2005. • 320. panta 2. daļa; sods: b/a 4 g. nos. ar p/1 2 g., m/konf. • 322. pants 1. daļa; sods: b/a 1 g., p/1 1 g. Iesniegta apelācijas sūdzība Nav spēkā
18.04.04.	279. panta 2. daļa	Par p/u "Mākalni" vadītāja dienesta pilnvaru pārkāpšanu, slēdzot līgumu (no Ogres RPP saņemta kriminālieta)				
27.04.04.	183. panta 2. daļa	Izspiešana, ko veica divas personas, t. sk. VP darbinieks (EUR 2500)	21.05.2004./ 25.05.2004.	183. panta 2. daļa 2 personas	20.07.2004. Rīgas apgabaltiesa	Nav izskatīta
21.05.04.	320. panta 3. daļa	Par RGPP 22. nod. inspektora izdarītu kukuļu pieprasīšanu (Ls 300)	10.06.2004./ 17.06.2004.	320. panta 3. daļa 1 persona	03.01.2005. Rīgas apgabaltiesa	Nav izskatīta

24.05.04.	183. panta 2. daļa	Par Jūrmalas pilsētas policijas pārvaldes inspektora izdarītu izspiešanu (USD 1400)	18.06.2004./ 21.06.2004.	183. panta 2. daļa 319. panta 2. daļa 233. panta 3. daļa 1 persona	14.03.2005. Rīgas apgabaltiesa	Nav izskatīta
24.05.04.	318. panta 1. daļa	Par zvērinātas tiesu izpildītājas izdarītu dienesta pilnvaru pārsniegšanu (15.02.2005. no VP saņemta krimināllieta)	30.05.2005./ 01.06.2005.	318. panta 2. daļa 1 persona	10.10.2005. Rīgas Centra rajona tiesa	Nav izskatīta
02.06.04.	317. panta 2. daļa	Par Vārves pagasta priekšsēdētāja izdarītu zemesgrāmatu nodaljas maldināšanu	28.07.2004./ 02.08.2004.	317. panta 2. daļa 1 persona 10.06.2005. lieta izbeigta		
02.07.04.	183. panta 2. daļa.	Par divu personu izdarītu naudas izspiešanu			08.07.2004. VP GPP	
12.07.04.	317. panta 2. daļa	SIA VBO Valsts tehniskās uzraudzības inspekcijas amatpersonu rīcība ar uzņēmuma finansējumu un uzņēmuma finanšu līdzekļiem				
06.08.04.	322. panta 2. daļa	Par zvērināta advokāta izdarītu starpniecību kukuļošanā	16.08.2004./ 16.08.2004.	322. panta 1. daļa – 20. panta 2. daļa 1 persona	24.12.2004. Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesa	Atlikta

09.08.04.	323. panta 1. daļa 20. panta 3. daļa 321. panta 1. daļa	Par kukuļa (Ls 1130) nodošanu Terehovas muitas kontroles punktā (iesaistīti Saeimas un Valsts prezidenta drošības dienesta darbinieki, VID Galvenās muitas pārvaldes amatpersona)	30.08.2004./ 08.09.2004.	320. panta 3. daļa – 20. panta 2. daļa 321. panta 2. daļa 322. panta 3. daļa 2 personas		
30.08.04.	320. panta 2. daļa, 275. panta 1. daļa, 322. panta 1. daļa	Par ģimnāzijas direktora izdarītu kukuļa (Ls 3000) pieprasīšanu par uzņemšanu mācību iestādē	09.09.2004./ 05.03.2005.	320. panta 3. daļa 195. panta 2. daļa – 20. panta 2. daļa 193. panta 2. daļa – 20. panta 2. daļa 1 persona	25.10.2004.	
29.09.04.	318. panta 2. daļa	Par Jūrmalas VUGD darbinieku nesamērīgas samaksas saņemšana par vairākkārtīgu tehnisko noteikumu izstrādāšanu	08.10.2004./ 08.10.2004.	318. panta 2. daļa 1 persona		
30.09.04.	109. panta 2. daļa	Par patvaldīgu koku ciršanu Rīgas zaļajā zonā		04.10.2004. GPP 30. nod.		
15.10.04.	275. panta 2. daļa	Par Matīsa cietuma apsarga izdarītu viltotu valsts iestāžu dokumentu realizēšanu grupā	28.10.2004./ 17.08.2005.	275. panta 2. daļa 275. panta 2. daļa – 20. panta 3. daļa 3 personas	31.08.2005. Rīgas Centra rajona tiesa	Nav izskatīta

19.10.04.	318. panta 1. daļa	Par NBS virsnieka izdarītu jaunprātīgu dienesta stāvokļa izmantošanu	28.10.2004./ 29.10.2004.	320. panta 2. daļa 329. pants 323. panta 1. daļa 2 personas	17.11.2005. Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesa	23.12.2005. • Kl. 320. panta 2. daļa, 329. pants; sods: b/a 4 g. nos, p/l 3 g., n/s 5 min. mēnešalgas. • Kl. 323. panta pirmā daļa; sods: b/a 2 g. nos., p/l 2g. Spēkā.
21.10.04.	319. panta 1. daļa	Par bijušā Rucavas pagasta padomes priekšsēdētāja bezdarbību, pildot amatpersonas pienākumus	10.11.2004./ 16.08.2005.	318. panta 2. daļa 1 persona	31.08.2005. Liepājas tiesa	Nav izskatīta
27.10.04.	319. panta 1. daļa	Par IeM amatpersonu nolaidīgu valsts amatpersonas pienākumu pildīšanu				
09.11.04.	321. panta 1. daļa	Par prokuratūras amatpersonai domāta kukuļa piesavināšanos	07.02.2005./ 10.02.2005. 21.04.2005. lieta izbeigta	321. panta 1. daļa 320. panta 1. daļa – 20. panta 3. daļa 1 persona		
10.11.04.	319. panta 1. daļa	Par Rucavas pagasta padomes priekšsēdētāja nolaidīgu amatpersonas pienākumu pildīšanu	29.12.2004./ 05.01.2005.	319. panta 1. daļa 1 persona	12.09.2005. Liepājas tiesa	Nav izskatīta
12.11.04.	275. panta 2. daļa	Par apdrošināšanas polises viltošanu			16.11.2004. VP Ekonomikas policijas birojs	
13.11.04.	318. panta 1. daļa	Par VID amatpersonu jaunprātīgu dienesta stāvokļa izmantošanu (17.11.2004. no GP saņemta krimināllieta)				

25.11.04. 317. panta 2. daļa	Par Kolkas pagasta padomes amatpersonu darbībām ar nekustamo īpašumu							
25.11.04. 323. panta 1. daļa	Par uzņēmējdarbības direktora izdarītu kukuļa nodošanu zvērinātam tiesu izpildītājam	02.12.2004./ 10.12.2004.	323. panta 1. daļa 1 persona	08.04.2005. Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesa	Nav izskatīta			
29.11.04. 319. panta 2. daļa	Par Rīgas domes amatpersonu bezdarbību saistībā ar tiesas procesu par īpašumu Citadeles ielā	10.05.2005.						
03.12.04. 317. panta 2. daļa	Par Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijas amatpersonu dienesta pilnvaru pārsniegšanu							
12.01.05. 325. panta 1. daļa	Par Latvijas Onkoloģijas centra valdes priekšsēdētāja nelikumīgām darbībām	16.02.2005./ 24.02.2005.	325. panta 1. daļa 1 persona	29.08.2005. Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesa	Nav izskatīta			
19.01.05. 177. panta 1. daļa	Par slimnīcas <i>Gaiļezers</i> ārsta izkrāpniem Ls 450	20.05.2005./ 01.06.2005.	183. panta 1. daļa 1 persona	29.09.2005. Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesa	Nav izskatīta			
31.01.05. 183. panta 2. daļa	Par trīs maksātnespējas administratoru izdarītu Ls 40 000 izspiešanu	18.02.2005./ 26.02.2005.	183. panta 2. daļa 3 personas					
04.02.05. 320. panta 2. daļa	Par kukuļa pieprasīšanu, ko izdarījuši VID Liepājas muitas kriminālpolicijas pārvaldes darbinieki	16.02.2005./ 16.02.2005.	319. panta 2. daļa 320. panta 2. daļa 4 personas	03.08.2005. Liepājas tiesa	Nav izskatīta			

08.02.05.	317. panta 2. daļa	Par Nīcas pagasta padomes bijušo amatpersonu nelikumīgām darbībām, pārdodot zemi					
11.02.05.	183. panta 2. daļa	Par izspiešanu (kriminālieta saņemta no Rīgas tiesas apgabala prokuratūras)				22.02.2005. Jūrmalas pilsētas policijas pārvaldei	
14.02.05.	199. panta 1. daļa	Par zvērināta advokāta nodotiem Ls 2000, lai persona atteiktos no tiesā celtas prasības	21.02.2005./ 25.02.2005.	199. panta 1. daļa	1 persona	30.09.2005. Rīgas Centra rajona tiesa	Nav izskatīta
22.02.05.	319. panta 2. daļa	Par Jūrmalas domes amatpersonu bezdarbību tiesas procesā par 30ha zemi					
24.02.05.	318. panta 1. daļa 328. pants	Par Kuldīgas rajona izglītības nodaljas darbinieku apzināti nepatiesu ziņu sniegšanu IM un Valsts kasei	01.06.2005.			10.06.2005. atgriezta KNAB papildizmek- lēšanai	
28.02.05.	318. panta 2. daļa, 195. panta 1. daļa	Par Daugavpils domes amatpersonu dienesta stāvokļa jaunprātīgu izmantošanu	09.03.2005.			17.03.2005. atgriezta KNAB papildizmek- lēšanai	
28.02.05.	321. panta 1. daļa	Par bijušā policijas darbinieka izdarītu kukuļu (Ls 160), paredzēta Ceļu policijas darbiniekiem, piesavināšanos	24.03.2005./ 01.04.2005.	321. panta 1. daļa	1 persona	15.06.2005. Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesa	04/05.07.2005. • 321. panta 1. daļa: sods: b/a 1 g. nos., p/1 1 g. Spēkā
28.02.05.	320. panta 2. daļa	Par kukuļu (Ls 40) pieprasīšanu, ko izdarījis Valsts vides dienesta vides inspektors	08.03.2005./ 11.03.2005.	320. panta 2. daļa	1 persona		

18.03.05.	323. panta 2. daļa	Par kukuļdošanas faktu Jūrmalas domes priekšsēdētāja vēlēšanās	12.04.2005./ 19.04.2005.	323. panta 2. daļa 4 personas		
20.03.05.	90. pants	Par kavēšanu realizēt vēlēšanu tiesības un tiesības piedalīties tautas nobalsošanā			22.03.2005. Drošības policija	
13.04.05.	323. panta 1. daļa	Par kukuļdošanu, ko izdarījis medikamentu tirdzniecības firmas īpašnieks	21.04.2005./ 21.04.2005.	323. panta 1. daļa 323. panta 1. daļa – 20. panta 4. daļa 2 personas	15.07.2005. Rīgas Centra rajona tiesa	02.11.2005. • 323. panta 1. daļa; sods: b/a 2 g. nos., p/1 2 g. • Attaisnoja apsūdzībā pēc 323. panta 1.s daļas – 20. panta 4.s daļas. Nav spēkā
20.04.05.	320. panta 2. daļa 320. panta 3. daļa	Par Rīgas GPP inspektora izdarītu kukuļa pieprasīšanu	17.05.2005./ 27.05.2005.	320. panta 3. daļa 320. panta 3. daļa – 20. panta 4. daļa 4 personas		
22.04.05.	162. panta 2. daļa 318. panta 2. daļa	Par tiesu izpildītāju nelikumīgām darbībām, veicot piespiedi piedziņu				
03.05.05.	320. panta 3. daļa 322. panta 1. daļa	Par starpniecību kukuļdošanā un kukuļņemšanu par autovadītāja apliecības iegūšanu	12.05.2005./ 13.05.2005.	318. panta 1. daļa 322. panta 2. daļa 323. panta 1. daļa 5 personas		

17.05.05.	318. panta 1. daļa 275. panta 2. daļa	Par Rīgas Ceļu policijas darbinieka izdarītu dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, Narkoloģijas valsts aģentūras darbinieku izdarītu dokumentu viltošanu	26.05.2005.	320. panta 3. daļa 1 persona	03.06.2005. atgriezta KNAB papildzīmek- lēšanai	
30.05.05.	320. panta 3. daļa	Par kukuļa izspiešanu, ko izdarījis Drošības policijas inspektors	27.06.2005./ 30.06.2005.	320. panta 3. daļa 1 persona	19.07.2005. Rīgas Centra rajona tiesa	05.08.2005. • Sods: b/a 4 g. nos., p/1 3 g. Spēkā
06.06.05.	320. panta 1. daļa 323. panta 1. daļa 322. panta 1. daļa	Par Narkoloģijas valsts aģentūras vadītājas nelikumīgām darbībām un kukuļa nodošanu Ceļu policijas darbiniekiem				
06.06.05.	320. panta 2. daļa	Par Rīgas Ceļu policijas darbinieka izdarītu kukuļa (Ls 280) pieprasīšanu	26.07.2005. KNAB izbeidza			
28.06.05.	320. panta 3. daļa 322. panta 1. daļa	Par kukuļa (Ls 15 900) pieprasīšanu, ko izdarījuši SIA "Maksātspējas aģentūra" darbinieki	08.07.2005./ 19.07.2005.	321. panta 1. daļa 1 persona		

* Datums, kad lietā pirmo reizi uzsākta kriminālvajāšana.

Sagatavota iespiešanai SIA "Nordik". Reg. apl. Nr. 2-0792. Adrese – Daugavgrīvas ielā 36–9, Rīgā, LV-1048, tālr. 7602672. Iespiesta un brošēta Jelgavas tipogrāfijā.